

מחקר

מחנות קיץ לישראל

**SUMMER
CAMPS**

ישראל

קיץ 2021

הוזמן על ידי "פורום Summer Camps ישראל" ביוזמת Goodman Foundation
בוצע על ידי מכון המחקר דרעת

המחנות המשתתפים במחקר:

מחנה דרור | מסע ישראלי – מחנה קיץ ישראלי | מחנה מנהיגות תל אביב־יפו (קימאמה) | מחנה תובנות בחינוך (Big Idea) | המרחב החינוכי השלם – 24/7

ועדת ההיגוי:

שונה גודמן, מקסין פינקלשטיין, דני רוזנר, ענת בן דרור, שרון ביטנסקי

צוות המחקר:

ד"ר ירון יבלברג, סמדר אורן, יניב קוממי (מכון דו־עת)

מזמין המחקר:

פורום Summer Camps ישראל

Goodman Foundation

מחנות הקיץ שבסיוע קרן שוסטרמן

תקופת המחקר:

יולי–אוגוסט 2021

עריכה לשונית: ענת הרש-גרוס

עיצוב גרפי: שלומציון פישר

מהו מחנה קיץ?

מטרת "Summer Camp ישראל" היא להצמיח שוק חדש, כזה הקיים כיום במספרים קטנים בארץ (כ- 10,000 משתתפים) ואינו נגיש למרבית האוכלוסייה בישראל.

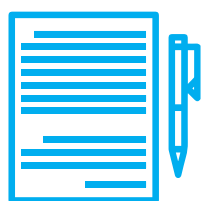
בחזונו, מחנות הקיץ בישראל יסייעו לחזק את המרקם החברתי של ישראל באמצעות השקעה נועזת בחינוך חווייתי ובפנאי משמעותי, חווייתי קיץ שהילדים ירצו לחזור אליה שנה אחר שנה.

ילדי ישראל ייקחו חלק במחנות קיץ חווייתיים המפגישים בני נוער מכל קשת החברה הישראלית ומעניקים חווית קהילה ערכית, מעמיקים את זהותם האישית והחיבור למדינת ישראל ולעם היהודי ומחזקים את מיומנויותיהם החברתיות, עצמאותם ומנהיגותם.

מחנות הקיץ יחליפו את השוטטות והשעמום וימלאו לעשרות אלפי בני נוער את חופשת הקיץ בתוכן ובמשמעות.

תוכן עניינים

35	מחנה מנהיגות תל אביבי"פו (הופעל באמצעות מחנה Kimama)	5	תקציר מנהלים
36	מסע ישראלי	6	מבוא
37	המרחב החינוכי השלם 24/7	7	החזון של "Summer Camps ישראל"
39	צמיחה אישית	7	מהו מחנה קיץ?
40	כישורי חיים	8	נקודות עיקריות מסקירת הספרות
41	תחושת מסוגלות	10	תמצית הממצאים הכמותיים
41	כישורים חברתיים	12	תמצית הממצאים האיכותניים
42	סובלנות והכלה	13	סיכום
44	זהות	15	חלק 1 סקירת ספרות
44	חויית השבת	16	מבוא
46	ניתוק ממסכים	17	מחנות קיץ בצפון אמריקה
47	מיומנויות והתמחויות	19	חינוך בלתי פורמלי ולמידה באמצעות ניסיון
48	שביעות רצון	20	חוויה משמעותית
49	עמדות מסכמות	21	מודלים של מחנות קיץ
51	חלק 3 ממצאים איכותניים	22	המחנה כהרפתקה של גילוי עצמי
52	חניכים	24	שימוש במסכים בקרב בני נוער
54	צוות	26	נתונים בסיסיים על מחנות קיץ בישראל
55	הורים	29	סיכום
58	סיכום	31	חלק 2 ממצאים כמותיים
	רשימה ביבליוגרפית	32	מאפייני המשיבים
65	נספח 1 כמותני - ממצאים לפי מחנות	33	אודות מחנות הקיץ המשתתפים במחקר:
93	נספח 2 איכותני - העמקה בחווית המחנה	33	מחנה תובנות בחינוך (הופעל באמצעות מחנה Big Idea)
		34	מחנה דרוו

תקציר מנהלים

מבוא

המחקר נערך בהזמנה של פורום מחנות קיץ לישראל (SCI) מיסודה של קרן גודמן. ביצע אותו מכון דוֹרֶעַת, מכון מחקר חברתי-יישומי שלו ניסיון של למעלה מ־15 שנה במחקרי הערכה חברתיים, רבים מהם בתחום החינוך הבלתי פורמלי. מטרת המחקר לברר את השפעת מחנה הקיץ (Summer Camp) לפי הגדרת מזמין המחקר – פורום "Summer Camps ישראל".

דו"ח זה מציג את ממצאי מחקר ההערכה של חמש מחנות קיץ (Summer Camps), השותפים בפעילות פורום "Summer Camps ישראל". הפורום פועל כאקוסיסטם של מחנות קיץ ונוסד ביוזמת Goodman Foundation (www.summercamps.co.il). המחקר נערך עבור הפורום כדי להעמיק את הידע וההבנה של כל הנוגעים בדבר על אודות ההקשר התאורטי והחברתי שהמחנות פועלים בו ובעיקר על אודות ההשפעה של המחנות על החניכים והחניכות – בני הנוער המשתתפים בהם.

הדו"ח כולל 4 חלקים:

מקבוצות שונות) ועמדות כלפי ניתוק ממסכים.

3. ממצאים איכותניים

מבוססים על ראיונות עם צוותי המחנות (15), חניכים (25) והורים (20).

4. נספחים

מציגים העמקה כמותית ואיכותנית עם פילוח הממצאים לפי מחנות.

המחנות שהשתתפו במחקר הם: המרחב החינוכי השלם – 24/7, תובנות בחינוך (באמצעות Big Idea), מסע ישראלי, מחנה מנהיגות תל אביביפו (באמצעות Kimama) ומחנה דרור.

1. סקירת ספרות תאורטית

ממקמת את הפעילות בהקשרים תאורטיים, חברתיים והיסטוריים, ונוגעת בתחומים הרלוונטיים בספרות המחקרית.

2. ממצאים כמותיים

מסכמים את תוצאות הסקר שנערך בקרב מעל 600 חניכים מכל חמשת המחנות. הממצאים נוגעים למדדי הצלחה שהגדיר הפורום וכוללים: **שביעות רצון** מן הפעילות (כיף והנאה), **תחושת מסוגלות** (התמודדות עם אתגרים), **כישורי חיים**, **כישורים חברתיים**, **מיומנויות** (פעילות גופנית, טיולים בשטח, מדע וטכנולוגיה ועוד), **זהות** (כולל חוויית השבת במחנות), **סובלנות והכלה** (כלפי בני נוער

החזון של "Summer Camps" ישראל

ילדי ישראל ישתתפו במחנות קיץ חווייתיים ויפגשו בהם בני נוער מכל קשת החברה הישראלית. המחנות יעניקו חוויית קהילה ערכית, יעמיקו את זהותם האישית של בני הנוער ואת החיבור שלהם למדינת ישראל ולעם היהודי ויחזקו את מיומנותיהם החברתיות, את עצמאותם ואת מנהיגותם.

מחנות הקיץ יחליפו את השוטטות והשעמום וימלאו לעשרות אלפי בני נוער את חופשת הקיץ בתוכן ובמשמעות.

כיום שוק מחנות הקיץ בישראל קיים במספרים קטנים (כ־10,000 משתתפים) ואינו נגיש למרבית האוכלוסייה. מטרת "Summer Camps" ישראל היא להצמיח שוק חדש של מחנות קיץ בישראל.

בחזוננו יסייעו מחנות הקיץ בישראל לחזק את המרקם החברתי של ישראל באמצעות

השקעה נועזת בחינוך חווייתי ובפנאי משמעותי,

ויהיו חוויית קיץ שהילדים ירצו לחזור אליה שנה אחר שנה.

מהו מחנה קיץ?

הגדרת הפורום ל"מחנה קיץ – Summer Camp":

- מחנה חינוכי, ערכי וחווייתי המתקיים מחוץ לבית.
- מחנה המיועד לגיל 11–17 (בוגרי כיתות ו' עד יא').
- מחנה של 10 ימים עם לינה (כולל שבת).
- * עבור ילדים עם צרכים מיוחדים – אירוח של כמה ימים בתוך מחנה של 10 ימים/ כמה מחזורים/ מחנה קצר יותר בכמות הימים].
- התוכן במחנה משלב עיסוק וחווייה מעולם הזהות היהודית-ישראלית (לצד פעילותו הייחודית).
- *] עבור אוכלוסייה שאינה יהודית – עיסוק וחווייה מעולם הזהות הפרטיקולרית והזהות הישראלית].
- מחנה המקיים מדיניות ללא מסכים וטלפונים סלולריים.
- למחנה יש תוכנית רב-שנתית והוא מאפשר לחניכים התפתחות וצמיחה משנה לשנה, לפי הגיל.
- מחנה הפועל לשילוב אוכלוסיות ממגוון החברה הישראלית.

* חשוב לציין: איננו מדברים על הפעילות המצוינת הקיימת בשטח – קייטנות יומיות, מחנות יער של תנועות הנוער, מחנות ספורט בני שבוע, בתי הספר של החופשה, פעילות קיץ במתנ"סים או ברשויות המקומיות – אלא על פעילות ייעודית של מחנה חווייתי ארוך הכולל לינה.

נקודות עיקריות מסקירת הספרות

לייצר חוויה של הרפתקה משנת חיים ועוד. יתרה מזאת, הסקירה מציגה רקע תאורטי ונתונים על מחנות קיץ בעולם היהודי ובארץ. זאת ועוד, הסקירה מציגה את סוגיית השימוש במסכים בקרב בני נוער ואת מיקומה הגבוה של ישראל ביחס למדינות אחרות בעולם בהקשר זה.

לצורך הצגת הממצאים בהקשרים התאורטיים המתאימים נערכה סקירת ספרות מדעית (החלק הראשון של הדו"ח). הסקירה מבוססת על מחקרים ומאמרים מן הארץ והעולם העוסקים בתחום החינוך הבלתי פורמלי ומחנות הקיץ. הסקירה מדגישה את המאפיינים של החינוך הבלתי פורמלי, את יכולתו

להלן נקודות עיקריות מן הסקירה:

- חופשת הקיץ, בחודשי (סוף יוני)–יולי–אוגוסט (הידועה בתור "החופש הגדול"), היא פרק זמן משמעותי עבור בני הנוער בישראל. בפרק זמן זה עוברים בני הנוער תהליך של התבגרות, נפרדים משכבת הגיל הקודמת שהשתייכו אליה ומתכוננים לכיתה הבאה.
- אחד ממקורות ההשראה וההשפעה העיקריים למחנות הקיץ בארץ הוא המערכת הוותיקה של מחנות קיץ בצפון אמריקה (נפוצה גם באירופה ובברית המועצות לשעבר).
- מחנות הקיץ הם פרקטיקה של חינוך בלתי פורמלי. החינוך הבלתי פורמלי מאפשר ללומד לרכוש מידע דרך כל החושים ולא רק דרך הממד הקוגניטיבי. המרחב הבלתי פורמלי מאפשר התנסות וחקר של נושאים כגון זהות, התמודדות עם אתגרים ויחסים חברתיים.
- החינוך הבלתי פורמלי יכול לייצר חוויות משמעותיות המשמשות שיעור לחיים.
- למחנות קיץ (בדומה למסעות) יש את הפוטנציאל לספק חוויה של הרפתקה וגילוי עצמי.
- בשנים האחרונות בני הנוער מבליים יותר ויותר זמן מול מסכים. ישראל ניצבת בראש טבלת השימוש במסכים בקרב בני נוער. האפקט של השימוש האינטנסיבי במסכים עוד לא ידוע במלואו, אולם יש עדויות לאפשרות של פגיעה ממשית בהתפתחות התקינה של בני הנוער.
- חלק גדול מבני הנוער בישראל משתתפים בפעילות קיץ מאורגנת כלשהי, אך רוב הפעילויות אינן בעלות מאפיינים של Summer Camp.

תמצית הממצאים הכמותיים

הממצאים הכמותיים נאספו באמצעות סקר שהועבר לכל משתתפי המחנות והשיבו עליו 603 משתתפים. הסקר מבוסס על שאלון עמדות הנוגעים למדדי התוצאה שהוגדרו עבור המחקר: צמיחה אישית, כישורי חיים, תחושת מסוגלות, כישורים חברתיים, מיומנויות, סובלנות והכלה, תחושת זהות וניתוק מניידים. כל המדדים הם בסולם של 1-5.

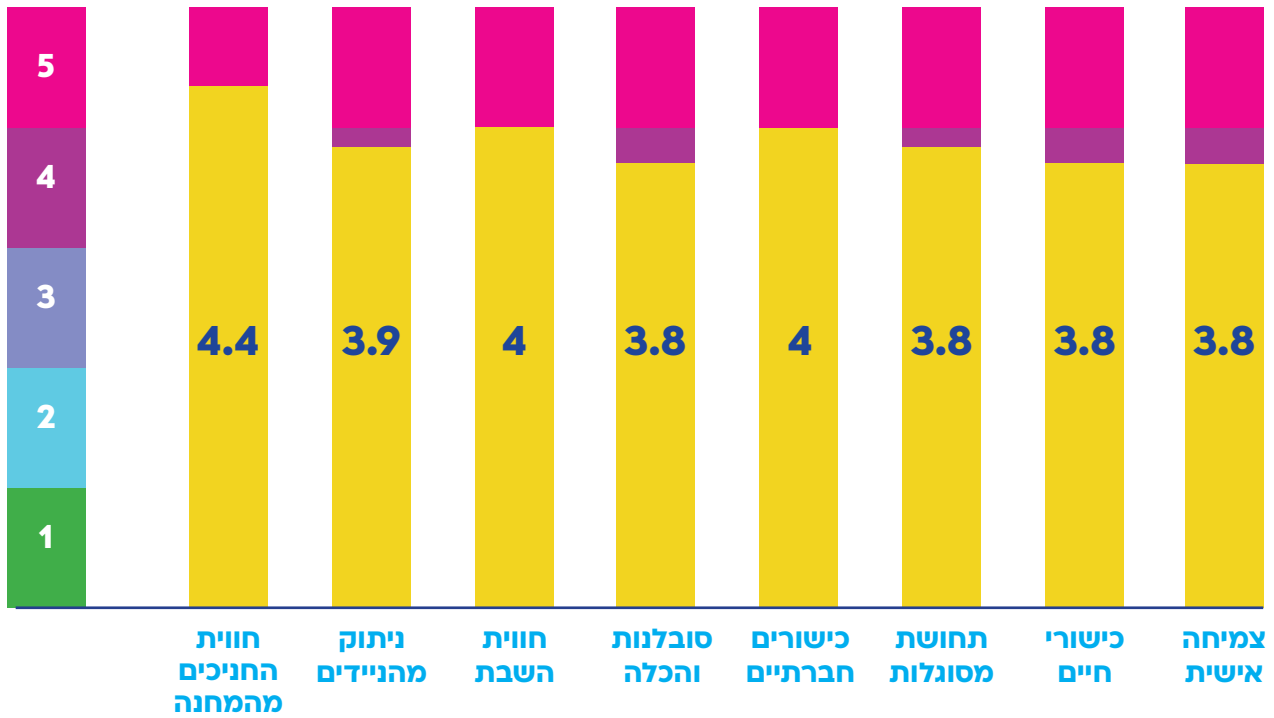
ניכר שהתבונה המרכזית היא השפעת המחנות על הכישורים החברתיים של החניכים ועל החשיפה לקבוצות שונות בחברה הישראלית. ממצא מרכזי נוסף הוא העמדות החיוביות בכל המחנות כלפי הניתוק מן המסכים. המחקר הראה שבני נוער יכולים לבלות עשרה ימים ויותר בלי מסכים ברוב שעות היום, וכי הם שמחו להמיר את מסכי הטלפונים בהתקשרויות חברתיות ובפעילויות אחרות.

ממצאים נוספים הראו כי למחנות קיץ (Summer Camps) השפעה חיובית בהיבטים מרובים:

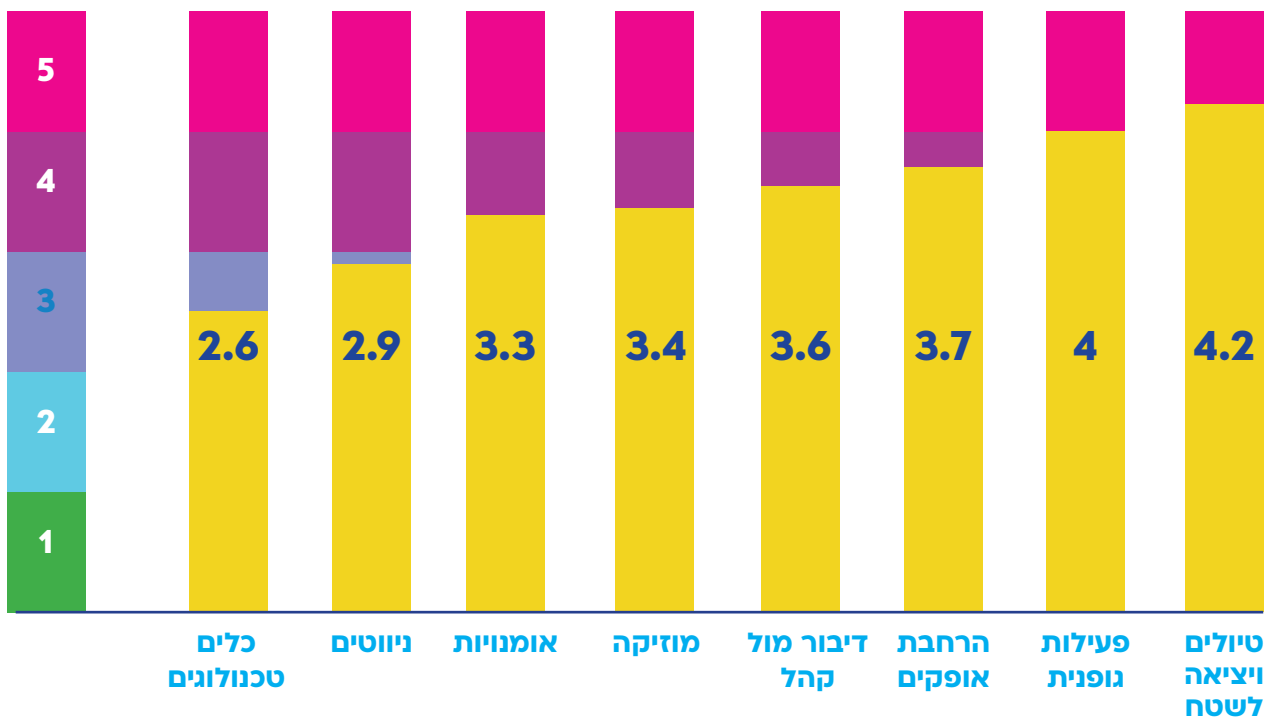
- השפעה גבוהה על החניכים בתחום הצמיחה האישית.
- השפעה גבוהה על החניכים בתחום כישורי החיים.
- השפעה גבוהה על תחושת המסוגלות של החניכים.
- השפעה גבוהה על הכישורים החברתיים של החניכים.
- השפעה גבוהה על המיומנויות "טיולים ויציאה לשטח" ו"פעילות גופנית", השפעה גבוהה במידה פחותה על התחומים "הרחבת אופקים" ו"דיבור מול קהל", השפעה בינונית על תתי-התחומים "מוזיקה", "אומנויות" ו"ניווטים", השפעה בינונית-נמוכה בשאר תתי-התחומים: "כלים טכנולוגיים", "הכנת מצגת או הרצאה" (2.6), "מדע וטכנולוגיה" (2.5) ו"מיומנויות מחשב" (2.2).
- השפעה בינונית-גבוהה על הסובלנות וההכלה של החניכים. החניכים הרגישו במידה גבוהה חופש לבטא את דעותיהם ואת מי שהם במחנה.
- לחניכים הייתה שביעות רצון גבוהה מחוויית השבת.
- הממוצע המשוקלל של עמדות החניכים כלפי הניתוק מהניידים הוא גבוה.
- הממוצע המשוקלל של שביעות הרצון הכללית (מתחומים שונים בחיי המחנות) הוא גבוה (4).
- הממוצע המשוקלל של העמדות המסכמות של החניכים כלפי חוויית המחנה הוא גבוה-גבוה מאד (4.4).

השפעה מחנות הקיץ על החניכים

השפעה מחנות הקיץ על החניכים בתחום המיומנויות

* המספרים מייצגים ממוצעים

תמצית הממצאים האיכותניים

הכמותיים (ראה נספח 2). להלן התובנות העיקריות מן הראיונות עם שלוש אוכלוסיות היעד.

החלק האיכותני מבוסס על ראיונות עומק שהתקיימו עם שלושה אנשי צוות, חמישה חניכים וארבעה הורים מכל מחנה. הראיונות סיפקו עומק ותוקף לממצאים

נקודות עיקריות מראיונות החניכים:

זה היה מאוד נחמד להכיר חברים ממגזרים שונים. נגיד חילונים, אנשים מהצפון שאין סיכוי שאכיר אותם. להכיר סיפורים של אנשים אחרים זה מעניין

חניך, מסע ישראלי

נהייתי אחראי. בבית אני לא עושה כלום, פה אני עושה כביסה [...] גם נהיינו יצירתיים, עשינו חוטי כביסה ותלינו קולה על המזגן שתתקרר

חניך, קימאמה מנהיגות

כיף להתנתק [...] אם היה עם טלפון לא הייתי מכירה כל כך הרבה חברים וזה סתם היה הורס את החוויה

חניכה, תובנות בחינוך

● כל החניכים בכל המחנות תיארו חוויה חיובית מאוד. הנושאים שמבחינתם היו משמעותיים ביותר היו המפגש החברתי עם בני נוער אחרים וחוויה של התבגרות ועצמאות.

● נושא חשוב נוסף שעלה בראיונות החניכים הוא חוויה של עצמאות והתבגרות.

● רוב בני הנוער לא חוו חסך ואפילו ראו יתרונות רבים בניתוק מן המסכים.

נקודות עיקריות מראיונות אנשי הצוות:

● בכל המחנות פגשנו אנשי צוות מקצועיים ומסורים, והם עבדו קשה מאוד לפני המחנה ובמהלכו.

● כל המחנות השקיעו בהכנה של הצוות ובהיערכות למחנות.

● בחלק מן המחנות המדריכים ואנשי הצוות הם בוגרי המחנה לשעבר, ולכן היו להם ידע וניסיון על אודות הצפוי להם.

● כל אנשי הצוות הכירו את המטרות של המחנה

שלהם, את הערכים שהם מעוניינים לקדם ואת שיטות העבודה והנהלים הייחודיים לכל מחנה.

● אנשי הצוות שרואיינו חיזקו את הדפוסים שראינו אצל בני הנוער (חוויה של התבגרות ועצמאות, מפגשים חברתיים וניתוק ממסכים) ותיארו זאת מנקודת מבטם.

● גם חלק ניכר מאנשי הצוות, בעיקר הצעירים שבהם, חוו תהליכים של התמודדות עם אתגרים, התבגרות ועצמאות.

נקודות עיקריות מראיונות ההורים:

- ההורים ראו ערך מיוחד במחנה, בייחוד לאחר תקופת הסגרים והבידודים שהביאה הקורונה.
- ההורים תיארו חוויה משמעותית של ילדיהם במפגש עם בני נוער מקבוצות שונות, והוסיפו שחלק מהילדים התגברו על אתגרים חברתיים שהיו נוכחים בחייהם במשך זמן רב.
- הורים רבים תיארו תהליך של התבגרות ועצמאות שנמשך גם לאחר המחנה.
- ההורים תיארו תהליך חיובי שעבר על הילדים בהקשר של ניתוק ממסכים.

זה היה בשבילה איזשהו אתגר וחוויה מיוחדת וקיצית, גם אחרי שנה של קורונה שבה לא יצאו לשום מקום [...] מאוד התגעגעו

כשחזרה אמרה לי 'אימא אני מקפלת כביסה'. זה שינוי משמעותי [...] המחנה מילא חסך שהיה

הילד מחובר לנייד בדרך כלל ואמר שלא שמו לב שאין נייד. הוא לקח משחק קופסה וגם חברים שלו והם לימדו אחד את השני

סיכום

להנות מזמן איכות ללא מסכים. כל אלה מצביעים על ערך מוסף חשוב בפעילותם של מחנות הקיץ עבור הילדים, ההורים וייתכן שמעגלים נוספים (הכיתה, החברים, בני המשפחה ועוד). האתגר העיקרי שאנו רואים הוא חיבור הפעילות החינוכית הבלתי פורמלית לחינוך הפורמלי, המתקיים במשך רוב השנה.

המחקר מראה כי מחנות הקיץ מייצרים אפשרות של חוויית קיץ רבת-עוצמה, שעושה שימוש ביתרונות של עקרונות החינוך הבלתי פורמלי והלמידה החווייתית. בני הנוער נהנו מן השהות והפעילויות, הרחיבו מאוד את מעגל החברים והכישורים החברתיים, למדו להתמודד עם אתגרים ולנהל את יומם עצמאית ולמדו שאפשר

חלק 1

סקירת ספרות

מבוא

1. חופשת הקיץ, בחודשי (סוף יוני)–יולי–אוגוסט (הידועה בתור "החופש הגדול"), היא פרק זמן משמעותי עבור בני הנוער בישראל. בפרק זמן זה עוברים בני הנוער תהליך של התבגרות, נפרדים משכבת הגיל הקודמת שהשתייכו אליה ומתכוננים לכיתה הבאה. זוהי כמובן גם תקופה של מנוחה משנת הלימודים, והיא מאופיינת בטיולים, בנסיעות משפחתיות, בפעילויות מהנות ולפעמים גם בחוסר מעש. עם זאת, החופש הגדול הוא גם פוטנציאל למצבי סיכון. ד"ר טל שניר מארגון Be-Well מונה כמה מאפיינים של חופשת הקיץ שעלולים לקדם או להפחית התנהגויות סיכון:
2. **צריכת אלכוהול** | ישנה עלייה רבה בצריכת אלכוהול בקרב בני נוער בתקופת החופש הגדול. עלייה זו נגרמת מסיבות כגון שעמום, חוסר השגחה של ההורים והשתתפות במסגרות המאפשרות דפוס זה.
3. **סכנת אובדנות** | נובעת גם כן מסיבות הקשורות לגיל ההתבגרות בשילוב היעדר השגחה ופיקוח מצד ההורים.
4. **תנועות נוער** | המחברת מזכירה שמאפיין זה של החופש הגדול הוא גורם חיובי התורם לתחושת העצמאות ולחוויה החיובית של החופש.¹

מארגני תוכניות קיץ בישראל הגדירו את הפעילויות העיקריות של בני הנוער בקיץ לפי הקטגוריות הבאות:

עבור גיל
16–18 בלימודים
לבחינות הבגרות
(גולדשטיין ואח,
2020).

השתתפות
בתנועות ובארגוני
נוער כמחנאים או
כמדריכים.

נוער עובד.

יציאה לחופשות
משפחתיות בארץ
ובחו"ל.

בבית, במפגשים
עם חברים, בים
או בבריכה.

כדי להבין את ההקשרים שבהם פועלים ה־ Summer Camps שבמוקד מחקר זה. ההקשרים הרלוונטיים הם החינוך הבלתי פורמלי כתפיסה חינוכית והאפשרויות שהוא מגלם בתוכו: למידה באמצעות ניסיון, חוויה של גילוי עצמי וחברתי, עבודת זהות והתנסות רבת־עוצמה שמשפיעה על המשתתף לתקופה ארוכה. בסקירה נִפְנָה לטיולים ומסעות, תחומים שהמחקר הנוגע אליהם רחב יותר מהתחום הממוקד של מחנות קיץ. מבחינת נתונים אמפיריים, נביא בעיקר ממצאים מהמחקר שערך מכון סאלד עבור פדרציית ניו יורק. המחקר מציג יותר נתונים רוחביים על אודות סוגי המארגנים והפעילויות, מאפייני המשתתפים ועלויות, וכחות ממצאים בנוגע להשפעה ואימפקט.

אחת מפעילויות הקיץ שצוברות פופולריות בשנים האחרונות היא הפורמט של "מחנה קיץ". השם שואב השראה במידה רבה ממסורת ה־ Summer Camps בארצות הברית (למרות הבדלים גדולים בתוכן ובצורת הפעילות) וממקורות נוספים הנוטעים בתרבות הישראלית. אף על פי שמדובר בפעילות "כיף" לחודשי הקיץ, למסגרות אלה יכולה להיות השפעה גדולה על המשתתפים. יאיר (2006) מצא כי אף על פי שמשך ההשתתפות יכול להיות שבוע בשנה או כמה שבועות במצטבר, ההשתתפות במחנה קיץ בשנות הנעורים יכולה להיות חוויית מפתח משנה חיים וחוויה שתוסיף להשפיע על המשתתפים בהמשך חייהם הבוגרים.

סקירה זו תעסוק ברקע התאורטי והאמפירי הנחוץ

מחנות קיץ בצפון אמריקה

מספקים חוויה משמעותית בסביבה יהודית, חוויה חברתית בקבוצת שווים ודמויות לחיקוי, וכל אלו עודדו מעורבות פעילה של המשתתפים בקהילה היהודית (שם, 2016). זאת ועוד, במחקרי אורך נמצא כי בוגרים רבים של מחנות הקיץ היו ליועצים חינוכיים, למורים, למנהלים או לבעלי תפקידים אחרים בתחום החינוך. בשנים האחרונות אפשר למצוא יותר ויותר משתתפים ישראלים במחנות הקיץ היהודיים בארצות הברית, וחלקם אף נעשים לאחר מכן למדריכים. יתר על כן, שליחים של הסוכנות היהודית שחוזרים לארץ לאחר שנחשפו לעולם מחנות הקיץ באמריקה נעשים פעמים רבות לשגרירים של התחום בארץ.

כאמור, אחד ממקורות ההשראה וההשפעה העיקריים למחנות הקיץ בארץ הוא המערכת הוותיקה של מחנות קיץ בצפון אמריקה. מחנות קיץ לבני נוער יהודים החלו להתגבש כתופעה בארצות הברית בתחילת המאה ה־20. בתקופה היא עלתה הפופולריות של פעילויות הכוללות לינה בחוץ בד בבד עם המסורת הוותיקה של מוסדות נופש ואתרי קיץ לאוכלוסייה היהודית – הללו קמו כמענה לאי־קבלה ולאנטישמיות כלפי היהודים באתרי התיירות הכלליים. בשנות הארבעים והחמישים הוסיפו המחנות האלה בהדרגה תכנים "יהודיים" מובהקים כגון לימודי יהדות, לימוד עברית או לימוד יידיש (כהן, 2016). בשנות השבעים החלו המחנות לעורר עניין מחקרי רב, בעיקר על אודות ההשפעה שלהם על המשתתפים. נמצא שהמחנות

ב־ 55% את הסיכוי לעמדות חיוביות יותר כלפי מדינת ישראל, ביקור חודשי בבית הכנסת (45%), הדלקת נרות שבת (37%) ותרומה לפדרציה היהודית (30%). השפעה במידה בינונית נמצאה בנוגע לתחומים הבאים: חברות קבועה בבית כנסת (26%), מעגל חברתי שרובו מורכב מיהודים (25%), תרומה לצדקה יהודית (25%), תחושה של להיות יהודי זה חשוב מאוד (21%). השפעה נמוכה נמצאה בנוגע להיגדים: "לא היה לי עץ חג מולד" (11%), "נמצא בנישואין מעורבים" (10%), "משתתף תמיד או לעיתים קרובות בסדר פסח" (8%), "מדליק תמיד או לעיתים קרובות נרות בחנוכה" (5%).

לצד מחנות הקיץ היהודיים, פועלים בצפון אמריקה רשתות נרחבות של מחנות קיץ שאינם משויכים לאוכלוסייה ספציפית. המחקרים על אודות מחנות אלה מדגישים יותר השפעות על כישורים חברתיים, מיומנויות ומאפייני אישיות של המשתתפים. במחקר שנערך בקרב 167 משתתפים במחנות באריזונה, קליפורניה וקולורדו נמצא כי למחנות השפעה גבוהה על כישורים חברתיים הן מנקודת המבט של המשתתפים הן מנקודת המבט של ההורים. הציונים הגבוהים ביותר בסקר ניתנו להיגדים כגון "למדתי דברים חדשים על החברים שלי", "נהניתי לבלות זמן עם חברים חדשים", "הכרתי אנשים חדשים שאיתם ארצה להתחבר". יתרה מזאת, המשתתפים והוריהם דיווחו על כך שבעקבות ההשתתפות במחנה הם נהיו "שמחים יותר" (Monke, 2015). במחקר מקיף שכלל 1,288 משתתפים מ־16 מחנות בקנדה ונערך גם הוא בקרב משתתפים והורים נמצאה השפעה חיובית של המחנה על כל חמשת התחומים שנבדקו:

1. קשרים חברתיים ואינטגרציה | 2. מודעות סביבתית
3. עמדות כלפי פעילות גופנית | 4. אינטליגנציה רגשית | 5. צמיחה אישית וביטחון עצמי. המחקר מצא כי ההשפעה גבוהה יותר בקרב בנות וככל שגיל המשיבים גבוה יותר (Chapeskie et al., 2010).

מחנות הקיץ היהודיים בארצות הברית שמים דגש רב על חיבור לזהות היהודית, וברוב המחנות גם על חיבור למדינת ישראל. הזהות היהודית מתבטאת גם במעורבות בקהילה היהודית ובמנהיגות היהודית, ולכן נושאים אלה קיבלו קדימות בתחום המחקר. ברבות השנים נערכו כמה מחקרי אורך שבדקו את השפעת מחנות הקיץ על מדדים אלה של זהות יהודית ומעורבות בחיי הקהילה (Cohen, 2000, 2011, 2005; Cohen & Colter-Berkowitz, 2004; Keysar & Kosmin). רוב המחקרים הצביעו על השפעה ניכרת של המחנות על תחושת הזהות, השייכות והמעורבות בחיים היהודיים. במחקר שערך ארגון המנכים היהודים (Jewish Educators Survey) ב־2006 נשאלו מנהיגים יהודים איזו פעילות שעשו בנעוריהם השפיעה יותר מכול על הזהות היהודית שלהם. התשובה השכיחה ביותר (מעל 22%) הייתה השתתפות במחנות קיץ. במחקר שערך וורטהיימר (Wertheimer, 2010), נמצא כי 71% מחברי ההנהגה היהודית הצעירה בארצות הברית השתתפו במחנה קיץ בנעוריהם. עם זאת, הם עמדו גם לביקורת על כך שההשפעה שהם הראו היא בטווח הקצר ושהם לא התחשבו מספיק במשתנים מתעוררים שעשויים להסביר את ההשפעה (כמו מעורבות ומחויבות ההורים לזהות יהודית).

כדי לתת מענה מספק שמביא בחשבון את הביקורת הנ"ל, נערך ב־2011 מחקר אורך שניתח 26 סקרים בקהילות יהודיות, והם כללו התייחסות לזהות יהודית, קיום אורח חיים יהודי ועמדות כלפי מדינת ישראל. קבוצת הניסוי כללה בוגרים שהשתתפו במחנות קיץ, והמחקר השווה בינם ובין קבוצת ביקורת של בוגרים שלא השתתפו במחנות. המחקר כלל גם שימוש במתודה של רגרסיה ליניארית – פיקוח על משתנים מתעוררים ואפשרות של מיקוד בהשפעה של מחנות הקיץ. במחקר נמצא כי ההשפעה של מחנות הקיץ גבוהה במיוחד בתחומים הבאים: עמדות כלפי מדינת ישראל (ההשתתפות במחנה בשנות הנעורות מגדילה

חינוך בלתי פורמלי ולמידה באמצעות ניסיון

ניסוי וטעייה ללא הענשה אוטומטית על פעילויות "שגויות" מבחינה נורמטיבית. המצב הזה ממוקם באמצע הרצף שבין התנהגות מתירנית לחלוטין ובין הגדרות התנהגות מדויקות ומוקפדות.

6. מודולריות

קיומן של יחידות תוכן או ערכים שכל אחת יכולה להיות מועברת ללא תלות באחרות ולפי סדר משתנה, בהתאם למצב ולנסיבות.

7. אינסטרומנטליזם אקספרסיבי

בדרך כלל נהוג להבחין בין היבטים אקספרסיביים לאינסטרומנטליים בחברות או מסגרות. האינסטרומנטליזם האקספרסיבי מצביע על שילוב של גישות אלה ומציג פעולות הן כמטרות בפני עצמן (אקספרסיבי) הן במונחים של הערך העתידי שלהן (אינסטרומנטלי).

8. סימבוליזם פרגמטי

שימוש בסמלים ובפעולות הקשורים זה בזה ומעניקים חשיבות לממד הסימבולי של הפעילות באופן שמרחיב את המשמעות של העשייה כולה.

מחנות הקיץ בישראל מסווגים תחת פעילות חינוכית בלתי פורמלית. חינוך בלתי פורמלי הוא מרחב שמתרחשת בו למידה חופשית יותר מאשר הלמידה שבחינוך הפורמלי. המרחב הזה מאפשר התנסות וחקר של נושאים כגון זהות, התמודדות עם אתגרים ויחסים חברתיים. כאשר המרחב הבלתי פורמלי מנוהל בצורה מקצועית, על ידי צוות שעבר הכשרה מתאימה, הוא יכול לשמש פלטפורמה יעילה לשיפור הישגים לימודיים, כישורים חברתיים, תחושת שייכות, כישורי חיים, ביטחון עצמי, תחושת מסוגלות ועוד (Weisblay, 2021). החינוך הבלתי פורמלי מאופיין בראש ובראשונה בהשתתפות מתוך בחירה ורצון חופשי ומתוך נכונות של הנער/ה להשתתף בפעילות (כהנא, 2007, יאיר, 2006). מאפיין נוסף של מרחב החינוך הבלתי פורמלי הוא גמישות, דינמיות וחוסר נוקשות. מאפיין זה מאפשר את הלמידה מתוך חוויה והתנסות, והיא המבדילה אותו

ג'ון דיואי (1960) הגדיר חינוך בלתי פורמלי כמכלול ההשפעות החברתיות והתרבותיות אשר מהוות את ההקשר שבתוכו פועל בית הספר. החינוך הבלתי פורמלי מאפשר ללומד לרכוש מידע בהשתתפות כל החושים ולא רק דרך הממד הקוגניטיבי. סילברמן-קלר (2007) טענה כי הידע בחינוך הבלתי פורמלי מופיע באמצעות עירוב של מתודות, טקסטים, טקסים, ויזואליה ועוד. קלר (1996) שם את הדגש על חוסר ההבניה והגמישות מצד אחד ועל תפיסה חינוכית ואידאולוגיה מכוונת מן הצד השני. כהנא (2000) הגדיר שמונה ממדים למה שהוא כינה "מרכיבי הצופן הבלתי פורמלי" (כל שמונת המרכיבים האלה מקבלים ביטוי במחנות הקיץ):

1. וולונטריזם

בחירה חופשית יחסית של מטרות או דרכי פעולה. לטענתו של כהנא, פעילות וולונטרית מגבירה את המחויבות לערכים.

2. רב־ממדיות

מתבטאת בטווח רחב של פעילויות שונות זו מזו, אך שוות מבחינה ערכית. לטענתו של כהנא, רב־ממדיות פועלת לביסוס תחושה של ערך עצמי.

3. סימטריה

נוגעת ליחסי גומלין ולהדדיות מאוזנת בין המשתתפים לבין עצמם ובין לבין הצוות המדריך. סימטריה כרוכה בהסכמה על ערכים אוניברסליים, ואלה מאפשרים, לטענת כהנא, פיתוח אמון אישי ויחסים חוץ חוזיים, הנחוצים לכל פעילות חליפין חברתית.

4. דואליזם

נוגע לקיומן במקביל של מגמות שיכולות להיות שונות ואף מנוגדות או סותרות זו את זו. המשתתפים בפעילות הבלתי פורמלית יכולים להתנסות בחלופות שונות וליישמן יישום סלקטיבי במגוון מצבים.

5. מורטוריום

השהייה של שיפוט ערכי. זהו מצב שבו מתאפשרים

שנלמדים באמצעות פעולה ניסיונית (Jacobs, 1999). ברנרד רייזמן (Reisman, 1991) הגדיר ארבעה מאפיינים של למידה באמצעות ניסיון: (1) הצורך של הלומד (2) יצירה של הקשר קבוצתי יעיל (3) אווירה של אמון (4) עידוד המשתתפים לחקר. חוקרים אחרים הדגישו גם אלמנטים נוספים: הצורך בסביבה "כיפית", המשכיות, דגש על ניסיון ועוד (Kress, 2014). הסביבה של מחנה הקיץ כמרחב חינוך בלתי פורמלי מספקת חלק גדול מן התנאים האלה, ולכן יש לה פוטנציאל לשמש פלטפורמה ללמידה באמצעות ניסיון של כישורים אישיים ובין אישיים, מיומנויות, ערכים ועיסוק בזהות.

מן החינוך הפורמלי. למידה בלתי פורמלית מעודדת את בני הנוער להשתמש בסוגים שונים של אינטליגנציה, עם דגש על חשיבה יצירתית, אומנותית או גופנית – אלמנטים שמקבלים פחות ביטוי בכיתות הלימוד הרגילות (גולדשטיין ואח', 2020).

מאפיין נוסף של החינוך הבלתי פורמלי בכלל ושל מחנות הקיץ בפרט הוא הלמידה באמצעות ניסיון (Experiential Learning). גרוס ורוטלנד (Gross & Rutland, 2016) הגדירו למידה באמצעות ניסיון כתהליך שבאמצעותו ידע נוצר על ידי טרנספורמציה של ניסיון. חוקרים אחרים טענו שלבד מן הידע יש גם כישורים, מיומנויות וערכים

חוויה משמעותית

תוצר של בחירה וכזו שיש בה פעילות של חקר וגילוי, תחרותיות, אותנטיות והתפתחות הדרגתית עד לשיאים מפתיעים. עוד טען יאיר (שם, 2006) ששלושה מנגנונים מקשרים בין הפעילות לבין תוצאותיה: מנגנון קוגניטיבי, מנגנון רגשי ומנגנון של גילוי עצמי. על אלה הוא מוסיף גם את ההיבט הפיזי, שקשור בתחושה של ערך עצמי והתגברות על קשיים.

כאשר חוויה משמעותית כזאת מתרחשת בעצימות גבוהה, היא יכולה להיעשות למה ששיש (2006) הגדיר "שיעור לחיים". הוא דן בניתוחו בטיולים ומסעות, אולם אפשר לערוך כאן הקבלה לחוויה של מחנות הקיץ. "שיעור לחיים" הוא תולדה של חוויית התנסות רבת-עוצמה שגורמת למשתתפים לשינויים עמוקים בתודעה ובהתנהגות. כאשר הפעילות בחוויה נוגעת במקום "עמוק" בזהות של המשתתפים ומאפשרת תהליכים של גילוי עצמי, אימוץ דימוי חיובי והכרה ביכולות החדשות – אז החוויה יכולה להיות "שיעור לחיים".

חוויות משמעותיות של למידה באמצעות ניסיון במרחב בלתי פורמלי משפיעות על המשתתפים בהן במגוון דרכים. הן נובעות מכמה גורמים ובין העיקרים שבהם אפשר למנות: (1) חוויה של שבירת שגרה (2) הזדהות עם מדריכים ודמויות משמעותיות (3) למידה חווייתית באמצעות ניסיון (4) פידבק וחוויה קבוצתית (שיש, 2015). פרקינס (1998) הגדיר למידה מתוך התנסות בחוויה משמעותית בתור "ידע פעיל ומקושר הנוצר בסיטואציה חברתית ומהווה בסיס להמשך הלמידה". ידע כזה, לטענת פרקינס, יישמר לאורך זמן ויהיה שימושי בהקשרים רבים, מעבר להקשר המקורי שבו נלמד. אקלים רגשי חיובי שמייצרת הקבוצה הוא חלק חשוב נוסף ביצירת חוויית למידה משמעותית. שיש (2015) טען שהקניית מיומנויות חברתיות בסיסיות היא תנאי ליצירת חוויה כזאת. יאיר (2006) טען שכדי שפעילות תהיה לחוויית מפתח שביכולתה להיעשות לנקודת מפנה בחייהם של החווים אותה, היא צריכה להיות מאתגרת,

מודלים של מחנות קיץ

על בסיס ראיונות עם מארגני תוכניות קיץ הבחינו גולדשטיין ושותפתיו (2020) בין שלושה מודלים של מחנות קיץ.

ההבחנה השנייה

לפי הרחבה דמוגרפית, ותתי־הקטגוריות הן:

1. הרחבה גילית.
2. קבוצת יעד ספציפית.

ההבחנה השנייה

היא לפי סוגי האוכלוסייה, ותתי־הקטגוריות הן:

1. מחנות הומוגניים.
2. מחנות הטרוגניים.

ההבחנה הראשונה

היא לפי משך הזמן של המחנה, ותתי־הקטגוריות הן:

1. מחנה רציף ארוך טווח.
2. מחנה שנתי חד־פעמי.
3. מחנה שנתי רב־פעמי.
4. מועדים אחרים.

ההבחנה לפי סוגי האוכלוסייה נוגעת להבדלים בין מחנות שמשתדלים להביא קבוצת בני נוער בעלת מאפיינים הומוגניים מבחינת רקע חברתי־תרבותי־מעמדי למחנות ששואפים להטרוגניות. בתוך הקטגוריה של מחנות הטרוגניים אפשר להבחין בין מחנות שמפגישים בני נוער מרקעים שונים וקבוצות שונות בחברה הישראלית למחנות שעוסקים במפגשים בין בני נוער ישראלים לבני נוער יהודים מן התפוצות.

ההבחנה לפי הרחבה דמוגרפית נוגעת לאפשרויות הרחבה של פעילות המחנות יותר מאשר למודל הפעלה קיים. הרחבה גילית נוגעת להרחבה של פעילות המחנה לפי קבוצות גיל נפרדות או משותפות. הרחבה לפי קהל יעד נוגעת להרחבת הפעילות עבור קבוצה שלה מאפיינים ספציפיים.

ההבחנה לפי משך הזמן נוגעת לאופן התפעול של המחנה לאורך השנה. מודל רציף ארוך טווח הוא מחנה שמערב מגוון רחב של פעילויות לכל אורך השנה. זהו מודל שאופייני לתנועות נוער ולארגוני נוער. קהל היעד של המשתתפים זהה בכל שנה והמחנה הוא חלק בלתי נפרד מפעילויות הפנאי לאורך השנה. במודל שנתי חד־פעמי הכוונה היא לאירוע נפרד שמתקיים פעם בשנה. מספר המשתתפים אינו ידוע מראש והמארגן נדרש לשווק ולגייס משתתפים בכל פעם מחדש. מודל שנתי רב־פעמי הוא מחנה שמכנס בני נוער כמה פעמים בשנה. הפעילויות מתרחשות בעיקר בסופי שבוע, בחופשות ובחופשת הקיץ. המודל של מועדים אחרים הוא בגדר מודל אופציונלי. המרואיינים הציעו את האפשרויות לקיים מחנות (1) בסופי שבוע (2) לאורך השנה מחוץ לחגים (3) בחנוכה (4) בתשעה באב.²

2 | הציטוט מתוך הדו"ח של מכון סאלד: "זאת הזדמנות להביא אנשים לשיח יחד. דווקא התשעה באב [...] זאת תמיד חוויה מאד משמעותית כי זאת הזדמנות מדהימה לדבר על ההיסטוריה, על נרטיב היסטורי".

המחנה כהרפתקה של גילוי עצמי

הישראלית לשמוע ולהכיר משתתפים מרקע שונה. נוימרק ושותפיה (שם, 2017) ציטטו משתתפת מעמק חפר, ולפיה זו אחת מהחוויות המשמעותיות במסע: "שמתי לב פתאום לאנשים שחושבים אחרת ממני. ועניין ההקשבה, להיות בשקט ושכל אחד יכול להתבטא, זה היה מאד משמעותי" (שם, 2017).

דפוס הסולידריות הייחודי הזה נוצר באירועים עם מאפיינים טקטיים שבהם כולם שווים זה לזה, והוא מה שכינה האנתרופולוג ויקטור טרנר (2004) "קומיוניטס" (Communitas). המושג לקוח במקור מניתוח של השלב הלימינלי (הסיפי) בטקסי מעבר. זהו שלב ייחודי שבו המשתתף נמצא בין הזהות הקודמת לזהות הבאה, ולכן אינו דבק בזהות כלשהי. המצב הזה מייצר אצלו תחושה מיוחדת של שותפות ועילוי, ובעקבותיה הזדהות עם הזהות החדשה. החוויה של המסע או של מחנות הקיץ שואפת להגיע לרגעי קומיוניטס – להביא את המשתתפים לחוש קרבה וסולידריות מיוחדת על בסיס החוויה המשותפת שלהם.

תפקיד מרכזי בחוויה הייחודית שמייצר המסע (וגם המחנה) יש למדריכים. בשונה ממורים במערכת החינוך הפורמלית, המדריכים צעירים יותר וקרובים יותר למשתתפים בגילם. עם זאת, הם מבוגרים דיים כדי להיתפס דמויות עם סמכות וכדי להיות מודל לחיקוי. יש להם ניסיון חיים וידע שבעיני המשתתפים הם ראויים להערכה. אחד המשתתפים ב"מסע ישראלי" תיאר את המדריך כ"מנטור רחני כזה". זאת ועוד, למדריכים קל יותר מאשר למורים לייצר סולידריות וגיבוש בין המשתתפים מפני שבניגוד למורים בבית הספר, הם מגיעים ללא היכרות קודמת ומשקעי עבר עם התלמידים הקשורים בסטטוס שלהם או בהתנהגות קודמת (נוימרק ואח', 2017).

התנאים הייחודיים של המסע (או המחנה) כוללים ניתוק מחיי היומיום, עמידה במסגרת זמנים ברורה, חוויית שטח, ניתוק מההורים והסביבה החברתית

שדה המחקר של מחנות הקיץ בישראל נמצא עדיין בראשיתו, ונדרשת עבודה רבה לביסוס תובנות מוצקות. בהקשר זה, המחקר של מכון סאלד שמצוטט רבות בסקירה זו הוא הניסיון הגדול הראשון להביא מבט מאורגן על התחום, ובכלל זה נתונים וממצאים כמותיים ואיכותניים (קדמה לו בעשורים רבים עבודת הדוקטור של תמר רפפורט מ' 1980). בשנים האחרונות נערכו כמה מחקרים על תנועות הנוער, והם שילבו בתוכם התייחסות לחוויית המחנות של תנועות הנוער. המחקר של הימן־זהבי וגרטל (2017) בחן במתודות איכותניות את חוויות החינוך במחנה. הם הדגישו במחקרם את היות המחנה "עולם" שבו מתנסים החניכים במגוון חוויות מעצימות. לטענתם, החניכים "מתנסים בסידור המרחב, סידור הזמן, הגדרת מסגרות פעילות, חיים חברתיים, התמודדות עם חוקים והשתתפות פעילה בחברה". הם הראו כיצד ההשתתפות במחנה כרוכה בהעצמה אישית וחברתית, בפיתוח מנהיגות והובלה, בשייכות ועוד.

ספרות מחקרית מתחום "קרוב" עוסקת בחוויית "הטיול" או ה"מסע" בתור כלים חינוכיים או חוויות משנות חיים. ישנם לא מעט הבדלים בין "מסע" ל"מחנה קיץ", אך ישנם גם הרבה קווי דמיון. לפי נוימרק ואח' (2017) שורשי המסע נטועים במסורת הפלמ"ח (הם דנו ספציפית בתוכנית של ארגון "מסע ישראלי"). האתגרים הפיזיים, הלינה בשטח³ והמפגש החברתי עושים את המסע לחוויה של גילוי עצמי. עם זאת, הם הדגישו גם את החשיבות של החוויה הקבוצתית, בעיקר מול קבוצת העמיתים והמדריכים. המשתתפים צריכים להתמודד עם אתגרים משותפים ביחד, תוך כדי ניצול הכוחות הייחודיים שבעבודה קבוצתית. מקומה של הקבוצה מתבטא גם במעגלי שיח שבהם נחשפים המשתתפים לדעות שונות ולעמדות שונות בנוגע לזהות, תוך כדי שמירה על מבנה שוויוני ועל זכותו של כל אחד להשמיע את קולו. זוהי הזדמנות נדירה למשתתפים שמגיעים מקבוצות שונות בחברה

הציר הראשון הוא גילוי היבטים חדשים בקרב הקבוצה המוכרת למשתתף (וגם בעצמו). הציר השני הוא גילוי של משתתפים שלא היו מוכרים עד כה, בין אם מחוסר עניין ובין אם מחוסר יכולת. הציר השלישי הוא החיזוק של הזהות העצמית של המשתתף על ידי הצגתה ועל ידי קבלת חיזוק מהאחרים. היבטים אלה של גילוי חברתי תורמים ליחיד שעובר את התהליך וגם מחזקים את הקשר בין חברי הקבוצה. במחקר על "מסע ישראלי" הביאו נוימרק ושותפיה ציטוטים של משתתפים שבעקבות חוויית המסע הבינו ש"כולם בני אדם", "כל אחד מלמד אותך משהו בחיים", "אין לשפוט אנשים מבלי להכיר אותם" וכיוצא בזה. מורים שהשתתפו במסע תיארו טרנספורמציה של ממש שעברו התלמידים בהקשר זה ביכולת שלהם לראות את האחר ולקבל מגוון של דעות ועמדות זהות שונות משלהם. המפגשים בין המרכז לכריפריה, בין בני מעמדות שונים וקבוצות תרבותיות שונות הביאו לבחינה מחודשת של סטריאוטיפים ודעות קדומות וליצירת קשרים שלא הייתה להם היתכנות קודם לכן.

כאמור, חלק גדול מן הממצאים שהובאו בחלק זה לקוחים מתוך מחקר מלווה ומקיף שנערך על תוכנית "מסע ישראלי", אולם יש נקודות דמיון רבות בין תוכנית זו למחנות הקיץ ולמטרות המוצהרות שלהם שיעמדו להערכה במחקר הנוכחי. ההתמודדות עם אתגרים פיזיים ואחרים ופיתוח דימוי עצמי חיובי ותחושת מסוגלות, ההכרה בכוחה של הקבוצה והסולידריות החברתית הייחודית של קבוצת השווים, ההעמקה בסוגיות של בירור זהות והחשיפה למשתתפים מקבוצות שונות תוך כדי ערעור סטריאוטיפים ודעות קדומות – כל אלה הם מטרות מובהקות של מחנות הקיץ. נוסף על רשימה מפורטת זו, מחנות הקיץ שואפים גם הם לייצר תחושה של "הרפתקה" שמלווה במסע של גילוי עצמי וחברתי, כזה שיישאר חוויה מכוננת עבור המשתתפים שנים רבות.

ובמינו גם ניתוק ממסכים. תנאים אלו מקנים למסע (או למחנה) מאפיינים של "הרפתקה" במובן הסוציולוגי שלה (זימל, 2012). "הרפתקה" היא אירוע שבו האדם מתנתק משגרת החיים הרגילה שלו לזמן שמוגדר ותחום היטב ועובר חוויות שעוסקות בנושאים המהותיים של החיים (זהות, דימוי עצמי, גילוי ועוד). מה שמבדיל בין טיול בית ספר "רגיל" למסע (או מחנה) הוא האפשרות להיכשל ולא לעמוד באתגר, וזה גם מה שמעצים את ממד ההרפתקה שבחוויה. ב"הרפתקה", כך לטענת זימל, המשתתף "עשוי לצאת כאדם אחד ולשוב כאדם אחר" (בתוך נוימרק ואח', 2017). חוויית הגילוי העצמי והצמיחה האישית מבוססת כאמור במידה לא מבוטלת על חשיפה לאתגרים ועל התמודדות עימם. חשיפה זו מקנה למשתתפים אמונה בעצמם, משפרת את הדימוי העצמי שלהם ומשכנעת אותם ביכולות שלהם להתמודד גם עם אתגרים בלתי צפויים אחרים בעתיד. עבור משתתפים רבים חוויית הלונה בשטח היא אתגר שכזה. עבור אחרים אלה יכולים להיות אתגרים חברתיים או פיזיים, או כל דבר אחר שמוציא אותם מאזור הנוחות ו"מאלץ" אותם להשתמש בחלקים באישיות שלהם שהם לא היו מודעים לקיומם או שלא התבטאו מספיק בסביבת החיים הרגילה.

חלק חשוב נוסף בחוויית המסע (או המחנה) כהרפתקה של גילוי עצמי קשור במפגשים של המשתתפים עם חלקים שונים של החברה בישראל. אין צורך להרחיב בתיאור המבנה המפולג של החברה בישראל בשנים האחרונות, גם מבחינה תרבותית-דמוגרפית וגם מבחינה מעמדית, סוציו-אקונומית וחברתית. בני הנוער נוטים בכלליות להסתגר ולבלות זמן מועט בחוץ ועם חברים (ליאון, 2016). כאשר הם מבלים עם חברים, זה נעשה בדרך כלל עם כאלה שדומים להם מאד. המסע (או המחנה) מאפשר, לעיתים בפעם הראשונה, היכרות ואינטראקציה של בני נוער מקבוצות שונות. לטענת נוימרק ושותפיה (נוימרק ואח', 2017), חוויית הגילוי בממד החברתי נשענת על שלושה צירים עיקריים:

שימוש במסכים בקרב בני נוער

אינטרנט המאפשר תקשורת, שיתוף של תכנים ויצירת קהילה (Brennan, 2006). ההתפתחות הטכנולוגית שאפשרה לאתרים אלה להופיע בתור אפליקציות (יישומנים) בטלפונים הניידים הגדילה מאוד את טווח השימוש בהם, ביחוד בקרב ילדים ובני נוער (אייזנקוט, 2017).

ילדים ומתבגרים מנהלים את חייהם בשני מרחבים מקבילים המשלימים זה את זה, המרחב הממשי והמרחב הווירטואלי (אייזנקוט, 2017). המרחב הווירטואלי כולל רשתות חברתיות כגון פייסבוק, אינסטגרם, וואטסאפ וטיק טוק, וגם אפליקציות שונות כגון משחקים, תוכנות ציור ואומנות ולוחות פרסום. רשת חברתית היא אתר

יומי בן ארבע שעות ומעלה במחשב, בסלולר ובאינטרנט (שם, 2017). הפערים בין בני הנוער בישראל לבני גילם בארצות אחרות הם ניכרים. כך למשל:

סקר של HBSC (Health Behavior in School aged Children) מטעם ארגון הבריאות העולמי (WHO) השווה בין ילדים ותלמידים בגיל 11-15 מדינות, ומצא כי ישראל מדורגת במקום הראשון בשימוש יום

לעומת **9%** בארצות הברית (שם, 2017)

מהתלמידים בישראל בגילים הנ"ל גולשים באינטרנט **31%**

הפעילויות העיקריות שבהן הם עוסקים בעת הגלישה כוללות צפייה בפרופילים ברשתות החברתיות (שם, 2017).

63%

צפייה בסרטונים

59%

שימוש באפליקציות מסרונים

49%

שימוש באינטרנט למטרות לימודיות

33%

ומשחקים עם ילדים או בני נוער אחרים

28%

מחקר אחר נערך במסגרת מיזם "ילדים אירופאים מקוונים" (EU Kids Online) בקרב כ-25,000 ילדים ומתבגרים בני 9-16 מדינות באירופה, ונמצא בו כי

28%

מהילדים בני 9-12

60%

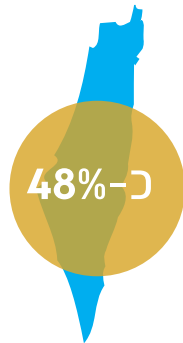
מהמתבגרים בני 13-16

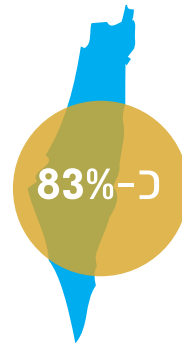
משתמשים מדי יום באינטרנט באמצעות הטלפונים הניידים.

כאמור, היקף השימוש בישראל רחב אפילו יותר.

מהילדים ומבני הנוער מתעדכנים בתכנים חדשים ברשת בטווח של 15 דקות מזמן הקימה שלהם בבוקר (המועצה הלאומית לשלום הילד, 2015).

מהתלמידים בכיתות ד-י"א דיווחו כי הם משתמשים באינטרנט לפחות פעם ביום, והיקף השימוש היומי הממוצע עומד על 2.8 שעות (היימן ואח', 2014).

באמצעות יצירת זהות מזויפת. סלע (2019) טען שככל שהפער בין הציפיות החברתיות למצב בפועל גדל, כך מיטלטלים בני הנוער בין פנטזיות גרנדיוזיות לתחושת נחיתות, בושה וחרדה מכישלון. דפוס זה מגביר את הצורך בחיזוק חיובי מאחרים כדי לרכוש הערכה עצמית (תרבות הלייקים) ומעמיק את התלות של המתבגר ברשתות החברתיות (שם, 2019).

התופעה המדאיגה השנייה של התבגרות אל מול מסכים היא עומס מידע קיצוני. העומס גורם להפרעות בריכוז, להסחות דעת ולקשיים בוויסות התנהגות ובשליטה על דחפים. ההצפה הבלתי פוסקת של תכנים תרמה להתפתחות התסמונת של "פחד מהחמצה" (Fear Of Missing Out), והיא מתבטאת בנטייה של בני הנוער להתעדכן כל הזמן והופכת את השימוש במסכים לפעולה שקשה להפסיק (שם, 2019). אחת הראיות לכך היא מתאם גבוה בין הפרעות קשב וריכוז להתמכרות לאינטרנט בקרב צעירים ובני נוער (Evren et al, 2018). ממצא נוסף הראה על עודף פעילות של מנגנוני תגמול במוח בעת משחק במחשב. מנגנונים אלה פועלים בצורה שמזכירה את הפעילות בקרב מכורים לחומרים ממכרים (Weinstein, 2017). ממצאים ראשוניים אלה מראים על השפעות אפשריות של האינטנסיביות של השימוש במסכים בקרב בני נוער.

כאמור, עיקר הגלישה באינטרנט על מגוון שימושיה נעשית כיום באמצעות הטלפון החכם. בשנת 2015 ל-83% מהילדים היה טלפון נייד חכם. הגיל הצעיר ביותר שבו ילדים התחילו להשתמש בנייד היה שש, ואילו הגיל השכיח היה תשע. רבע מהילדים דיווחו על שימוש בטלפון הנייד יותר מחמש שעות ביום. השימושים השכיחים בקרב ילדים בישראל בגיל 8-15 היו וואטסאפ, משחקים ודיבור (אנו מניחים שכיום גם השימוש באפליקציית טיק טוק יהיה בראש הרשימה). כ-46% מבני הנוער בגיל 12-17 דיווחו כי הם גולשים ברשת האינטרנט ארבע שעות ויותר ביום (המועצה לשלום הילדים, 2015).

עדיין מוקדם להעריך את ההשפעות ארוכות הטווח של השימוש האינטנסיבי באינטרנט ובמסכים בכלל על תהליכי ההתבגרות ועל מבנה האישיות. עם זאת, כבר בנקודה זו מצטברות עדויות מדאיות בשני תחומים עיקריים. התחום הראשון מקושר לנטיות גבוהות לנרקיסיזם גרנדיוזי (סלע, 2019). הרשתות החברתיות מעודדות נורמה של הצגה עצמית במונחים של דימוי גבוה – מוצלח, אטרקטיבי, חכם ועוד. בני הנוער שגדלים לסביבה הנורמטיבית הזאת מוצאים את עצמם בתחושה של תחרות מתמדת מול קבוצת השווים ולחץ לפצות על יכולות נמוכות מהמצופה

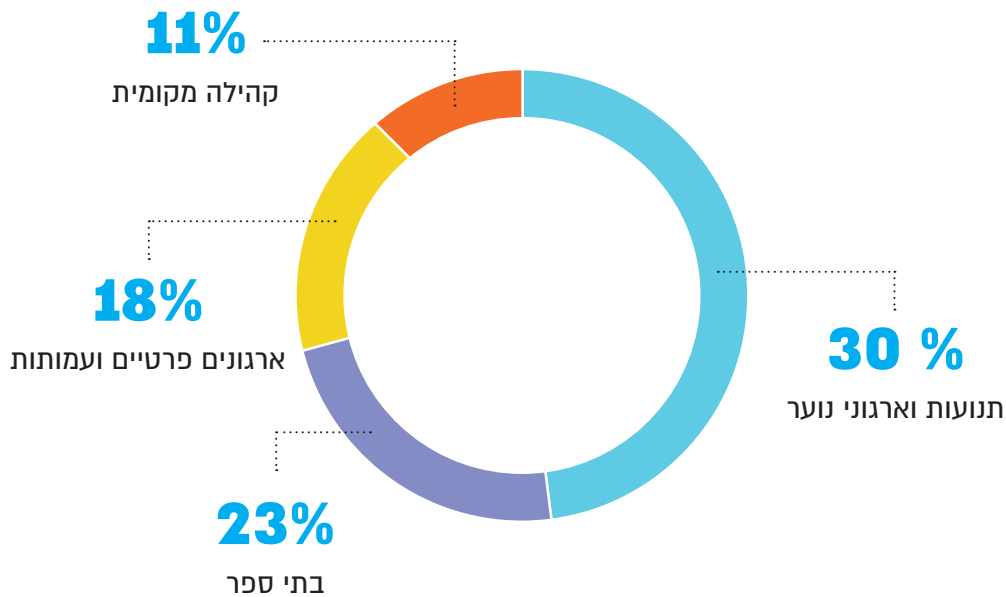

נתונים בסיסיים על מחנות קיץ בישראל

בישראל 13 תנועות נוער ו 23 ארגוני נוער המוכרים ע"י משרד החינוך. לפי הסקר, תנועות הנוער וארגוני הנוער אחראים להפעלת כמחצית מתוכניות הקיץ בישראל (שם, 2020). מלבד התוכניות של תנועות הנוער וארגוני הנוער ישנם כמה ארגונים נוספים המפעילים מתכונת של "מחנה קיץ". להלן התפלגות הגופים המארגנים של מחנות קיץ בישראל (שם, 2020):

ככלל, חלק גדול מבני הנוער בישראל משתתפים בפעילות קיץ מאורגנת כלשהי, אך רוב הפעילויות אינן בעלות מאפיינים של מחנה קיץ. מראיונות של בני נוער לסקר של מכון סאלד עולה כי ככל שהם מתבגרים, הנכונות שלהם להשתתף בפעילות קיץ יורדת (גולדשטיין ואח', 2020). בסקר נמצא כי 64% מבני הנוער הישראלים משתתפים במסגרת כלשהי בחופשת הקיץ. 38% מכלל בני הנוער השתתפו בתוכנית הכוללת לינת לילה בחוץ, בדרך כלל מטעם תנועת נוער או ארגון נוער.

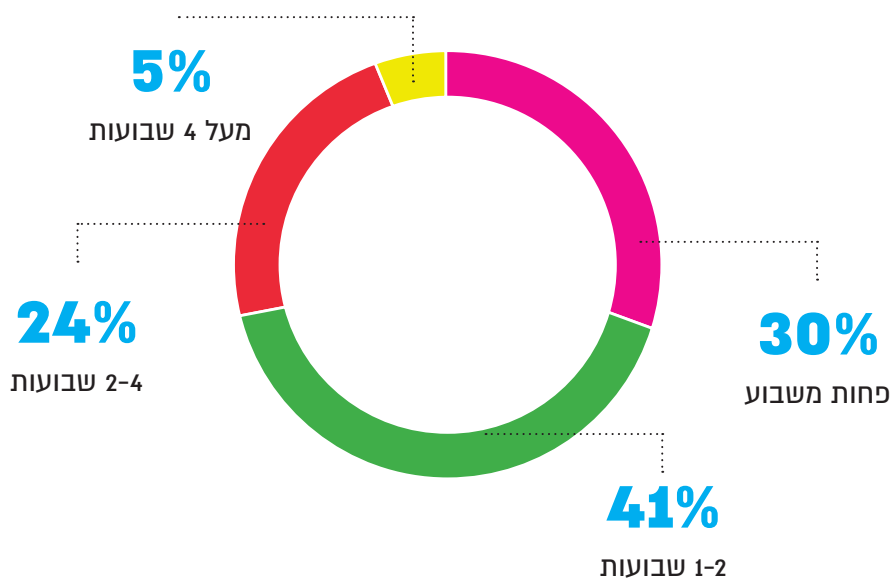
התפלגות הגופים המארגנים

מהסקר של מכון סאלד עלה כי תנועות נוער וארגוני נוער מספקים תוכן רב הקשור בזהות ציונית ויהודית וכן ערכים פלורליסטים. רשויות מקומיות ובתי ספר (קייטנות), לעומתם, מספקים פחות תכנים של זהות וכחות חוויה של לינת לילה. עמותות מציעות תכנים רבים יותר של זהות וכחות חוויה של לינת לילה.

מהסקר של מכון סאלד עלה כי תנועות נוער וארגוני נוער מספקים תוכן רב הקשור בזהות ציונית ויהודית וכן ערכים פלורליסטים. רשויות מקומיות ובתי ספר

משך ההשתתפות בתוכנית הקיץ

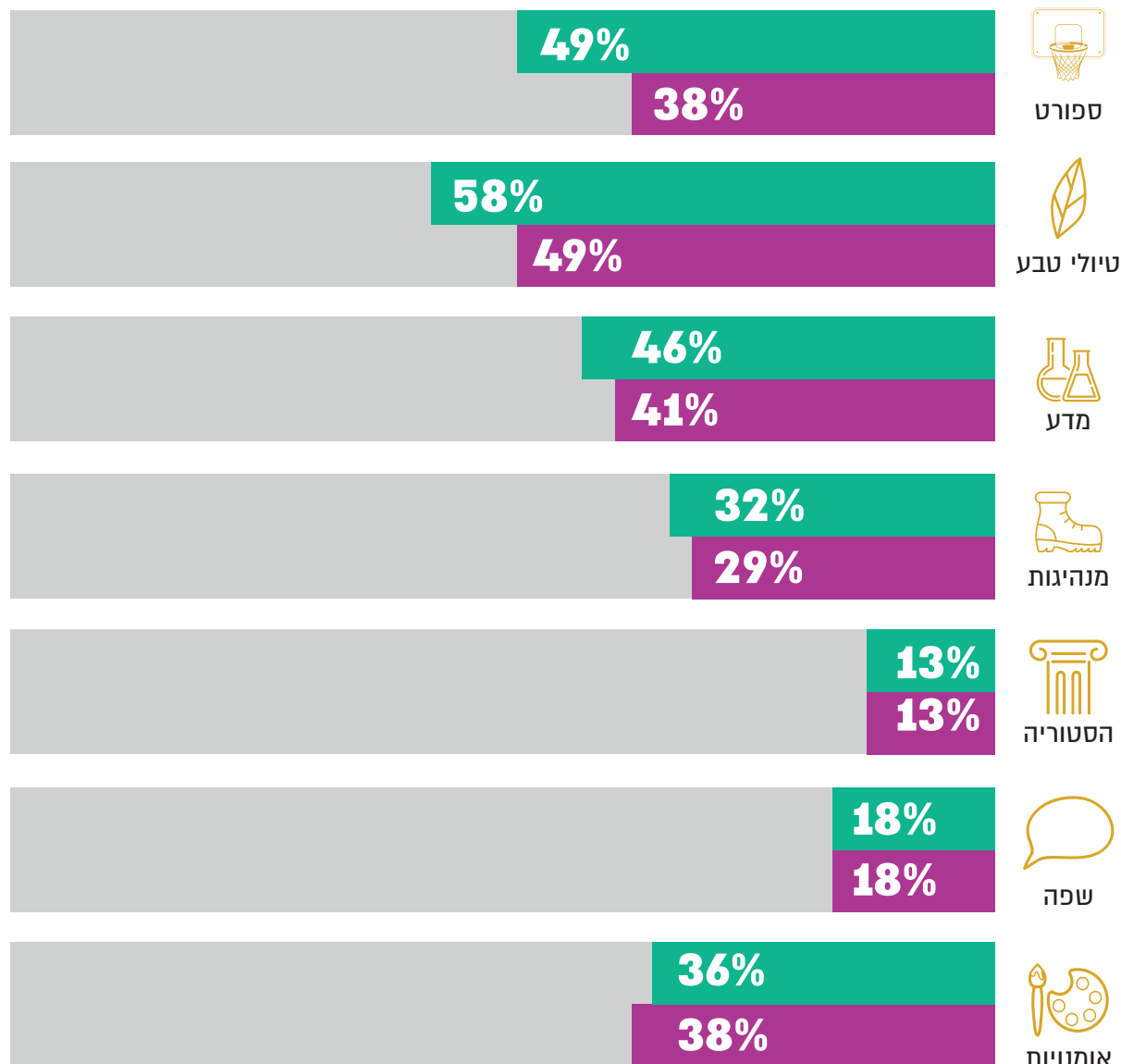

נושא נוסף שנבדק בסקר הוא העדפות של הורים ובני נוער בנוגע לאופי הפעילויות במחנה. להלן הממצאים (מתוך גולדשטיין ואח', 2020):

משך המחנה הרצוי מנקודת מבטם של הורים הוא כ- 15 ימים בממוצע למחנה יום (קייטנה ללא לינה) וכ- 7.5 ימים בממוצע למחנה עם לינה. בני הנוער היו מעדיפים משך של כ- 10 ימים בממוצע לקייטנה וכ- 9 ימים בממוצע למחנה עם לינה.

תחומי עניין של בני נוער והורים

הורים ■ ילדים ■

מבחינת עלות ההשתתפות, הסקר של מכון סאלד העלה כי סכום ההוצאה הממוצע למשתתפת/בפעילות קיץ מגוונת למיניה עמד על 1,705 ₪. במיפוי מקביל שערך המכון נמצא כי טווח העלויות נע בין 500–3500 ₪. בני נוער מן המגזר הדתי המעורבים בתנועות נוער משלמים את הסכומים הנמוכים ביותר, כ־1,300 ₪ בממוצע, ולעומתם בני נוער מן המגזר החילוני־מסורתי שאינם מעורבים בתנועות נוער משלמים את הסכום הגבוה ביותר, כ־2580 ₪ בממוצע (שם, 2020).⁴

אפשר לראות כי תחומי העניין המובילים עבור הורים ובני הנוער היו טיולים בטבע, ספורט ומדע. בכל התחומים מידת העניין של ההורים גבוהה מזו של בני הנוער. ייתכן כי העובדה שהסקר לא שאל על "כיף" מסבירה את השיעורים הנמוכים יחסית של העניין שהביעו בני הנוער בכל אחת מן הפעילויות הנ"ל. בראיונות המשפחתיים שערכו עורכי הסקר הוזכרו הנושאים הבאים בתור הרצויים ביותר:

1. אהבת הארץ
2. רכישת מיומנויות ופעילויות בחיק הטבע
3. כישורים חברתיים (שם, 2020).

סיכום

ארוכת טווח לתקופה המועדת לסיכון של חופשת הקיץ ולשימוש המופרז של בני הנוער במסכים. מחנות הקיץ מאפשרים חוויה של התבגרות ועצמאות, מפגשים עם בני נוער מרקעים שונים מכל גווי החברה בישראל ותרגול של מיומנויות חברתיות, הכלה ועבודת זהות בסביבה מוגנת ותוך כדי פיקוח והנחייה. יתר על כן, יש במחנות פוטנציאל להעצמה אישית על ידי התמודדות עם אתגרים פיזיים ואחרים ותוך כדי הדגשת החוויה של יציאה מהבית והסתגלות לצורת חיים שמדמה עצמאות בתנאים מוגנים ומבוקרים.

מסקירה זו עלות כמה תובנות מרכזיות בנוגע למחנות קיץ בישראל. ראשית, אפשר לראות כי הספרות המחקרית בתחום, בעיקר בהקשר של הערכת יעילות ומדידת השפעה של מחנות קיץ, היא מצומצמת יחסית. עיקר המחקר בארץ נערך בתחום של טיולים ומסעות, וכן יש מחקרים גם על תנועות הנוער, אך המחקר על אודות מחנות קיץ כתחום נפרד וייחודי נמצא עדיין בראשיתו. שנית, ראינו כי השילוב בין עקרונות החינוך הבלתי פורמלי לעקרונות של חוויה משמעותית ו"הרפתקה של גילוי עצמי" יכול לתת מענה איכותי שלו השפעה

4 | יש להתייחס בזהירות הראויה לכל הממצאים המופיעים בפרק הזה, לרבות העלויות. הם מבוססים על מחקר שערך מכון סאלד לפני כ 4 שנים ודברים רבים השתנו מאז.

חלק 2
ממצאים כמותיים

השאלון כלל סדרה של היגדים ושאלות המבוססים על מדדי ההצלחה שהוגדרו כחלק מתהליך ההיערכות למחקר.

בחלק זה נביא את הממצאים הכמותיים המסכמים לכלל המחנות. פירוט הממצאים עם פילוח לפי כל מחנה וההבדלים ביניהם אפשר למצוא בנספח. החלק הכמותי כלל שאלון שנבנה במיוחד עבור מחקר זה.

המדדים שנבחרו לבחינה הם:

במתכונת שבועות שבועות המחנה. כל התשובות לשאלות הן בסולם דירוג של 1-5. 1 מציינת מידת הסכמה נמוכה מאוד, 3 – מידת הסכמה בינונית ו-5 – מידת הסכמה גבוהה מאוד. חלק מן השאלות הפוכות, כלומר 1 מציינת את הכיוון ה"חיובי" מבחינת השפעה ולהפך. בכל המחנות חתמו ההורים על הסכמתם לכך שהילדים ימלאו את השאלון.

קטגוריות אלו נבחרו בהלימה להגדרות פורום "Summer Camps ישראל" מה צריך לכלול מחנה קיץ איכותי: **גיוון** - מפגש בין הישראלים. **עיסוק בזהות אישית**, קהילתית, ישראלית. **חוויה ערכית וקהילת ילדים "אוטופית"** - המשתתפים מובילים תחומים במחנה. זאת ועוד, בכל המחנות מתקיימת מדיניות השתתפות במחנה ללא מסכים ומתקיימת שבת יהודית-ישראלית

מאפייני המשיבים

(באמצעות Big Idea), מסע ישראלי, מחנה מנהיגות תל אביב-יפו (באמצעות Kimama) ומחנה דרור.

בסך הכול ענו לסקר 605 משתתפים מחמישה מחנות קיץ: המרחב החינוכי השלם – 24/7, תובנות בחינוך

אודות מחנות הקיץ המשתתפים במחקר

מחנה תובנות בחינוך
(הופעל באמצעות מחנה Big Idea)

מחנה תובנות בחינוך הוא מחנה חדש שהוקם ביוזמת פורום Summer Camps ישראל וקרן שוסטרמן. עמותת תובנות בחינוך היא מיזם חדשני הפועל לחיזוק מערכת החינוך הציבורית. העמותה מגישה למנהלי ומנהלות בתי הספר פלטפורמה מקצועית וניהולית שבעזרתה יהפוך בית הספר לבונה קהילה, למצטיין ולמעורר השראה בזכות רמת הישגיו החינוכיים והחברתיים. העמותה פועלת על פי המודל ההוליסטי. זהו מודל המעודד איתור מענים חינוכיים, חברתיים ורגשיים תוך כדי איתור נקודות החוזק של כל תלמיד/ה. בשנת תשפ"א ליוותה העמותה 37 בתי ספר, ומהם בחרה להתמקד בשבעה בתי ספר בפריפריה החברתית והגאוגרפית. מבתי ספר אלו אותרו תלמידים מצטיינים בוגרי כיתות ז'-ח' – שכבות הגיל שנפגעו יותר מכל בתקופת הקורונה.

מחנה תובנות בחינוך הוא מחנה חדש שהוקם ביוזמת פורום Summer Camps ישראל וקרן שוסטרמן.

עמותת תובנות בחינוך היא מיזם חדשני הפועל לחיזוק מערכת החינוך הציבורית. העמותה מגישה למנהלי ומנהלות בתי הספר פלטפורמה מקצועית וניהולית שבעזרתה יהפוך בית הספר לבונה קהילה, למצטיין ולמעורר השראה בזכות רמת הישגיו החינוכיים והחברתיים. העמותה פועלת על פי המודל ההוליסטי. זהו מודל המעודד איתור מענים חינוכיים, חברתיים ורגשיים תוך כדי איתור נקודות החוזק של כל תלמיד/ה. בשנת תשפ"א ליוותה העמותה 37 בתי ספר, ומהם בחרה להתמקד בשבעה בתי ספר בפריפריה החברתית והגאוגרפית. מבתי ספר אלו אותרו תלמידים מצטיינים בוגרי כיתות ז'-ח' – שכבות הגיל שנפגעו יותר מכל בתקופת הקורונה.

לצורך הפעלת המחנה בחרה העמותה את חברת Big Idea שלה ניסיון רב בהפעלת מחנות קיץ טכנולוגיים.

- ילדים בגיל 7-18 מ-30 מדינות.
- שבועיים מחוץ לבית, בלי טלפונים, בכפר נוער פסטורלי.
- מגוון עצום של סדנאות טכנולוגיות מרתקות.
- פעילויות העצמה חווייתיות תוך כדי יציאה מאזור הנוחות.
- הרבה אנגלית.
- בשיתוף משתתפי עמותות לקידום נוער (חינוך לפסגות, עולים ביחד, תובנות בחינוך, אופנים ועוד).

מחנה דרור

בכל שנה כ־300 בנים ובנות מהארץ ומהעולם נהנים מהשילוב הייחודי של כף, ציננות שורשית, טיולים, קיאקים, שחייה, ספורט, יצירה ועוד – לצד תפילה, שיעורי תורה, מבצעי חסד ונושא תורני מרכזי. האווירה הייחודית של המחנה מאפשרת לכל אחד מהחניכים את התנאים האידיאליים לצמיחה אישית ולבניית קשר עם חברים חדשים מקרב מיטב הנוער.

מעל 25 שנה, מאז שנת 1995, תלמידי כיתות ו'–י' יוצאים למחנה ברמת הגולן בכל קיץ. מחנה דרור מספק לבני נוער מתבגרים חוויה בלתי נשכחת של כף, ערכים וצמיחה אישית. מחנה דרור שייך לתנועת ה־OU, ארגון נוער חינוכי הפועל בישראל ובתפוצות, מקשר בין בני נוער מקהילות יהודיות ברחבי העולם וחושף בפניהם את היופי הפיזי והרוחני של ישראל.

מחנה מנהיגות תל אביב־יפו (הופעל באמצעות מחנה Kimama)

החברה המנהלת שבחר צוות העירייה לביצוע המחנה היא Camp Kimama – חברה שלה ניסיון רב בהפעלת מחנות קיץ מקצועיים. מחנות הקיץ של קימאמה קיבלו את החניכים הראשונים שלהם לפני 13 שנה. קבוצה של מחנכים ומדריכי נוער, שליחים ישראלים שהובילו קייטנות בארצות הברית, הבינה את החשיבות העצומה של מפגש מבוסס ישראל בין צעירים מכל רחבי העולם והקימה את קימאמה. מחנה קימאמה הוא מחנה קיץ בין־לאומי ייחודי במינו המתקיים בישראל מדי שנה בהשתתפות אלפי ילדים ובני נוער בגיל 6–17 מ־40 מדינות שונות ברחבי העולם.

מחנה מנהיגות תל אביב־יפו הוא מחנה חדש שהוקם ביוזמת פורום Summer Camps ישראל וקרן שוסטרמן. מנהל החינוך בעיריית תל אביב־יפו בנה את אג'נדת המחנה וכיוון את קהלי היעד, והוא החליט שהמחנה יפעל במודל הנשען על בתי הספר ומקיים קשר עימם וכן שקבוצת התלמידים שתיבחר תפעל בתור "נבחרת" מנהיגות עירונית. עוד הוחלט כי התלמידים שישתתפו במחנה הקיץ הם תלמידים העולים לכיתות ט' (מתוך הנחה כי שכבת גיל זו נפגעה הכי הרבה בתקופת הקורונה) שיאתרו מבתי הספר אורט סינגלובסקי, עירוני ט', עירוני ז' ובית הספר טבע, חברה וסביבה – כולם בתי ספר השוכנים בשכונות דרום העיר ויפו.

ישראלי עברו כבר מאות אלפי משתתפים עד היום. "מחנה קיץ ישראלי" הוא מחנה חדש מבית מסע ישראלי, ומשתתפים בו מאות בני נוער מכל רחבי הארץ ומכל קשת החברה בישראל. המחנה שם דגש על זהות, והמשתתפים בו מתחברים לעצמם ולחבריהם ודנים על משמעות החיבור לארץ, למדינה ולעם ישראל. המחנה עוסק בשאלות זהות העוסקות באחריות שלנו כאזרחים, בציונות, באהבת הארץ ובפעילות חברתית, והכול תוך כדי כיף וחוויה בלתי נשכחת.

מסע ישראלי הוא ארגון חינוכי המקיים שיח בנושא זהות כדי להעמיק את החיבור והשייכות לעם, לארץ ולמדינת ישראל. תוכנית הדגל של הארגון, תוכנית "מסע ישראלי", פועלת באמצעות "פדגוגיה ישראלית" – פדגוגיה ייחודית של מסע בן שישה ימים המתקיים בבתי הספר התיכוניים ומתבסס על מעגלי שיח, על פעילות מאתגרת זהות, על תרגום ערכים לפעילות התנדבותית בפועל ועל מתן לגיטימציה למגוון דעות והכרה בפלורליזם של הזהויות הישראליות. במסע

המרחב החינוכי השלם 24/7

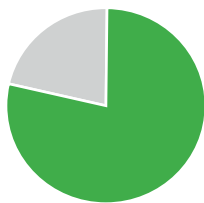
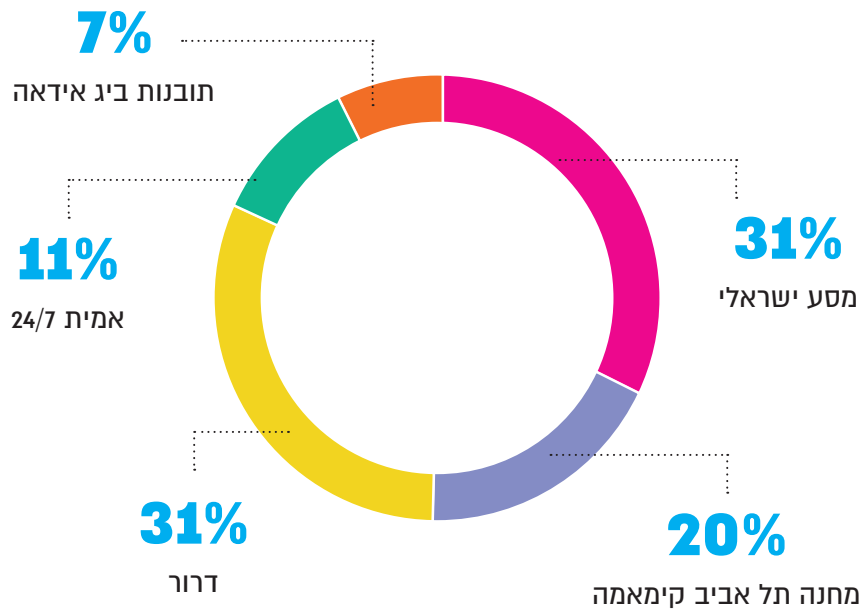
כך פועל בית הספר בשעות הלימודים, בשעות אחר הצהריים והפנאי ובזמן החופשות.

בשנת תשפ"א פעל המרחב החינוכי השלם ב־ 12 בתי ספר בפריפריה החברתית והגאוגרפית, ומהם נבחרו שישה שהמשיכו את פעילותם בקיץ באמצעות הפעלת מחנה קיץ ייעודי. מחנה הקיץ של המרחב החינוכי השלם פעל בכפר כפר גלים ויצר נבחרת בית ספרית שתמשיך לעבוד יחד בשנת תשפ"ב. המחנה עסק במנהיגות, בחוויית קיץ מעצבת, בהתנדבות בקהילה, בשטח, בטוילים ובהכרת הארץ, בגלישת גלים, בפעילות חברתית, בספורט ועוד.

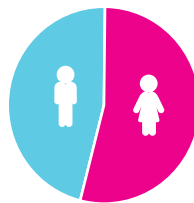
המרחב החינוכי השלם 24/7 הוא מיזם חינוכי הפועל כדי ליצור רצף חינוכי שלם סביב תלמידי בתי הספר על ידי חיבור נכון של הנקודות השונות בחייהם ובנייה של מגוון רצפים בין בית הספר למרחבי החיים על גבי פלטפורמה אחת – בית הספר. בית הספר הוא המקום היחיד שאליו באים כולם. המקום המרכזי שבו אמורים התלמידים והתלמידות לקבל ולחוות רצף חינוכי שלם, הכולל לימודי ליבה כמו גם מיומנויות רכות, מיומנויות המאה ה־21 וחיבור לקהילה שבה הם חיים. כל זאת לאורך כל שעות היום, משמונה בבוקר ועד שעות הערב, בתוך בית הספר ומתוך בחירה מלאה. לצורך

מספרי המשיבים מכל מחנה הושפעו ממספר המשתתפים ומנסיבות שונות. להלן התפלגות המשיבים לפי מחנות:

תרשים 1 | התפלגות הגופים המארגנים

82% מהם לא השתתפו במחנה קיץ בן 10 ימים או יותר בעבר

56% מהמשיבות בנות
44% מהמשיבים בנים

ממוצע הגיל של המשיבים הוא

15

צמיחה אישית

שלהם ודברים בהם השתנו לטובה בעקבות חוויית המחנה.

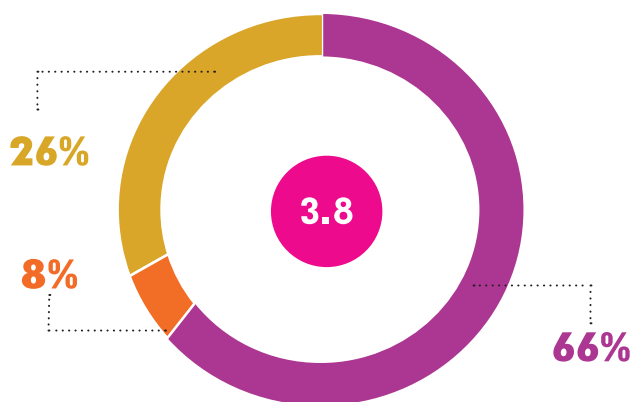
תרשים 2 מציג את הממצאים בנוגע לצמיחה אישית. כפי שאפשר לראות, בשני ההיגדים הציון הממוצע הוא גבוה (3.8 בסולם 1-5).

אחת מהמטרות הבולטות של מחנות הקיץ היא ההתפתחות האישית – לראות תהליכי צמיחה, התבגרות ושינוי לטובה של אישיות המשתתפים והמשתתפות במחנה.

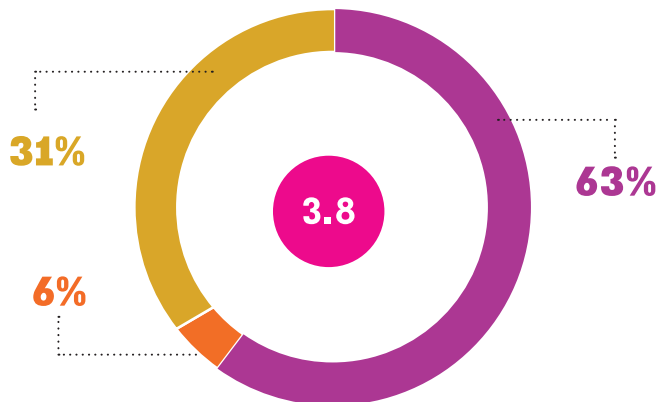
מהמחקר עלה כי מעל 60% מהמשתתפים הרגישו במידה גבוהה עד גבוהה מאוד שהם התפתחו באישיות

תרשים 2 | צמיחה אישית

1-2 | 3 | 4-5

דברים השתנו בי לטובה

אני מרגישה/ה שהתפתחתי באישיות שלי

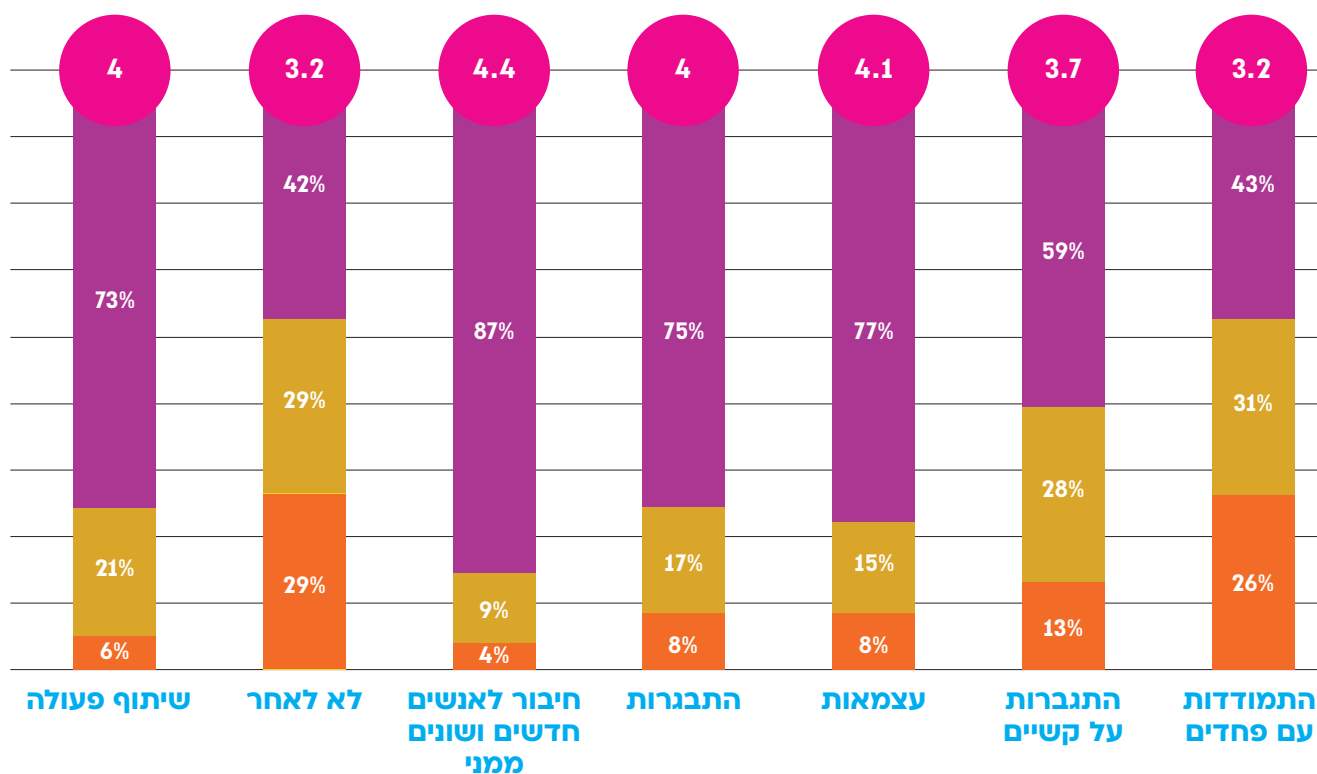
כישורי חיים

תרשים 3 מציג את השפעת המחנות על כישורי חיים בתחומים שונים. כפי שאפשר לראות, נוסף על הכישורים שצוינו לעיל, הכישורים שהושפעו במידה בינונית (3.2 בסולם 1-5) הם "התמודדות עם פחדים" ו"לא לאחר".

בקטגוריית כישורי החיים (כישורים חיוניים להשגת מטרות בחיים, התקדמות אישית והנהגה), התחום שבו ההשפעה הייתה גבוהה, כמעט גבוהה מאוד, הוא "חיבור לאנשים שונים ממני". גם בשאר התחומים שנבדקו כגון "שיתוף פעולה", "התבררות", "עצמאות" ו"התגברות על קשיים", ההשפעה הייתה גבוהה.

תרשים 3 | התפלגות הגופים המארגנים

1-2 | 3 | 4-5

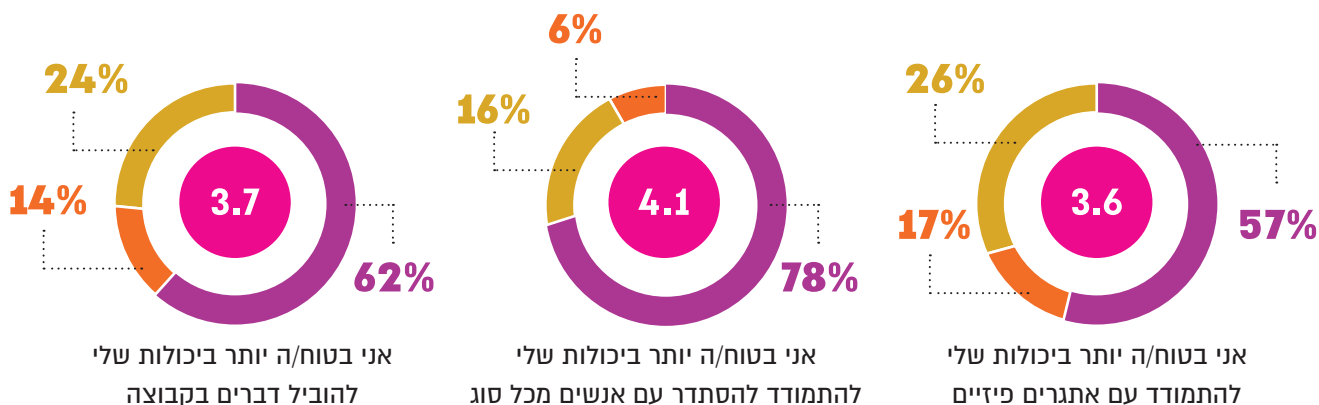
תחושת מסוגלות

תרשים 4 מציג את השפעת ההשתתפות במחנות הקיץ על תחושת המסוגלות של החניכים. אפשר לראות שההשפעה הגבוהה ביותר (4.1) הייתה בתחום הקשור ליחסים בין-אישיים: "בעקבות ההשתתפות במחנה אני בטוח יותר ביכולות שלי להסתדר עם אנשים מכל סוג". אשר לתחושת היכולת להוביל תהליכים בקבוצה ולהתמודד עם אתגרים פיזיים, ההשפעה היא בינונית-גבוהה (3.7 ו-3.6 בהתאמה).

למחנות קיץ פוטנציאל עצום בהקניית תחושת מסוגלות. באמצעות חוויה משמעותית ובאמצעות התנסויות חדשות ומאתגרות שהחניכים מעולם לא התמודדו עימן, ירכשו החניכים תחושת מסוגלת ותפיסה עצמית בנוגע ליכולתם להתמודד עם אתגרים חדשים, עם איודאות, עם חשש ועם מרחב חדש.

תרשים 4 | תחושת מסוגלות

1-2 | 3 | 4-5

כישורים חברתיים

לא מפתיע אפוא שכל הממוצעים כאן הם בטווח ההשפעה הגבוה. בעקבות ההשתתפות במחנות הקיץ החניכים מרגישים בטוחים יותר במידה גבוהה לשוחח עם מישהו שהם לא מכירים (4.1 בסולם 1-5), לשתף פעולה עם אנשים שונים כדי להשיג מטרה משותפת (4.1) וליהנות מפעילות קבוצתית (3.9).

לחינוך הבלתי פורמלי יתרון מוכח מחקרית בתהליכי חברות, בבניית קבוצה ובפיתוח כישורים חברתיים. **למחנה הקיץ, בהיותו חוויה אינטנסיבית בתחום החינוך הבלתי פורמלי – יתרון גדול עוד יותר בשיפור מיומנויות חברתיות ובהתנסות בסביבה מוגנת בהתמודדות עם קבוצה מגוונת ועם חיים משותפים.**

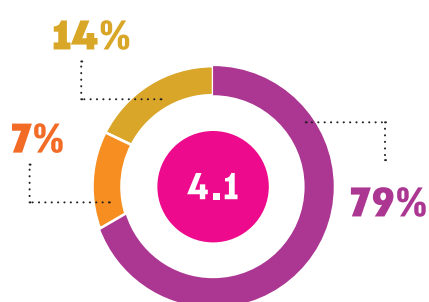

**ההשפעה הגבוהה של מחנות הקיץ על
 כישורים חברתיים של החניכים. עבור
 חלקם, כפי שנראה בהמשך הדו"ח, מדובר
 במהפכה של ממש.**

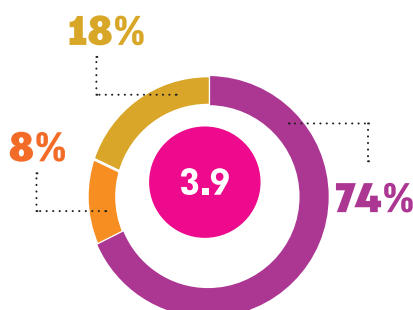
תרשים 5 מציג את השפעת ההשתתפות במחנות
 הקיץ על כישורים חברתיים. ממצאים אלה ממשיכים
 בעקביות את הדפוס שראינו בכל המחקר על אודות

תרשים 5 | כישורים חברתיים

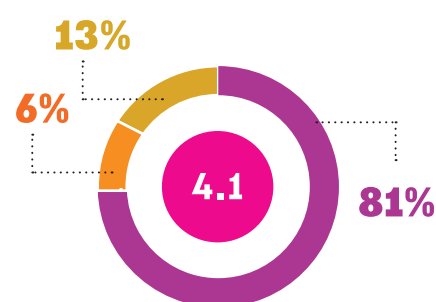
1-2 | 3 | 4-5

לשתף פעולה עם אנשים שונים כדי להשיג מטרה משותפת

ליהנות מפעילות בקבוצה

לשוחח עם משהו שאני לא מכיר

חוויה משמעותית

היום-יום. כפי שאפשר לראות, כל הממוצעים גבוהים מלבד היגד אחד – "הבנתי שהיו לי דעות קדומות על בני נוער מרקע שונה" – שם הממוצע הוא בינוני. יכול להיות שזה נובע מכך שלחלק מהחניכים (38%) באמת לא היו דעות קדומות מוצקות גם לפני המחנה. לצד זאת, 38% סימנו 4 או 5, ומספרים אלו מעידים על השפעה במידה גבוהה-גבוהה מאוד גם בנושא זה. שאר ההיגדים נוגעים למידת החשיפה לדעות ולהשקפות עולם שונות, ליכולת להקשיב בסובלנות לדעות אחרות וללמידה של דברים

מחנה קיץ הוא סביבה מגוונת. ילדים וילדות, בני ובנות נוער מכל רחבי הארץ, מגיעים לשהות יחד לפחות 10 ימים. הגיוון והשונות ברקע האישי של המשתתפים עשוי ליצור מצב חברתי מתוח או להיות סביבת אימון בטוחה ליכולת להכיל שונות.

תרשים 6 מציג את השפעות מחנות הקיץ על נושא הסובלנות כלפי בני נוער מקבוצות שונות וההכלה של דעות שונות ואנשים שונים ממה שהחניכים מכירים בחיי

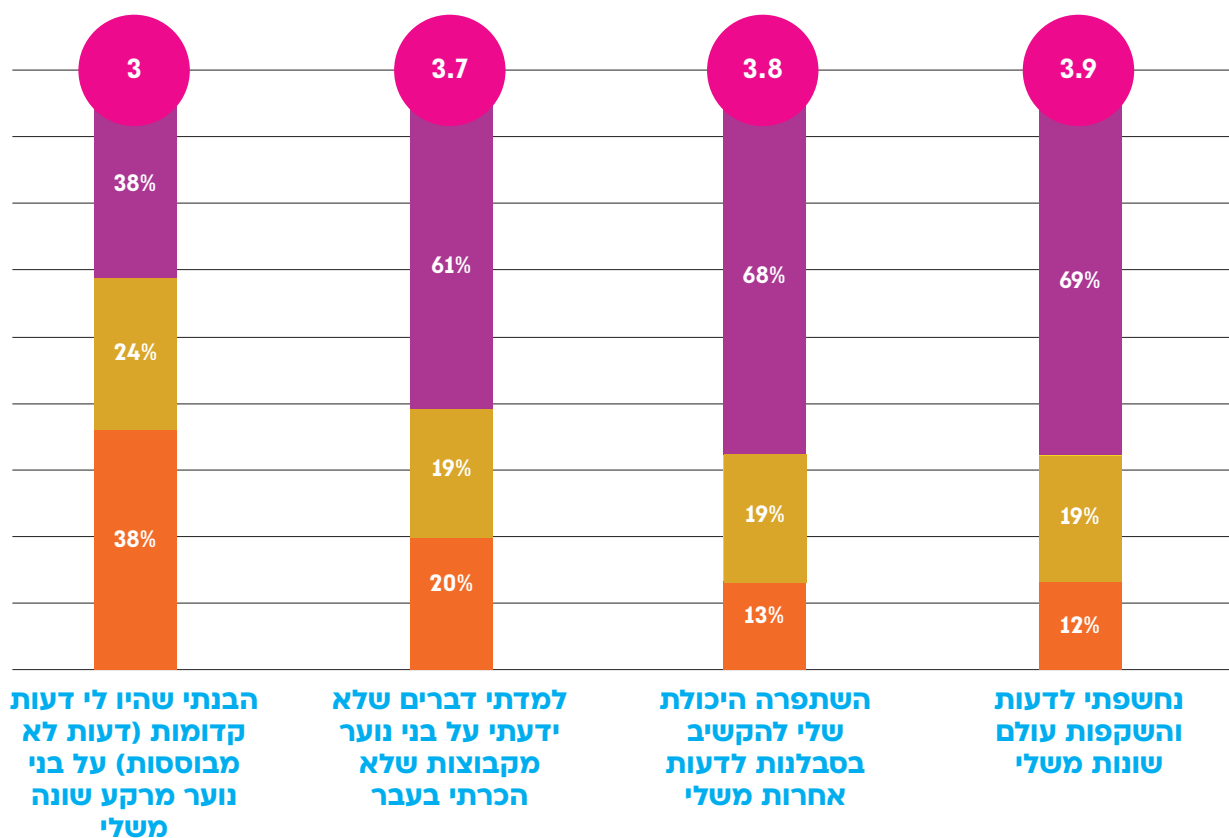

ביכולת ההקשבה והסובלנות, וקרוב ל־ 70% סימנו אפשרויות אלה בנוגע להיגד הראשון ("נחשפתי לדעות והשקפות עולם שונות משלי").

חדשים על בני נוער מקבוצות לא מוכרות. הממוצעים בהם הם בטווח הגבוה (3.7 ו־ 3.8, 3.9). מבחינת התפלגויות, כ־ 60% מהמשיבים דירגו גבוה (ציון 4 או 5) את ההיגדים על למידה על קבוצות שלא הכירו ושיפור

תרשים 6 | כישורים חברתיים

1-2 | 3 | 4-5

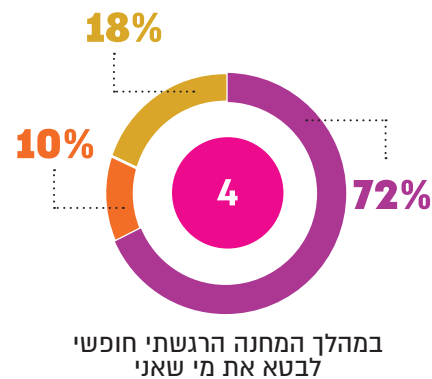
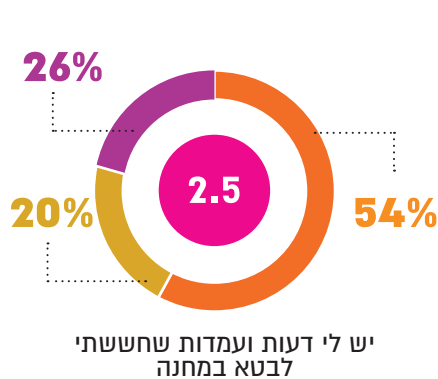
זהות

שאפשר לראות, **החניכים הרגישו במידה גבוהה חופש לבטא את מי שהם** (4 בסולם 1-5), ורובם אינם מסכימים עם ההיגד "יש לי דעות ועמדות שחששתי לבטא במחנה". 74% מהמשיבים הסכימו עם ההיגד הזה במידה בינונית ומטה.

על מחנה מגוון להצליח להיות מרחב בטוח של זהויות. על החניכים להרגיש מספיק ביטחון להיות מי שהם מבלי להתבייש, לחשוש או להסתתר. השאלות בתחום הזהות כללו שני היגדים, אחד מהם בסולם הפוך. כפי

תרשים 7 | זהות

1-2 | 3 | 4-5

חווית השבת

חיים חילוני, שעבורו השבת היא חלק ממכלול מורשת ותרבות, ועד מחנה באורח חיים דתי, שעבורו השבת היא חלק מחוויה אמונית־רוחנית).

8 תרשים מציג את עמדות החניכים כלפי חוויית השבת. בכל מחנה חוויה זו נבנתה שונה, אך הדגש בכל המחנות היה על זמן מיוחד, שקט, "קדוש" ומלווה בטקסים ובמנוחה. רצינו גם לבחון התנגדות לחוויית

היות שנושא הזהות (האישית, הקהילתית, הישראלית והיהודית) הוא חלק מהגדרת ה־Summer Camps, והיות שלשבת פוטנציאל להיות חוויה הנתפסת על ידי כולם כחיובית וחוויה קבוצתית משמעותית, החלטנו לבחון גם את חוויית השבת במחנה בעיני המשתתפים. המחנות שנבחנו בבסיסם שונים מאוד בזהות שלהם ובאופי השבת שהם בחרו לעשות (החל ממחנה באורח

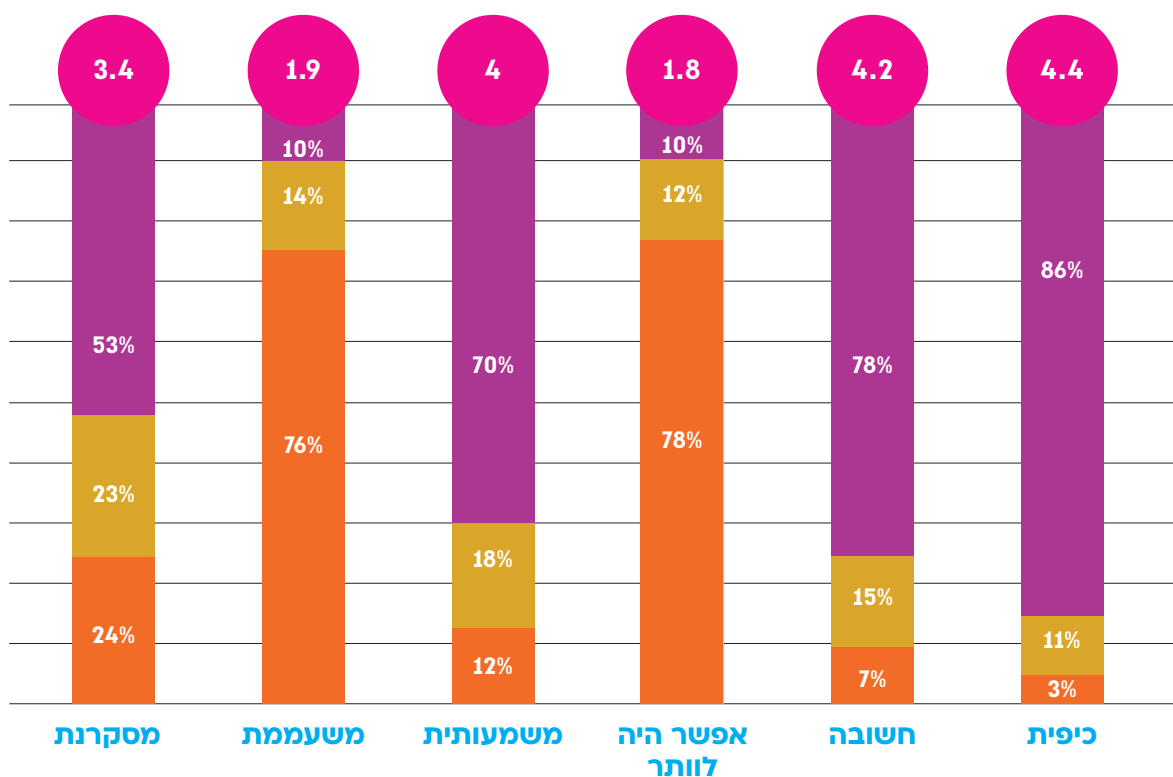
"משמעותית", "חשובה" ו"כייפית" (3.4, 4.2 ו-4.4 בהתאמה). אשר להגדרת החוויה כ"מסקרנת", ממוצע ההסכמה הוא בינוני (3.4). בסך הכול נראה כי חוויית השבת הייתה חיובית ומשמעותית וכי יש לה מקום עבור החניכים גם כשוברת שגרה, גם כיום מנוחה וגם כזמן קבוצה.

שבת "כפוייה" וגם לבחון איך נחוותה השבת כפי שצוינה בפועל במחנה.

עבור בחינה שלילית של חוויית השבת, שני ההיגדים הם בסולם הפוך ובשניהם מידת ההסכמה עם התיאור של חוויית השבת כמשעממת וככזו שהיה אפשר לוותר עליה היא נמוכה (1.9 ו-1.8 בסולם 1-5 בהתאמה). החניכים חשבו במידה גבוהה כי חוויית השבת הייתה

תרשים 8 | חוויית השבת

1-2 | 3 | 4-5

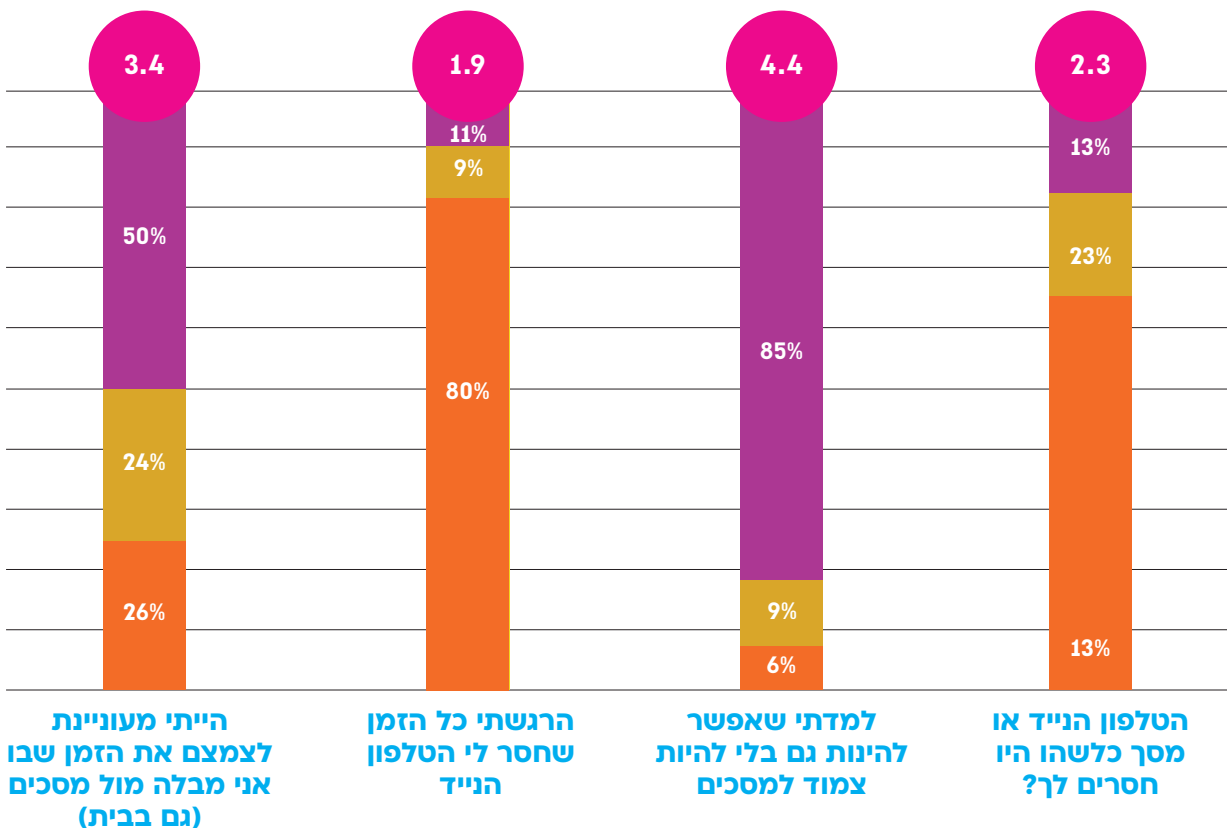
ניתוק מהמסכים

לשניהם, מידת ההסכמה הייתה נמוכה (2.3 ו-1.9 בסולם 1-5 בהתאמה). החניכים הסכימו במידה גבוהה, כמעט גבוהה מאוד (4.4), שהם למדו שאפשר ליהנות גם בלי מסכים. חצי מהחניכים הביעו רצון במידה גבוהה-גבוהה מאוד לצמצם את זמן המסכים גם בבית, ועוד 24% הסכימו עם היגד זה במידה בינונית. בסך הכול **נראה כי מטרה זו הושגה באופן מרשים.**

מטרה חשובה בכל המחנות ומנקודת המבט של פורום Summer Camps ישראל היא העברת **המסר לבני הנוער שאפשר לבלות וליהנות ללא הנוכחות הצמודה של הטלפון הנייד** או מסכי מחשב אחרים. גם כאן רצינו לבחון האם ההימנעות מהנייד מסבה חוויה שלילית למשתתפים, ולכן חלק זה כולל שני היגדים הפוכים: "הטלפון הנייד או מסך כלשהו היה חסר" ו"הרגשתי כל הזמן שהטלפון הנייד חסר לי". אשר

תרשים 9 | ניתוק ממסכים

1-2 | 3 | 4-5

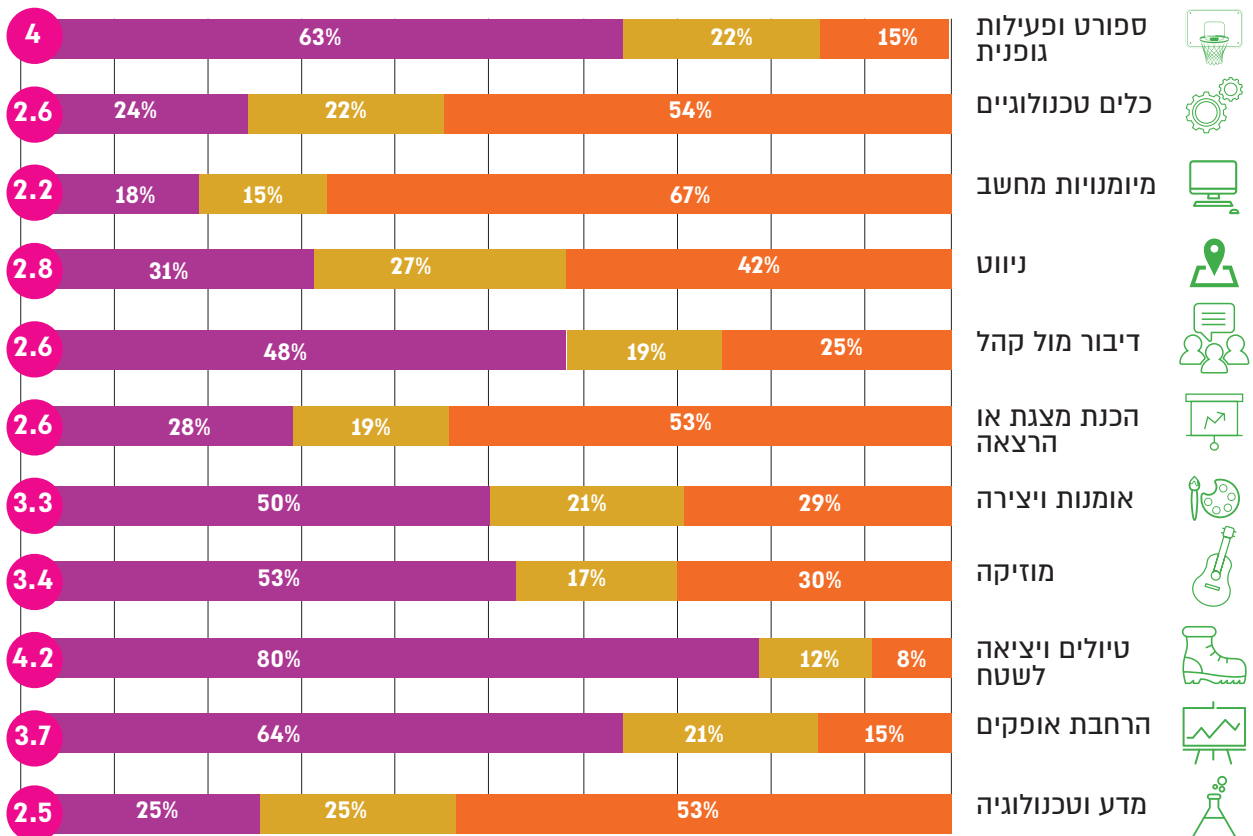
מיומנויות והתמחויות

במחנה הם טיולים ויציאה לשטח (4.2 בסולם 1-5) וספורט ופעילות גופנית (4). גם התחומים הרחבת אופקים ודיבור מול קהל קיבלו ממוצעים גבוהים יחסית (3.7 ו-3.6 בהתאמה). אחריהם, עם השפעה בינונית, הם תחומי המוזיקה והיצירה (3.4 ו-3.3 בהתאמה). ההשפעה על שאר התחומים שנבדקו נעה בין בינונית לנמוכה. שלא מפתיע, נמצא כי כשיש למחנה נושא שנמצא במיקוד והעיסוק בו אינטנסיבי ומקצועי – הוא מקבל ביטוי חיובי בממצאי ההשפעה, ואילו כשהנושא קיים בסילבוס המחנה אך העיסוק בו דל – התוצאות נמוכות יותר.

היות שחלק ממחנות הקיץ מתמקדים בתחום ספציפי (טכנולוגיה, שפה, ספורט, מדע ועוד), כחלק מהמחקר בדקנו את השפעת מחנות הקיץ על שורה ארוכה של מיומנויות. מלכתחילה היה ברור לנו שיש הבדלים בדגשים של המחנות, ולא ציפינו לראות השפעה גבוהה על כל התחומים שברשימה. יש למשל מחנות שבהם נושא הטכנולוגיה/מדע לא קיבל ביטוי בכלל, ויש כאלה שבהם היה עליו דגש מרכזי. את ההבדלים בין המחנות השונים אפשר לראות בנספח. מבחינת ההשפעה ברמה הכוללת של כל המחנות, אפשר לראות כי תחומים שבמובהק כן הושפעו מן ההשתתפות

תרשים 10 | מיומנויות והתמחויות

1-2 | 3 | 4-5

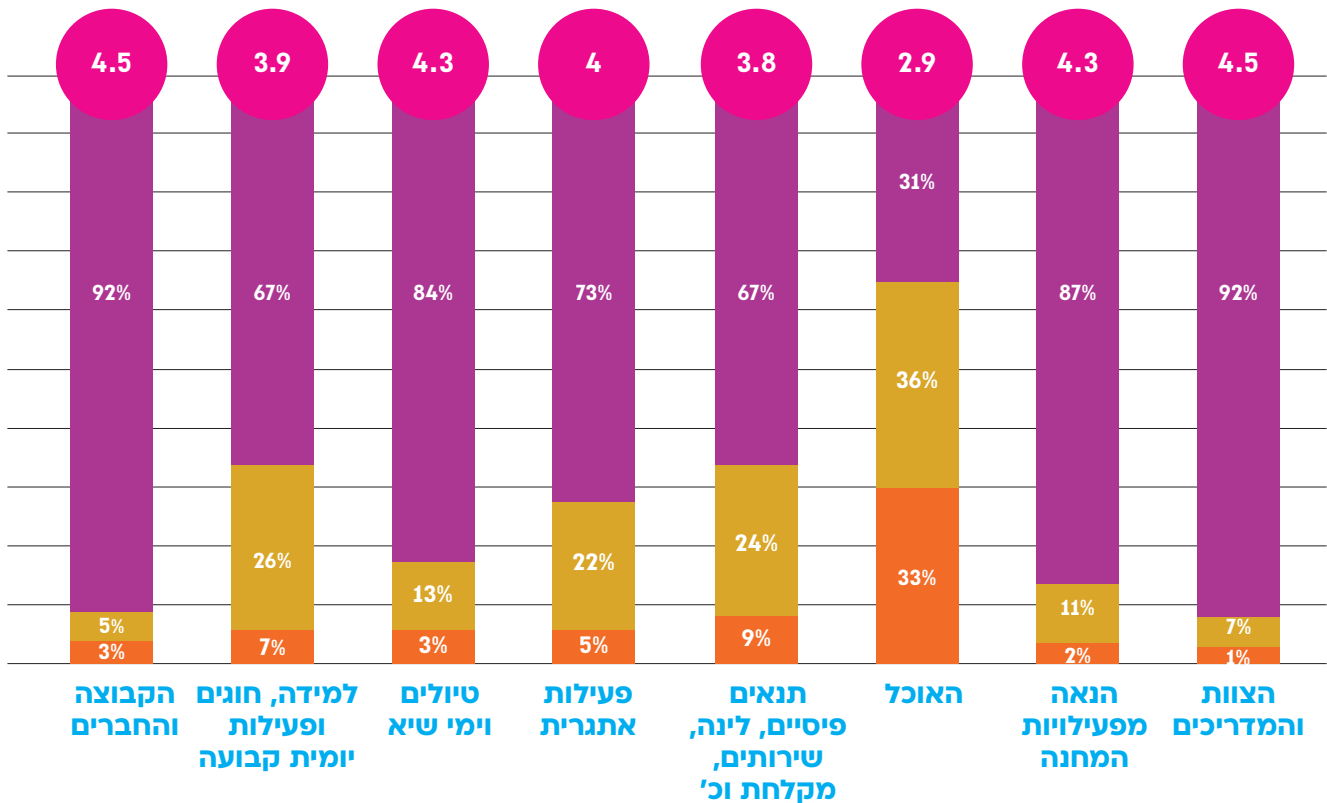
שביעות רצון

בהתאמה). התחום היחיד ששביעות הרצון בו היא בינונית הוא האוכל. אשר לתחום זה, ההתפלגות היא של שליש שלא היו מרוצים בכלל, שליש שהיו מרוצים במידה בינונית ושליש שהיו מרוצים במידה גבוהה. בסך הכול שביעות הרצון מחמש מחנות הקיץ שנבחנו היא גבוהה.

תרשימים 12 ו-13 מציגים את שביעות הרצון הכוללת מתחומים שונים בחיי המחנות. **הממוצעים הגבוהים ביותר (4.5 בסולם 1-5) ניתנו לשביעות הרצון מהצוות ומן הקבוצה והחברים.** שביעות רצון גבוהה הייתה גם מפעילויות המחנה, מטוילים ומימי שיא. גם שביעות הרצון מהפעילות האתגרית, מהחוגים במחנה ומהתנאים הפיזיים הייתה גבוהה (4, 3.9 ו-3.8

תרשים 11 | שביעות רצון

1-2 | 3 | 4-5

עמדות מסכמות

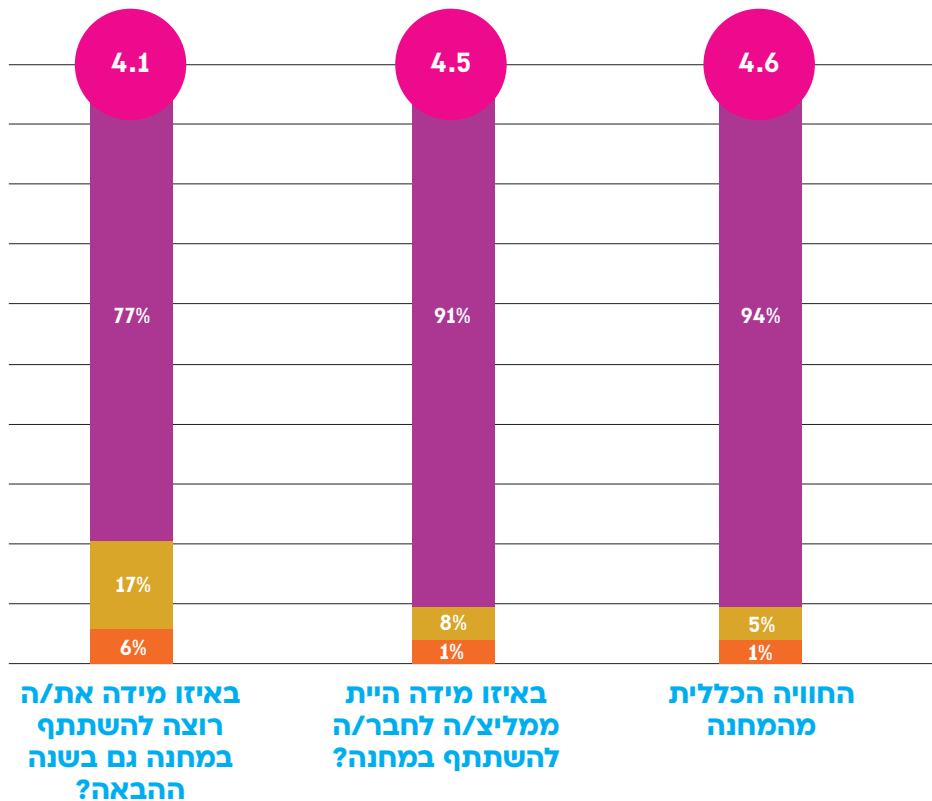
העמדות המסכמות בנוגע לחוויית ההשתתפות במחנות הקיץ הן גבוהות עד גבוהות מאוד

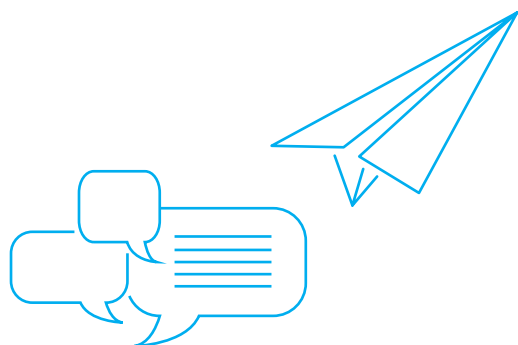
החניכים היו מעוניינים במידה גבוהה-גבוהה מאוד להשתתף במחנה קיץ גם בשנה הבאה.

החניכים דירגו את חוויית המחנה הכללית בציון הגבוה מאוד 4.6 (בסולם 1-5). הם היו ממליצים במידה גבוהה מאוד (4.5) לחברה/ה להשתתף במחנה דומה. 77%

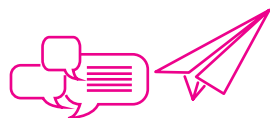
תרשים 12 | עמדות מסכמות

1-2 | 3 | 4-5

חלק 3
תמצאים איכותניים

ממצאים איכותניים

ראיינו חמישה חניכים ושלושה אנשי צוות ושלושה ראינות בוצעו עם הורים. זאת ועוד, בוצעו שתי תצפיות בפעילויות חשובות להווי המחנות. להלן עיקרי הממצאים לפי קבוצות האוכלוסייה: חניכים, צוות והורים.

לצד הממצאים הכמותיים היה חשוב לנו לשמוע את השטח ולהעמיק במשמעויות של המספרים – הקולות האותנטיים של המשתתפים, אנשי הצוות וההורים.

בחלק זה נביא את עיקרי הממצאים האיכותניים. פירוט לפי מחנות אפשר למצוא בנספח. בכל מחנה

חניכים

לבצע משימות ולבלות. הם למדו שהשוני ביניהם קטן משחשבו, אך במקרים שבהם הוא קיים, הם למדו לקבל אותו ולהכיל אותו וכן למדו שהם יכולים לבלות יחד וליצור חברויות למרות ההבדלים ביניהם. להלן כמה דוגמאות לאמירות של חניכים ממחנות שונים בהקשר זה:

כל החניכים בכל המחנות תיארו חוויה חיובית מאוד. הנושאים שמבחינתם היו החשובים ביותר הם המפגש החברתי עם בני נוער אחרים וחוויה של התברגות ועצמאות. מבחינת **מפגשים חברתיים**, ניכר שזוהי החוויה המרכזית עבור רוב החניכים. חלקם הגדול פגשו סוגים של בני נוער שלא הכירו בעבר, מקבוצות אוכלוסייה שונות וממעמדות סוציאקונומיים שונים. הם למדו להכיר אותם, לשוחח איתם, לגור איתם בחדר,

זה היה מאוד נחמד להכיר חברים ממגזרים שונים. נגיד חילונים, אנשים מהצפון, שאין סיכוי שאכיר אותם. להכיר סיפורים של אנשים אחרים זה מעניין

חניך, מסע ישראל

אצלנו בבית שמש כולן מהקהילה וכאן את מכירה בנות ממקום חדש. הבנות שונות ומגיעות ממקומות שונים

חניכה, מחנה דרוך

אני יוצאת יותר מכילה. כל אחד בא עם מטען דעות קדומות וצריכים להתמודד הרבה יותר. פה למדתי להכיל ולקבל. היום אני ישנה עם חברות שלא הכרתי לפני שבוע...

חניכה

נהייתי שהיה לנו זמן חופשי להיות גם עם קבוצות אחרות כי זה אפשר להיפתח ליותר אנשים כי בקבוצה אנחנו לא הרבה וזה ההזדמנות להכיר הרבה אנשים חדשים

חניך, מסע ישראל

היה כיף להכיר אנשים, גילינו שכולנו גרים באותה שכונה וקבענו מפגשים גם אחרי המחנה, ומתכננים להיות ביחד גם בהפסקות. הכרתי בנות שאוהבות כמוני את ביטלס וקווין ...

חניכה, מנהיגות תל אביב-יפו

החדרים, כביסה והתנהלות עצמאית בכלל. ניכר שמאפיין זה של המחנות נחקק כחוויה משמעותית בקרב החניכים ורבים ציינו שזה ישפיע על התנהלותם לאחר החזרה מן המחנה. להלן כמה דוגמאות:

נושא משמעותי נוסף שעלה בראיונות החניכים הוא חוויה של עצמאות והתבגרות. חוויה זו נובעת מהניתוק מהבית ומהצורך לדאוג לעצמך, החל מעמידה בזמנים (לקום בבוקר, להגיע בזמן לפעילויות) ועד לניקיון

נהייתי אחראי. בבית אני לא עושה כלום, פה אני עושה כביסה [...] גם נהיינו יצירתיים. עשינו חוטי כביסה ותלינו קולה על המזגן שתתקרר
חניך, קימאמה מנהיגות

יצאנו בוגרים יותר. למדנו הרבה דברים שבבית ספר לא ילמדו אותך בחיים. לדוגמה, ניהול זמנים, להיות אחראי לעצמך ולהתנהגות שלך"
חניך, מסע ישראלי

המחנה שינה אותי להיות יותר עצמאי [...] היה לנו מחנה אימונים של כדורגל ואני הייתי צריך לארגן ולכבס את הבגדים
חניך, עשרים וארבע שבע

מן המסכים. כיוון שהיה מגוון של פעילויות וכיוון שהיה רצון עז להכיר זה את זה ולבלות זמן יחד, היעדרותם של המסכים בקושי הורגשה ורבים טענו שטוב שלא היו מסכים, מפני שאז לא היו מספיקים דברים שעניינו אותם. להלן כמה דוגמאות בהקשר זה:

יש עוד תחומים רבים שהחניכים העלו בראיונות (ראה פירוט בנספח). בחלק המסכם כאן חשוב לנו להביא תחום נוסף שהייתה לו משמעות בקרב החניכים – הניתוק מן המסכים. מהראיונות עולה כי רוב בני הנוער לא חוו חסך ואפילו ראו יתרונות רבים בניתוק

הייתי כאן שעה בטלפון ובבית פי כמה יותר. בבית אין משהו לעשות וכאן תמיד היה מה לעשות. הטלפון שלי התריע לי שירד לי הרבה זמן מסך. ירדתי משש שעות ביום לשעה כאן
חניך, מסע ישראלי

כיף להתנתק [...] אם היה עם טלפון, לא הייתי מכירה כל כך הרבה חברים וזה סתם היה הורס את החוויה
חניכה, תובנות בחינוך

זה בלי מסך [...] אני לא מתגעגעת לטלפון או רוצה אותו כי אני עסוקה מאוד. חברה הייתה במחנה אחר לפני שבועיים והייתה עם טלפון וזה ממש לא היה כיף ופגע בהתחברות האישית. אם היה את הטלפון במחנה, לא הייתי יודעת מי הבנות כאן ולא הייתי נהנית [...] כאן כל שעה מלאה
חניכה, מחנה דרוך

צוות

למחנות. בחלק מן המחנות המדריכים ואנשי הצוות הם בוגרי המחנה לשעבר, ולכן היו להם ידע וניסיון על אודות הצפוי להם. כל אנשי הצוות הכירו את המטרות של המחנה שלהם, את הערכים שהם מעוניינים לקדם ואת שיטות העבודה והנהלים הייחודיים לכל מחנה. במובן זה התרשמנו לטובה מן המקצועיות ומן המסירות של כל אנשי הצוות שרואינו. להלן כמה דוגמאות מתוך תצפית על הפעילויות במחנות השונים:

בכל המחנות פגשנו אנשי צוות מקצועיים ומסורים, והם עבדו קשה מאוד לפני המחנה ובמהלכו. אנשי הצוות נדרשו לתת מענה לדרישות התפעול של פעילויות המחנה בלוחות זמנים הדוקים, לתת מענה רגשי לצרכים השונים של החניכים, החל מכאלה שמתגעגעים להורים ועד בעיות משמעת ואתגרים חברתיים, ולהיות בקשר עם ההורים, עם המדריכים, עם הספקים ועוד. כל המחנות השקיעו בהכנה של הצוות ובהיערכות

יש ילדים שמפחדים ממדוזות ונכנסים למים. עושים מעגל בבוקר ומדברים – 'מה הפחדים?' – ומסמנים אותם, בסוף היום חוזרים לשאלה: 'איך התמודדת?' ואיך גדלת מתוך התמודדות?' יש גבול של פחד ומזה אפשר לטפס – זה דבר שהוא מטורף. בשבת עשינו משחק ODT לצורך עבודה על הקבוצה. התחילו צעקות [...] הם הבינו שהם לא הולכים עד שלא נצליח לעבוד ביחד ובסוף הצליחו. החיים שלהם לא ישתנו ביום-יום, אבל אני כן רואה אותם בגיל 26 ולשם המטרה שלי

מדריך, עשרים וארבע שבע

אני רק בת 16, יש לי כל כך הרבה אחריות [...] אני יוצאת מכאן בן אדם אחר. באתי נערה ויצאתי 'אימא ואבא' ל-16 נערות. יש לי אחריות. למדתי הכי הרבה דברים מעצם זה שלימדתי אותם

מדריכה, מחנה דרוך

החניכים מבלים ברחבה שבין הכיתות. יש מוזיקה שמחה ומשהו שנראה כמו אלתור היפיהופ שמעביר אחד המדריכים. בזמן התחלת הפעילות ההמולה נפסקת בבת אחת וכולם מתפזרים לכיתות, בסיוע המדריכים. בכיתה הראשונה נערכת סדנת רובטיקה. הילדים נחלקים לזוגות, המדריך מחלק להם את הרובוטים שהתחילו לעבוד עליהם בפעם הקודמת ומבקש להמשיך. אומר שהיום יתחילו לעבוד על תכנות הרובוט, וכל זוג שמסיים להרכיב מגיע אליו לקבלת הדרכה על התכנות. הרובוטים שהם מרכיבים מחייבים יצירתיות וחשיבה. הם מתייעצים ביניהם: "איפה לשים את החיישן?", "באיזה גובה הגלגלים?" הכול באווירה טובה ותוך כדי שהמדריך עסוק עם הזוגות שסיימו והגיעו אליו להדרכה (תובנות בחינוך).

בראיונות סיפרו אנשי הצוות מהצד שלהם על כל הנושאים שהחניכים העלו והזכרנו קודם לכן: מפגשים חברתיים חיוביים, חוויית ההתבגרות, למידה על אודות יכולת הניתוק מהניידים, הנאה, צמיחה מתוך אתגרים הקשורים לפעילויות ועוד. במובן זה הדברים של אנשי הצוות מחזקים את הדפוסים שראינו בראיונות החניכים. בחלק מן המחנות המדריכים קרובים בגילם לחניכים וגם הם עצמם מרגישים שהם עוברים חוויה משמעותית:

למחנות. בחלק מן המחנות המדריכים ואנשי הצוות הם בוגרי המחנה לשעבר, ולכן היו להם ידע וניסיון על אודות הצפוי להם. כל אנשי הצוות הכירו את המטרות של המחנה שלהם, את הערכים שהם מעוניינים לקדם ואת שיטות העבודה והנהלים הייחודיים לכל מחנה. במובן זה התרשמנו לטובה מן המקצועיות ומן המסירות של כל אנשי הצוות שראיינו. להלן כמה דוגמאות מתוך תצפית על הפעילויות במחנות השונים:

בכל המחנות פגשנו אנשי צוות מקצועיים ומסורים, והם עבדו קשה מאוד לפני המחנה ובמהלכו. אנשי הצוות נדרשו לתת מענה לדרישות התפעול של פעילויות המחנה בלוחות זמנים הדוקים, לתת מענה רגשי לצרכים השונים של החניכים, החל מכאלה שמתגעגעים להורים ועד בעיות משמעת ואתגרים חברתיים, ולהיות בקשר עם ההורים, עם המדריכים, עם הספקים ועוד. כל המחנות השקיעו בהכנה של הצוות ובהיערכות

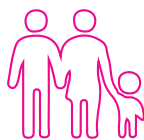
אנשי הצוות ציינו נקודות שונות לשיפור. להלן העיקריות שבהן:

● וחלקם במאפיינים אישיים הדורשים התנהלות מקצועית יותר.

● גיבוש בין אנשי הצוות. במחנות מושקעים מאמצים רבים בגיבוש החניכים. חלק מהמראיינים הביעו צורך גם בפעילות גיבוש של הצוות.

● תגבור כוח האדם בצוותים. במחנות רבים המדריכים הרגישו שהעומס עליהם גדול מדי. רבים טענו שהם בקושי ישנים בלילות.

● בחלק מהמחנות עלה צורך בהדרכה מקדימה מיוחדת להתמודדות עם בני נוער שמעלים אתגרים ייחודיים, חלקם בהתנהגות ובבעיות משמעות

הורים

משמעותית בקיץ, בייחוד לאחר תקופת הקורונה, שהייתה טראומתית עבור ילדים (והורים) רבים.

הראיונות עם ההורים התקיימו כשבועיים לאחר חזרתם של הילדים מן המחנה. הרציונל היה לקבל תחושות של ההורים בנוגע לשינויים שחלו בילדים ובהתנהגותם בבית בעקבות חוויית המחנה. ככלל, אפשר לומר שכל ההורים שראיינו היו מאוד **שבעי רצון מהתנהלות המחנות**, מתפקוד אנשי הצוות ומן החוויה של ילדיהם. ההורים שמחו על כך שהילדים עברו **חוויה**

הייתה קורונה תקופה, וזה אתגר באופן פרטי. ראיתי ילד מסתגר, מבלה מלא מול מסך. הרגשתי שאני לא מגיעה אליו, הרגשתי שהוא כחות נפתח, לא יוצא עם חברים [...] התחלתי לדאוג [...] איך שהסתיימה הקורונה הוא חזר לעצמו. חזר להיות דומיננטי. כל הפעילויות של המרחב החינוכי השלם (24/7) גרמו לילד לפרוץ, לצאת מהשוטטות ברוחב כי הוא משתתף בפרויקט כזה. קיבלתי ילד בחזרה ורציתי להודות על כך

אמא, עשרים וארבע שבע

זה היה בשבילה איזשהו אתגר וחוויה מיוחדת וקיצית, גם אחרי שנה של קורונה שבה לא יצאו לשום מקום [...] מאוד התגעגעו

אמא, קימאמה מנהיגות

“היא ילדה מוכנמת וסגורה עם המון בעיות חברתיות עד המחנה. בתקופה האחרונה היא בחדר סגורה, בודדה [...] זה מה שהיא עשתה עד המחנה, ולא יצאה עם חברות. אני יכולה לספור על כך יד אחת פעמים שיצאה. היו לי חששות. הילדה סובלת מחרדות. אמרתי שאני בכל מחיר שולחת אותה כי זה מוצא אחרון, אם שם היא לא תסתדר ותתחבר, אני לא יודעת מה אעשה [...] היא מטופלת קבוע אצל פסיכיאטר. הייתי בטוחה שבאותו יום הם מתקשרים [...] היו יומיים קשים שלחתי לה טיפות הרגעה נגד חרדות והמדריכים אמרו שישבו איתה בלילה, אפילו הראו לי תמונות. אמרו ‘תראי איזה כיף יהיה’ [...] בסוף היא חזרה עם מלא חברות חדשות” (אימא).

(אותה ילדה) סיפרה שהיו מדריכים זורמים וצחוקים ושמענו מוזיקה [...] את לא מבינה. סיפרה על שיחות עם חברות, משהו שלעולם לא קרה, הייתי בשוק. אפילו אמרה שאחד הילדים שלומד בכיתה שלה אמר ‘את בכיתה שלי? פעם ראשונה שומע את הקול שלך

אמא, קימאמה מנהיגות

(אותה ילדה) סיפרה שהיה מדהים – חוץ מהיומיים הראשונים שהיו לה קשים, החברות עטפו ועזרו, ישנו איתה [...] יום אחרי היא סיפרה חוויות – היא אף פעם לא שיתפה אותי בעבר

אמא, קימאמה מנהיגות

כשחזרה אמרה לי 'אימא, אני מקפלת כביסה'. זה שינוי משמעותי [...] המחנה מילא חסך שהיה. בקיץ רגיל זה בדרך כלל 'זה משעמם לי, מה אעשה היום, איך אבילה את היום?' היא הגיעה רוויה. כבר לא מציקה 'מה, אשב בבית אשמור על אחיות שלי?'

אמא, עשרים וארבע שבע

נושא נוסף שעלה שוב ושוב בראיונות ההורים הוא היבטים של **חויית ההתבגרות והעצמאות**, וחלקם, כפי שאפשר לראות מן הדברים, חלחלו לדפוסי ההתנהגות גם בבית:

בהחלט כן. היא יותר בוגרת בגלל החוויה החיובית שהייתה לה. זה גם מוסיף לביטחון העצמי [...] היא יצאה לבד והתמודדה [...] הכירה חברות חדשות

אמא, מחנה דרוך

זה ממש לטובה שלא נתנו טלפונים, הצלחה מספר אחת. קצת בבוקר וקצת בערב. רואים שלא היו זמינים

אמא, מסע ישראלי

הילד מחובר לנייד בדרך כלל ואמר שלא שמו לב שאין נייד. הוא לקח משחק קופסה וגם חברים שלו והם ולימדו אחד את השני

אמא, קימאמה מנהיגות

לסיכום חלק זה נביא כמה דוגמאות לעמדות ההורים כלפי הניתוק מן הניידים. ראשית, לפי דברי אנשי הצוות, במקרים רבים הניתוק מן הניידים היה קשה להורים יותר מאשר לילדים. עבורם הנייד מסמל קשר ישיר לילד ויכולת לפקח עליו ולדאוג לו גם מרחוק. לכן גם חלק מן ההורים היו צריכים לעבור תהליך של "שחרור" מהניידים. חלק מהמחנות נערכו לצורך כך בשיתוף קבוע של תמונות, סרטונים ועוד שהעלה איש צוות מיוחד שתפקידו היה לעדכן את ההורים במתרחש במחנה, כולל הזנה תדירה של דיווח ויזואלי מהנעשה במחנה. מעבר לכך, ההורים שמחו כמובן על היכולת שהראו ילדיהם להסתדר ללא הניידים. להלן כמה דוגמאות לכך:

סיכום

ההורים שחלק מן הדפוסים האלה ממשיכים ללוות אותם גם בחזרה הביתה.

מנקודת המבט החינוכית, המאפיין העיקרי של מחנות הקיץ הוא היותם מרחבים כמעט אידאליים של חינוך בלתי פורמלי. הם משלבים, בדיוק כפי שטוענת הספרות, **מרחבים של למידה, מפגש חברתי מעצים, חינוך לערכים והתמודדות עם אתגרים, וכל זאת בסביבה חווייתית ותוך כדי למידת עמיתים, היררכיה גמישה ומאפיינים נוספים של החינוך הבלתי פורמלי.** מן המחקר עולה כי השילוב הזה מצליח להגיע לחניכים ולייצר אצלם עניין ורצון ללמוד, ואלו חסרים לפעמים במערכת החינוך הפורמלית. המקרה של מחנה עשרים וארבע שבע ממחיש באופן המובהק ביותר תפיסה של שילוב המרחבים של החינוך הפורמלי והבלתי פורמלי (ראה בנספח), אך היו מחנות נוספים שבהם הקשר עם החניכים התחיל תוך כדי חיבור לבתי הספר (תובנות בחינוך) ומחנות נוספים שבהם יש פוטנציאל לשילוב כזה. מבחינת המסר החינוכי, מחנות הקיץ מוכיחים כי הביקורת המוטחת חדשות לבקרים בבני הנוער של ימינו (על היותם דור מסכים, מנותקים רגשית, חסרי אינטראקציה חברתית ועוד) אינה בהכרח נכונה ויכול להיות שמשקפת יותר את עולם המבוגרים מאשר את רצונותיהם של בני הנוער. העיקרון של ניתוק מהניידים והתגובות אליו ממחיש יותר מכל נקודה זאת. לאף אחד אין אשליה (או רצון) שהמסכים יעלמו לחלוטין מחייהם של בני הנוער, אך מחנות הקיץ הראו כי בהינתן סביבה המציעה גירויים חווייתיים, אינטלקטואליים ובעיקר חברתיים, בני הנוער ישמחו לוותר על שעות מסך ולהמיר אותם בפעילות איכותית.

מסקנה זו נכונה גם בנוגע לפן החברתי. **למרות כל**

דו"ח זה התחיל עם סקירת ספרות שהדגישה כמה נושאים. כעת, לסיכום הממצאים שהובאו כאן אנו מבקשים לחזור לדגשים האלה ולבחון את הממצאים לאורם. הנושא הראשון שהסקירה דנה בו הוא היות הקיץ תקופה שמסמלת חופש, מעבר והתבגרות, אך גם תקופה שבה חשופים בני הנוער לסיכונים מסוגים שונים או במקרה הקל יותר, מעבירים את זמנם בחוסר מעש מול מסכים. בהקשר זה הממצאים מצביעים על כך שמחנות הקיץ יכולים להיות מסגרות שנותנות מענה ומחזקות את האלמנטים החיוביים שבקיץ – חוויה של התבגרות וצמיחה ובה בעת צמצום החשיפה למצבי סיכון והגדלת החשיפה לתכנים חיוביים, מעצימים ומלמדים. כל ההורים שרואינו שמחו שילדיהם בילו חלק ניכר מהחופש הגדול במחנה קיץ במקום ברביצה מול המסך.

דגש נוסף שעלה בסקירת הספרות הוא על "מסעות משמעותיים". מדובר במסעות המייצרים חוויה של הרפתקה שנשארת כזיכרון מעצב שנים רבות ומשפיעה לטובה על התפתחות בני הנוער. במונן זה, בדומה למחנות הקיץ בארצות הברית, נראה שכל המחנות הצליחו לייצר חוויה רבת-עוצמה ומעצבת שתלווה את החניכים שנים רבות. חלקם גם יחזרו כנראה בשנים הבאות בתור חניכים או מדריכים. ראינו בחלק הכמותי ובחלק האיכותני כי המחנות מציעים פלטפורמה שמשלבת הנחיה ומסגרת של כללים בד בבד עם עצמאות וניהול אישי. השילוב הזה גרם לרבים מבני הנוער לגלות את היכולות והאחריות שיש בהם ושלא מקבלים מקום לביטוי בחיי היום-יום בבית, במשפחה ולעיתים אף בבית הספר. כמעט כל החניכים שרואיינו ציינו בגאווה את העובדה שהם מנקים את חדריהם, מכבסים את בגדיהם, דואגים לקום בבוקר בזמן ולהגיע לפעילויות, דואגים לחבריהם ועוד. ראינו גם בדברי

צבירת חוויות משותפות, משאירה חותם ייחודי מבחינה זאת.

לסיכום, מחנות הקיץ מציעים מודל חדש יחסית ל"ניצול" חיובי של תקופת הקיץ לפעילות של חינוך בלתי פורמלי בתנאים ייחודיים של ניתוק מהבית וממסכים. תנאים אלו מאפשרים התנסויות, למידה, חוויה של צמיחה והתבגרות. האתגר העיקרי לדעתנו הוא לייצר ממשקים וחיבורים אורגניים בין ההצלחות האלה בקיץ לשגרה של כל ימי השנה, כדי שחוויות אלה לא יתויגו ויקוטלגו כמשהו שהוא "מחוץ" לחיים הרגילים, אלא כחלק בלתי נפרד מתהליך של התבגרות בריאה ומיטבית.

השיח על הקיטוב בחברה בישראל, ואולי דווקא בגללו, ובגלל העובדה שבני הנוער גדלים בעיקר תוך כדי מפגש עם הדומים להם, ניכר כי יש בהם סקרנות אדירה למפגש עם קבוצות שונות בחברה בישראל וכי הם מנהלים את האינטראקציות ביניהם בהצלחה מרובה. בני הנוער יצרו חברויות, תמכו זה בזה, התמודדו יחד עם אתגרים ושמרו על קשר לאחר סיום המחנה. אין ספק שההשתתפות במחנה העצימה אצל המשתתפים יכולות וכישורים חברתיים, סבלנות והכלה של דעות שונות. אומנם מפגשים יזומים כאלה בתוכניות שונות גם במסגרת החינוך הפורמלי, אך אין ספק שמסגרת של שבועיים משותפים באותו חדר או באותה קבוצה, תוך כדי

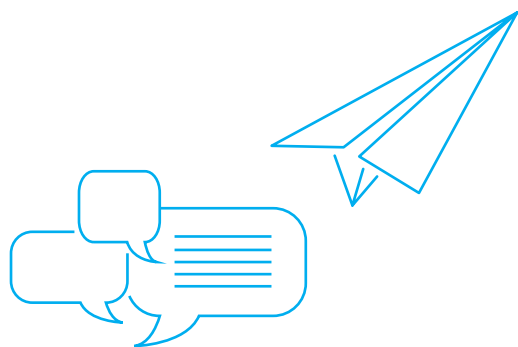
רשימה ביבליוגרפית

- אייזנקוט, ד' (2017). שיימינג בוואטסאפ בקרב ילדים ובני נוער בישראל: מחקר חלוץ. **הייעוץ החינוכי**, כ, 383–357.
- גולדשטיין, ק', שחף, ע', גולן-קוק, פ', רותם, נ' וכרמלי, י (2020). מחנות קיץ בישראל. זהות יהודית ופולורליזם בתכניות לבני נוער בגילאי 7–12, מכון סאלד.
- דיואי, ג' (1960). **דמוקרטיה וחינוך: מבוא לפילוסופיה של החינוך** (י"ט הלמן, מתרגם). מוסד ביאליק. (העבודה המקורית פורסמה בשנת 1916)
- המועצה לשלום הילד (2015). שנתון סטטיסטי.
- זימל, ג' (2012). ההרפתקה. בתוך ע' מוריס-רייך (עורך), **כיצד תיתכן חברה** (מ' קראוס, מתרגמת) (עמ' 211–223). הקיבוץ המאוחד.
- טרנר, ו' (2004). **התהליך הטקסי – מבנה ואנטי מבנה**. רסלינג.
- יאיר, ג' (2006). **מחוויות מפתח לנקודות מפנה: על עוצמת ההשפעה החינוכית**. ספריית פועלים-הקיבוץ המאוחד.
- כהנא, ר' (2000). **לקראת תאוריה של בלתי-פורמליות והשלכותיה לנעורים** (תדפיס). האוניברסיטה העברית.
- כהנא, ר' (2007). **נעורים והקוד הבלתי פורמלי – תנועות נוער במאה העשרים ומקורות הנעורים הפוסט מודרניים**, מוסד ביאליק.
- ליאון, ת' (2015). טיולי בית הספר כמנגנון המייצר משמעות. בתוך י' דרור וא' שיש (עורכים), **הטיול ככלי חינוכי-ערכי** (עמ' 35–46). אוניברסיטת תל אביב, בית הספר לחינוך.
- נוימרק, נ', אביר, ע' ויאיר, ג' (2017). מסע הרפתקני של גילוי עצמי: הפדגוגיה הישראלית של המסע. בתוך ג' יאיר (עורך), **מסע ישראלי: מפתחות לפדגוגיה ישראלית ולחינוך הערכי בישראל**, ידיעות אחרונות וספרי חמד.
- סילברמן-קלר, ד' (2005). **תהליכי למידה והוראה לא-פורמליים: קווים לאפיונה של הפדגוגיה הלא-פורמלית**, המכללה האקדמית בית ברל ומכון מופ"ת.
- סלע, י' (2019). "אני מחובר, משמע אני קיים" – התמכרות בני נוער לאינטרנט וכיווני טיפול בתופעה. **פסיכואקטואליה**, 74, 37–42.
- פרקינס, ד' (1998). **לקראת בית ספר חכם: מאימון הזיכרון לחינוך החשיבה**, מכון ברנקו וייס.
- קלר, ד' (1996). **חינוך בלתי פורמלי בישראל: מספר קווים לאפיונו הארגוני והפדגוגי** (תדפיס). מכללת בית ברל.
- רפפורט, ת' (1980). **המבנה של מסגרות בלתי פורמליות והשפעתן על צעירים – ניתוח המקרה של מחנות קיץ**. חיבור לשם קבלת תואר דוקטור לפילוסופיה. האוניברסיטה העברית.
- שיש, א' (2015). המסע והטיול כחווית למידה משמעותית. בתוך י' דרור וא' שיש (עורכים), **הטיול ככלי חינוכי-ערכי** (עמ' 91–108). אוניברסיטת תל אביב, בית הספר לחינוך.

- Brennan, M. (2006). Understanding online social network services and risks to youth. Child Exploitation and Online Protection Centre. https://www.ceop.police.uk/Documents/socialnetwork_serv_report_221206.pdf
- Cohen, E. H. (2000). Mifgashim: A meeting of minds and hearts. *Journal of Jewish Education*, 66 (1-2), 23-37.
- Cohen, E. H. (2016). Towards a social history of Jewish educational tourism research. *Hagira – Israel Journal of Migration*, 5, 9-41.
- Cohen, S. M., & Kotler-Berkowitz, L. (2004). The Impact of Childhood Jewish Education upon Adults' Jewish Identity: Schooling, Israel Travel, Camping and Youth Groups, United Jewish Communities Report Series on the National Jewish Population Survey 2000–01, Report 3, www.ujc.org/njps.
- Evren, B., Evren, C., Dalbudak, E., Topcu, M., & Kutlu, N. (2018). Relationship of internet addiction severity with probable ADHD and difficulties in emotion regulation among young adults. *Psychiatry Research*, 269, 494-500
- Glover, T., Chapeskie, A., Mock, S., Mannel, R., & Feldberg, H. (2010) The Canadian summer camp research project. Examining the outcomes of the Canadian summer camps experience. University of Waterloo
- Gross, Z., & Rutland, S. D. (2017). Experiential learning and values education at a school youth camp: Maintaining Jewish culture and heritage. *International Review of Education*, 63 (1), 29-49.
- Jacobs, J. (1999). Experiential education: The main dish, not just a side course. Association for Experiential Education.
- Kress, J. S. (2014). Experiential Jewish education has arrived! Now what? *Journal of Jewish Education*, 80 (3), 319-342.
- Monke, A. (October 22, 2017). The Impact of Camp Experiences on Social Skills and Happiness. American Camp Association. <https://www.acacamps.org/resource-library/camping-magazine/impact-camp-experiences-social-skills-happiness>
- Reisman, B. (1991). Informal Jewish education in the United States: A report for the Mandel Commission. Mandel Foundation.
- Weinstein, E. (2017). Adolescents' differential responses to social media browsing: Exploring causes and consequences for intervention. *Computers in Human Behavior*, 76, 396-405.
- Wertheimer, J. (2001). Talking dollars and sense about Jewish education. Avi Chai.

נספח 1

ממצאים לפי מחנות

מבוא

לכן ראינו לנכון להציג בנפרד את הממצאים בכל המדדים, מפולחים לפי מחנות. אנו מקווים שחלק זה יהיה לעזר עבור צוותי המחנות להבין את נקודות החוזק והחולשה שלהם כדי שיוכלו לשפר ולהשתפר בתכנון עתידי של מחנות הקיץ בהתאם לממצאי המחקר. כפי שאפשר לראות בממצאים הבאים, התחומים שבהם הממוצעים היו גבוהים מאוד באופן גורף היו שביעות הרצון הכללית, כישורים חברתיים, חוויית השבת וניתוק ממסכים. בשאר התחומים היו הבדלים בין המחנות, אם כי הם לא גדולים ובדרך כלל לא עלו על חצי נקודה בממוצע. אפשר ללמוד מכך:

חלק זה מציג את הממצאים בפילוח לפי מחנות. מטעמים של פרטיות ובכדי לא ליצור תחושה מדומה של תחרות מיותרת, שמות המחנות מוצגים בקידוד על ידי האותיות A-E. למחנות שנכללו במחקר זה יש מאפיינים דומים רבים – בכולם מדובר בתקופה משמעותית של מעל 10 ימים של ניתוק מהבית, בכולם היה אלמנט של ניתוק ממסכים ובכולם שמו דגש על כישורים חברתיים, על מכשפים עם קבוצות שונות של החברה בישראל, על גיבוש זהות ועוד. עם זאת, ישנה גם שונות בין המחנות – בגודל, במאפייני החניכים, בדגשים המקצועיים, בתכנים, בהקשר המוסדי ועוד.

הערך של כלל המחנות התבטא בעיקר בתחומים החברתיים, הקשורים לפיתוח יחסים, ליכולת ליהנות ללא תלות במסכים, להיכרות עם קבוצות שונות בחברה בישראל ולפתיחות לדעות שונות. בקיץ שלאחר תקופת הקורונה, שבה בני הנוער היו מבודדים חברתית, נראה כי לממצאים אלה יש ערך מוסף חשוב.

השוואה ניסויית סטטיסטית, ולכן גם לא נערך מבחן t לבדיקת מובהקות ההבדלים בין המחנות. בכל מקרה, ההבדלים בכל המדדים הם קטנים ולא עולים לרוב על חצי נקודה (בסולם של 1-5).

חשוב להדגיש: אף על פי שהנתונים מוצגים בצורה של השוואה בין המחנות, זו אינה השוואה בעלת תוקף סטטיסטי. השוני הגדול בין המחנות, הן מבחינת התכנים, אופן העברתם והדגשים השונים והן מבחינת החניכים, הרקע שלהם והשונות ביניהם, לא מאפשרים

מאפייני המשיבים

מספר משיבים ומגדר

וחצי מהמשתתפים נאלצו לעזוב את המחנה לפני העברת השאלונים, ולכן המספר הנמוך של משיבים. במחנה "E" היו אתגרים טכניים בהעברת השאלונים. בשאר המחנות מילאו כמעט כל המשתתפים.

בסך הכול השיבו לסקר 603 חניכים במחנות הקיץ, 266 בנים ו-337 בנות. כפי שאפשר לראות בממצאים הבאים, יש הבדלים גדולים בין מספר המשיבים במחנות השונים, והבדלים אלו קשורים גם בגודל המחנות וגם בנסיבות מיוחדות. באחד המחנות נתגלו מקרי קורונה

טבלה 1 | מספר המשיבים ומגדר

שיעור המשיבים	סה"כ משי	סה"כ	בנות	בנים	
*51%	86	44	25	19	A
79%	234	186	93	93	B
70%	168	118	69	49	C
69%	270	186	123	63	D
86%	80	69	27	42	E
69%	838	603	337	266	סה"כ

גיל

הגיל הממוצע של המשיבים דומה בכל המחנות, והוא נע בין 13–14, כלומר כיתות ז'–ח'. טווח הגילים הוא 11–16.

טבלה 2 | גיל המשיבים

גיל ממוצע	מחנה
14	A
13.5	B
14	C
13	D
14	E

השתתפות קודמת במחנות קיץ

המשיבים נשאלו האם השתתפו בעבר במחנה קיץ בן 10 ימים. כפי שאפשר לראות מטבלה 3, הרוב הגדול של המשיבים (498) לא השתתפו במחנה כזה בעבר, לעומת מיעוט (104) שכן השתתפו. מרבית אלה שכן השתתפו מגיעים ממחנה "D" (71).

טבלה 3 | השתתפתי בעבר במחנה קיץ בן 10 ימים ויותר?

מחנה	כן	לא
A	5	39
B	25	161
C	3	115
D	71	114
E	0	69
סה"כ	104	498

זאת ועוד, שאלנו את המשתתפים האם השתתפו במחנה קיץ כלשהו אחר, מכל סוג (סוגי המחנות מפורטים בהמשך). כפי שאפשר לראות, התמונה כאן היא מאוזנת יותר – 302 משיבים טענו שהשתתפו במחנה כלשהו בעבר, לעומת 285 שלא השתתפו באף מחנה בעבר (השאר לא השיבו). שהשתתפו ביותר ממחנה אחד.

טבלה 4 | השתתפתי במחנה כלשהו בעבר?

מחנה	כן	לא
A	19	23
B	140	42
C	41	70
D	71	114
E	14	53
סה"כ	285	302

במחנה של טיולים בטבע, 16 השתתפו במחנה ללימוד אנגלית ו־ 4 השתתפו במחנה מדע וטכנולוגיה (סך כל המשיבים כאן עולה על 302, כיוון שיש חניכים שהשתתפו ביותר ממחנה אחד).

מתוך אלה שהשתתפו בעבר במחנה קיץ כלשהו, הרוב הגדול (194) השתתפו במחנה של תנועת נוער, רובם הגדול חניכי "B". 54 השתתפו במחנה קיץ "אחר" כלשהו, 28 השתתפו במחנה קיץ בחו"ל, 24 השתתפו

טבלה 5 | סוגי המחנות שהשתתפו בהם עבר

מחנה	תנועת נוער	אנגלית	טיולים בטבע	מדע וטכנולוגיה	חו"ל	אחר
A	12		4	1		
B	119	2	12		10	23
C	23	8	2		1	6
D	26	6	6	3	17	25
E	14					
סה"כ	194	16	24	4	28	58

אופן הצגת הנתונים

המחנות בנוגע לכל היגד בתרשים אחד, ובתרשים נפרד את הממוצע המשוקלל של כל מחנה בנוגע לכל מדד. בחלק מהמדדים מוצגים נתונים נוספים הרלוונטיים להבנה של הממצאים.

הנתונים מוצגים לפי מדדי ההצלחה שהוגדרו בתחילת תהליך ההערכה יחד עם הצוות המוביל של פורום Summer Camps ישראל. כל מדד מורכב מכמה היגדים. הדו"ח מציג את הממוצעים של חניכי כל

המדדים שנבחנו היו שאלות שתמכו בבחינת השפעה של המחנה על הקטגוריות הבאות:

כישורים חברתיים

מיומנויות, תחושת מסוגלות

כישורים כלליים ומיומנויות

צמיחה אישית

שביעות רצון

ניתוק ממסכים

זהות

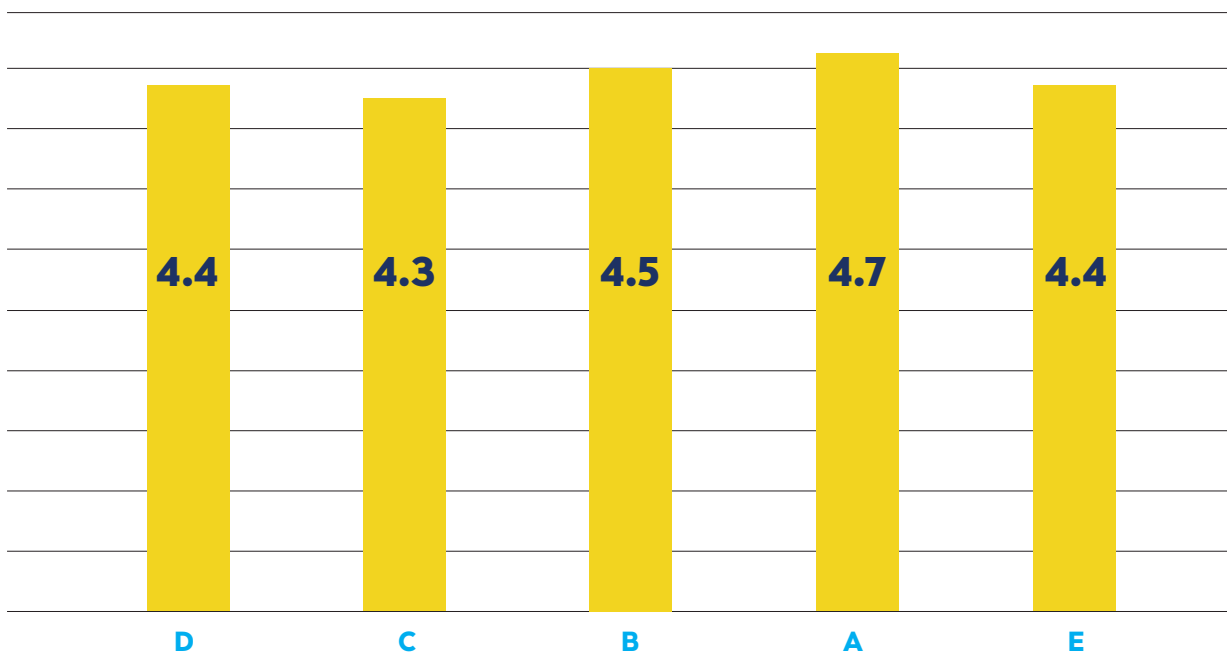

ממצאים כמותיים

עמדות מסכמות

תרשים 1 מציג את הממוצע המשוקלל של העמדות המסכמות לפי המחנות השונים. אפשר לראות שכל הממוצעים המשוקללים הם בטווח שבין גבוה-גבוה

תרשים 1 | עמדות מסכמות משוקלל

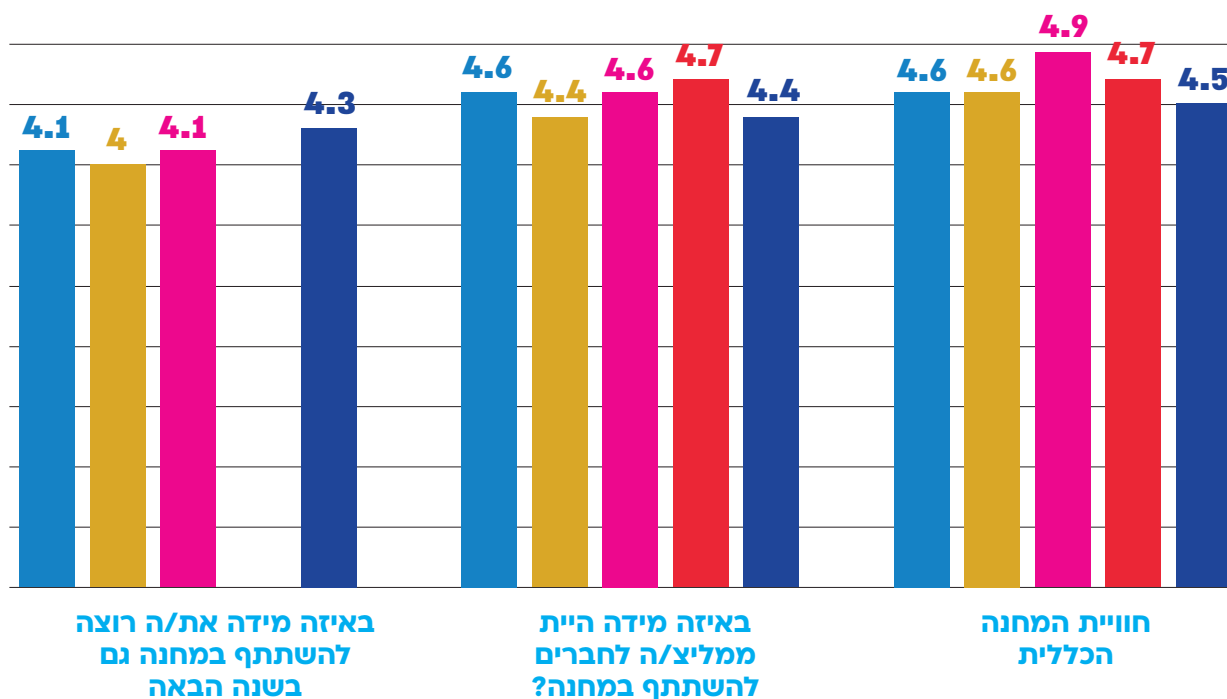

ו- "E" עם ממוצע של 4.4. כצפוי, החניכים שכפי הנראה נהנו מאוד מהשהות במחנה היו מעוניינים במידה גבוהה לחזור גם בשנה הבאה. במחנה "E" הממוצע הגבוה ביותר (4.3), ממוצע קרוב מאוד ב- "D" וב- "B" (4.1) וב- "C" הממוצע הוא 4. במחנה "A" השאלה לא נכללה בשאלון כי אין אופציה למשתתפים לחזור בשנה הבאה, והארגון לא רצה ליצור מצג שווא באמצעות הצגת השאלה.

אשר לחוויית המחנה הכללית, כל הממוצעים הם בטווח "גבוה מאוד". הממוצע הגבוה ביותר הוא במחנה "B" (4.9 בסולם 1-5), לאחר מכן "A" (4.7) ושלושת המחנות האחרים עם ממוצע 4.6. ממוצעים דומים אפשר לראות בנוגע לשאלה "באיזו מידה היית ממליץ לחבר להשתתף במחנה קיץ?". הממוצע של "A" הוא הגבוה ביותר (4.7), ו- "D" ו- "B" עם ממוצעים דומים (4.6) ובפער מינורי לאחר מכן "C"

תרשים 2 | עמדות מסכמות

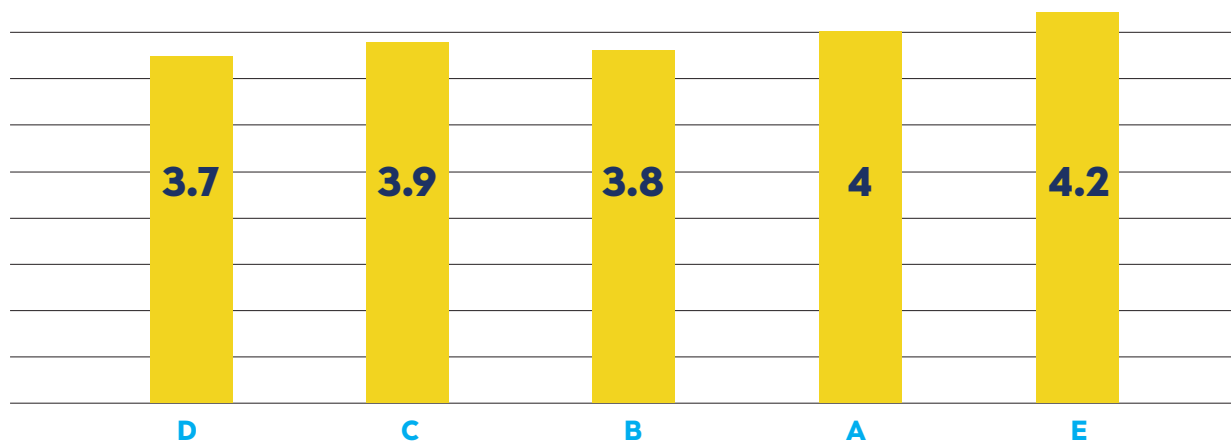
D C B A E

צמיחה אישית

תרשים 3 מציג את הממוצע המשוקלל של מדד "צמיחה אישית" לפי המחנות השונים. כפי שאפשר לראות, ההבדלים בין המחנות הם מינוריים: 3.7 ב" D", 3.8 ב" B", 3.9 ב" C", 4 ב" A" ו-4.2 ב" E".

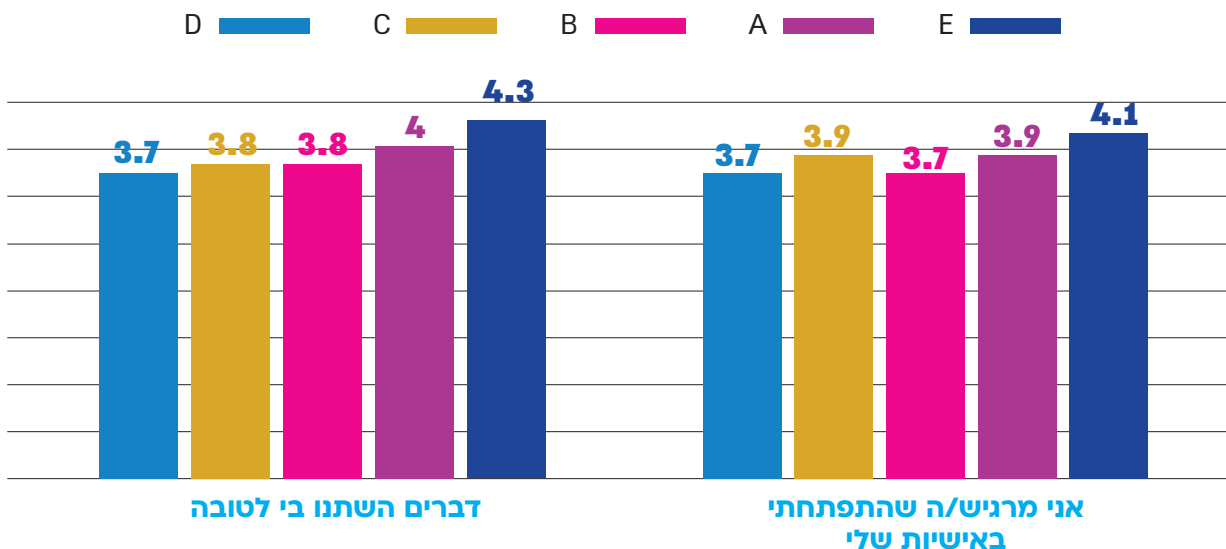
תרשים 3 | צמיחה אישית משוקלל

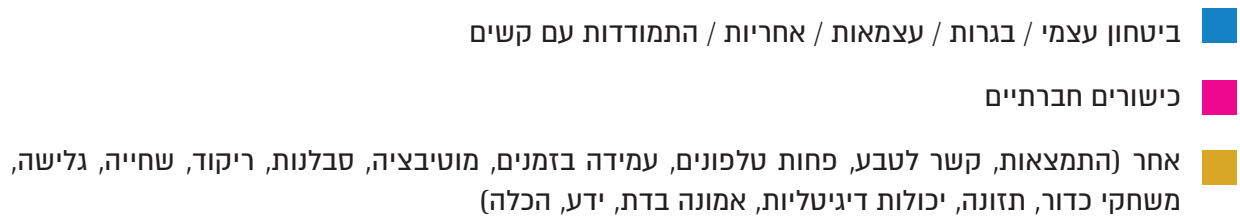
ולאחר מכן, בפער לא גדול (3.7), במחנות "B" ו-"D". תוצאות דומות מאוד אפשר לראות גם בנוגע להיגד: "בעקבות חוויית המחנה דברים השתנו בי לטובה". גם כאן הממוצע הגבוה ביותר (4.3) הוא במחנה "E", לאחר מכן "B" (4), "A" ו-"C" (3.8) ו-"D" (3.7).

תרשים 4 מתאר את השפעת המחנות על תחושה כללית של "צמיחה" באישיות. כפי שאפשר לראות, בכל המחנות העידו החניכים על השפעה במידה גבוהה, עם הבדלים קטנים מאוד בין המחנות. הממוצע הגבוה ביותר (4.1 בסולם 1-5) נמצא במחנה "E", לאחר מכן ממוצע קרוב מאוד (3.9) במחנות "A" ו-"C".

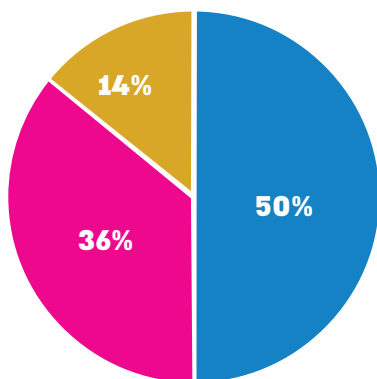
תרשים 4 | צמיחה אישית

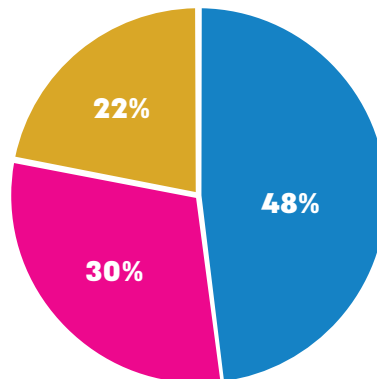
בהמשך לשאלה זו נשאלו החניכים בצורה פתוחה הדפוסים העיקריים שציינו החניכים במחנות השונים: באיזה תחום הם מרגישים שהם צמחו והתפתחו. להלן

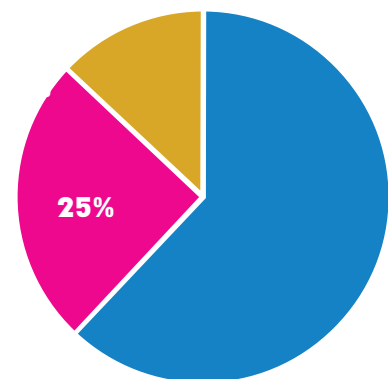
תרשים 7 | צמיחה (מחנה C)

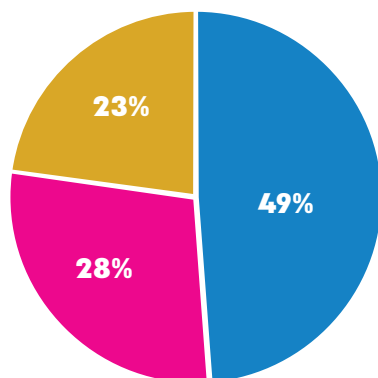
תרשים 6 | צמיחה (מחנה B)

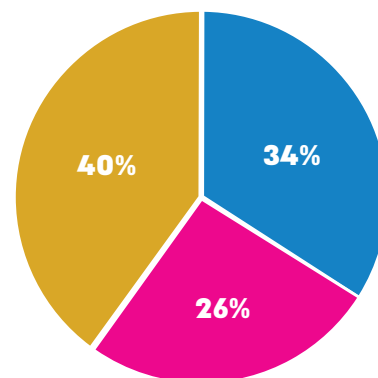
תרשים 5 | צמיחה (מחנה A)

תרשים 9 | צמיחה (מחנה E)

תרשים 8 | צמיחה (מחנה D)

מלבד אלו, החניכים במחנות השונים העלו עוד מגוון רחב של תחומים שבהם הם מרגישים שעברו תהליך של צמיחה אישית.

מסך כל התשובות אפשר לראות כי התחומים שבהם מרגישים החניכים שהם עברו את תהליך הצמיחה והשינוי הניכרים ביותר היו "כישורים חברתיים", "עצמאות ובגרות", "הכלה וסובלנות" ו"ביטחון עצמי".

כישורי חיים

תרשים 10 מציג את תוצאות המדד המשוקלל לפי המחנות השונים. כפי שאפשר לראות, כל הממוצעים הם בטווח הגבוה וההבדלים בין המחנות הם מינוריים. המחנה שלו הציון המשוקלל הגבוה ביותר הוא "E" (4.2 בסולם 1-5), לאחר מכן "A" ו-"C" (3.9) ובממוצע דומה מאוד "B" ו-"D" (3.8).

מדד "כישורי חיים" נוגע לתכונות ולכישורים הנחוצים לעיצוב אישיות שערוכה להתמודד עם אתגרי החיים ואף להוביל ולהנהיג, כמו בגרות, עצמאות, התמודדות עם פחדים ומרכיבים אחרים. תרשים 10 מציג את ממוצעי הכישורים המרכיבים מדד זה לפי המחנות השונים. אפשר לראות שבחלק מהכישורים הממוצעים דומים ובחלק יש הבדלים בין המחנות.

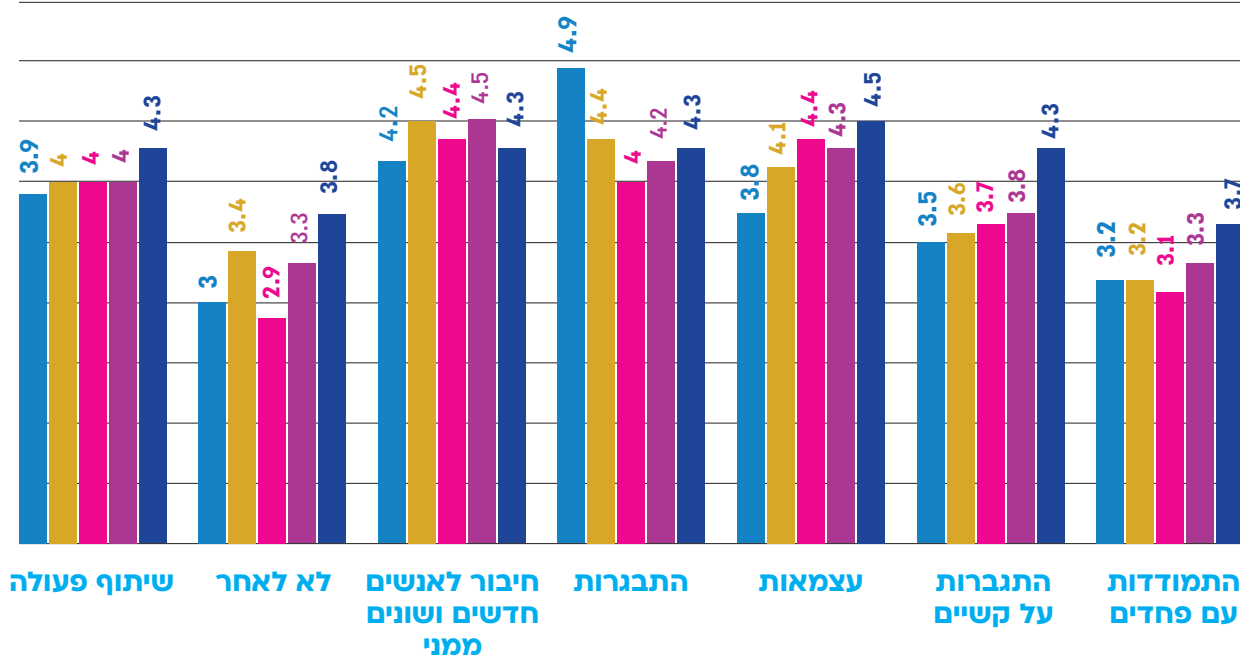
תרשים 10 | כישורי חיים משוקלל

תרשים 11 מציג את הממוצעים של כל המחנות בתחום כישורי חיים. אפשר לראות שברוב התשובות, למעט "התבגרות" ו"חיבור לאנשים שונים ממני", הממוצעים של מחנה "E" גבוהים משל השאר. אחריו ברוב הכישורים נמצא מחנה "A". בשאר התחומים אין דפוס אחיד.

תרשים 11 | כישורי חיים

D C B A E

תחושת מסוגלות

תרשים 14 מציג את הממוצע המשוקלל של המדד לפי המחנות השונים. כפי שאפשר לראות, הממוצעים נעים בטווח שבין בינוני-גבוה לגבוה. הממוצעים הגבוהים הם במחנות "E" ו" A" (4.2 ו- 4.1 בהתאמה). לאחר מכן, בסדר יורד: "C" (3.9), "B" (3.7) ו" D" (3.6).

תרשים 14 | תחושת מסוגלות משוקלל

הגבוה ביותר הוא במחנה "E" (4.4 בסולם 1-5). במחנות "A" ו" C" השפעה היא גבוהה, עם ממוצעים של 2.9 ו- 3.8 בהתאמה. במחנות "B" ו" D" השפעה היא בינונית, עם ממוצעים של 3.4 ו- 3.3 בהתאמה.

תרשים 15 מציג את ממוצעי התשובות של החניכים במחנות השונים בנוגע להיגדים המרכיבים את מדד "תחושת המסוגלות". אשר להיגד "בעקבות ההשתתפות במחנה אני בטוח יותר ביכולות שלי להתמודד עם אתגרים פיזיים", ישנם הבדלים בין המחנות. הממוצע

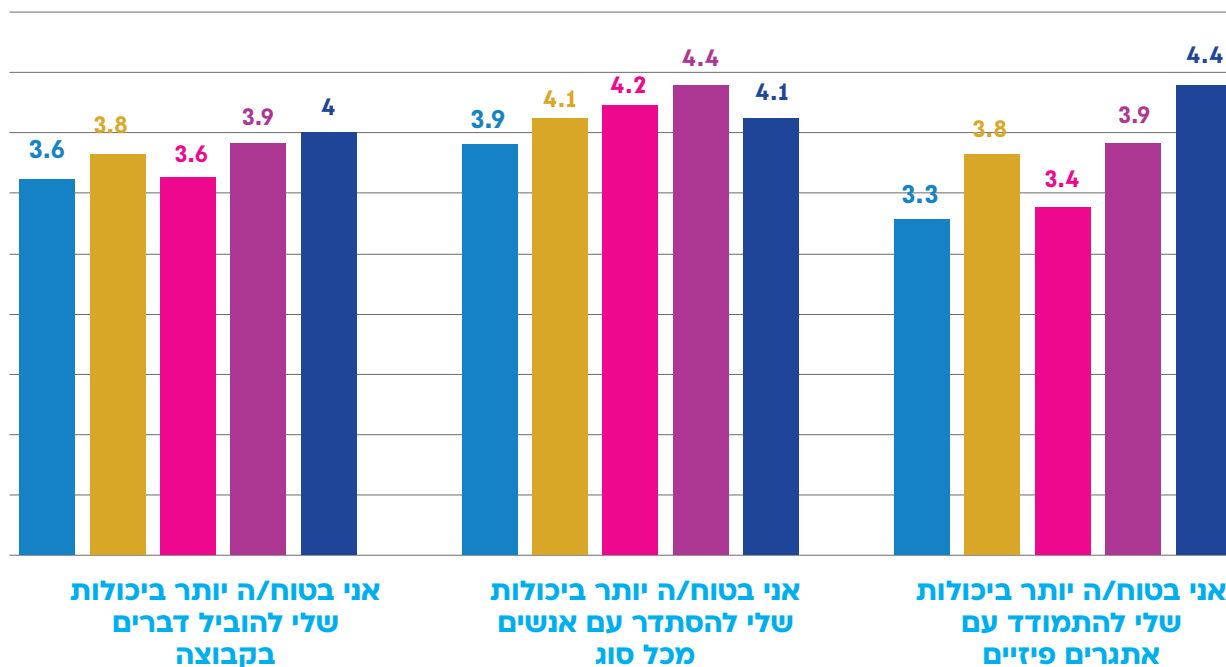
למחנות הקיץ יש השפעה חיובית מובהקת בתחום בתחושת המסוגלות.

ו- "C" (4.1) ו- "D" (3.9). בתחום המנהיגות, בנוגע להיגד "בעקבות ההשתתפות במחנה אני בטוח יותר ביכולות שלי להוביל דברים בקבוצה" הממוצעים קרובים גם כן. הממוצעים הגבוהים ביותר הם במחנות "E" (4), "A" (3.9) ו- "C" (3.8). במחנות "B" ו- "D" הממוצע הוא 3.6.

בהתאמה, בנוגע להיגד "בעקבות ההשתתפות במחנה אני בטוח יותר ביכולות שלי להסתדר עם אנשים מכל סוג" ההבדלים בין המחנות הם משמעותיים פחות. הממוצע הגבוה ביותר הוא במחנה "A" (4.4). לאחר מכן, הממוצעים בשאר המחנות דומים: "E" (4.2), "B" (4.1) ו- "D" (4.1).

תרשים 15 | תחושת מסוגלות

D ■ C ■ B ■ A ■ E

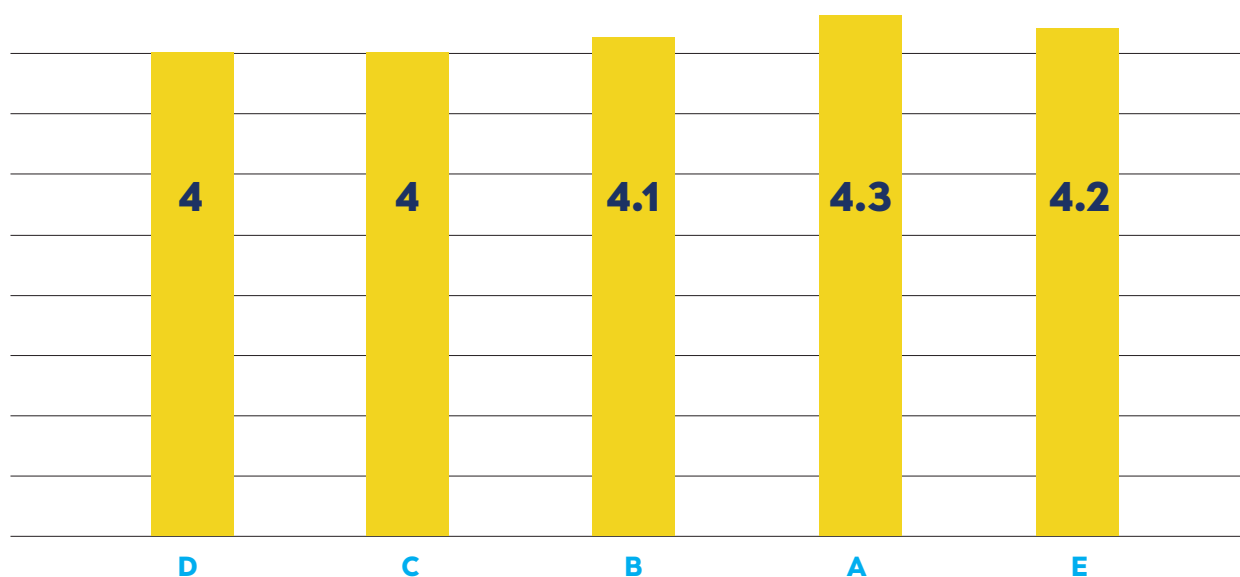

כישורים חברתיים

תחום הכישורים החברתיים עלה בקרב חניכי כל המחנות כאחד מהתחומים שהשפיעו עליהם לחיוב יותר מכול במחנה.

הממצאים המוצגים בתרשים 16 עולים בקנה אחד עם הם בטווח הגבוה, עם הבדלים מינוריים בין המחנות. מגמה זו. כל הממוצעים בהיגדים המרכיבים את המדד

תרשים 16 | כישורים חברתיים משוקלל

בהתאמה), ובשאר המחנות הממוצעים קרובים מאוד: במחנה "4" C ובמחנות "D" ו-"3.9" B.

דפוס דומה אפשר לראות גם בנוגע ליכולת לשתף פעולה עם אנשים שונים כדי להשיג מטרה משותפת. במחנה "A" הממוצע הגבוה ביותר (4.4). לאחר מכן "E" (4.2), B ו-"D" (4.1) ולבסוף מחנה "C" (4).

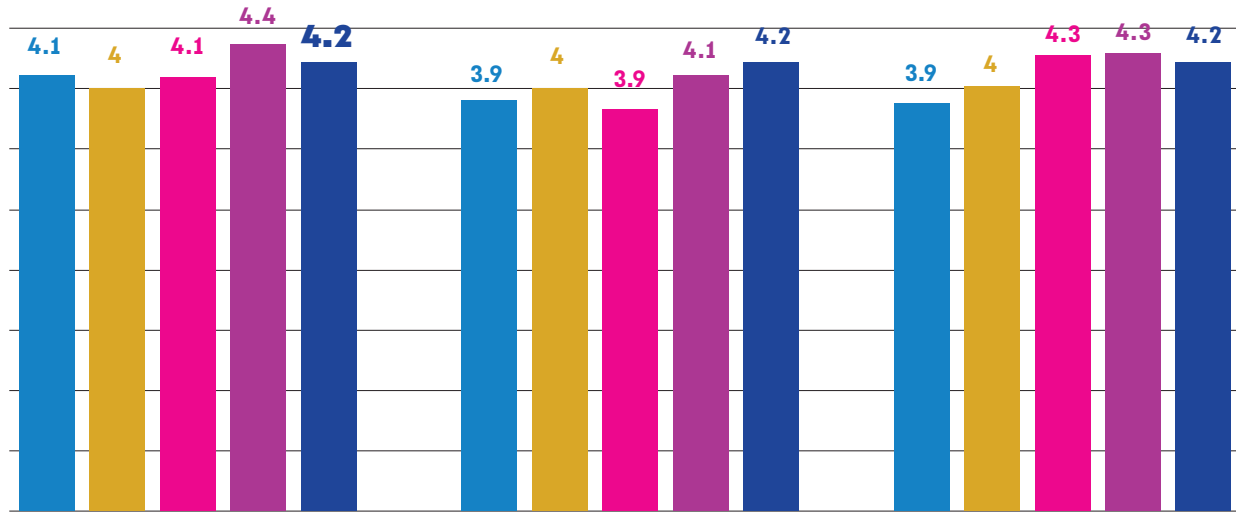
אשר ליכולת "לשוחח עם מישהו שאני לא מכיר", הממוצעים הגבוהים ביותר היו במחנות "A" ו-"B" (4.3 בסולם 1-5), ובמחנה "E" הממוצע היה דומה (4.2). במחנות "C" ו-"D" הממוצעים קרובים לאחרים ודומים מאוד זה לזה (4 ו-3.9 בהתאמה).

אשר ליכולת ליהנות מפעילות בקבוצה, הממוצעים במחנות "E" ו-"A" הם הגבוהים ביותר (4.2 ו-4.1)

תרשים 17 | כישורים חברתיים

D C B A E

לשתף פעולה עם אנשים שונים כדי להשיג מטרה משותפת

להנות מפעילות בקבוצה

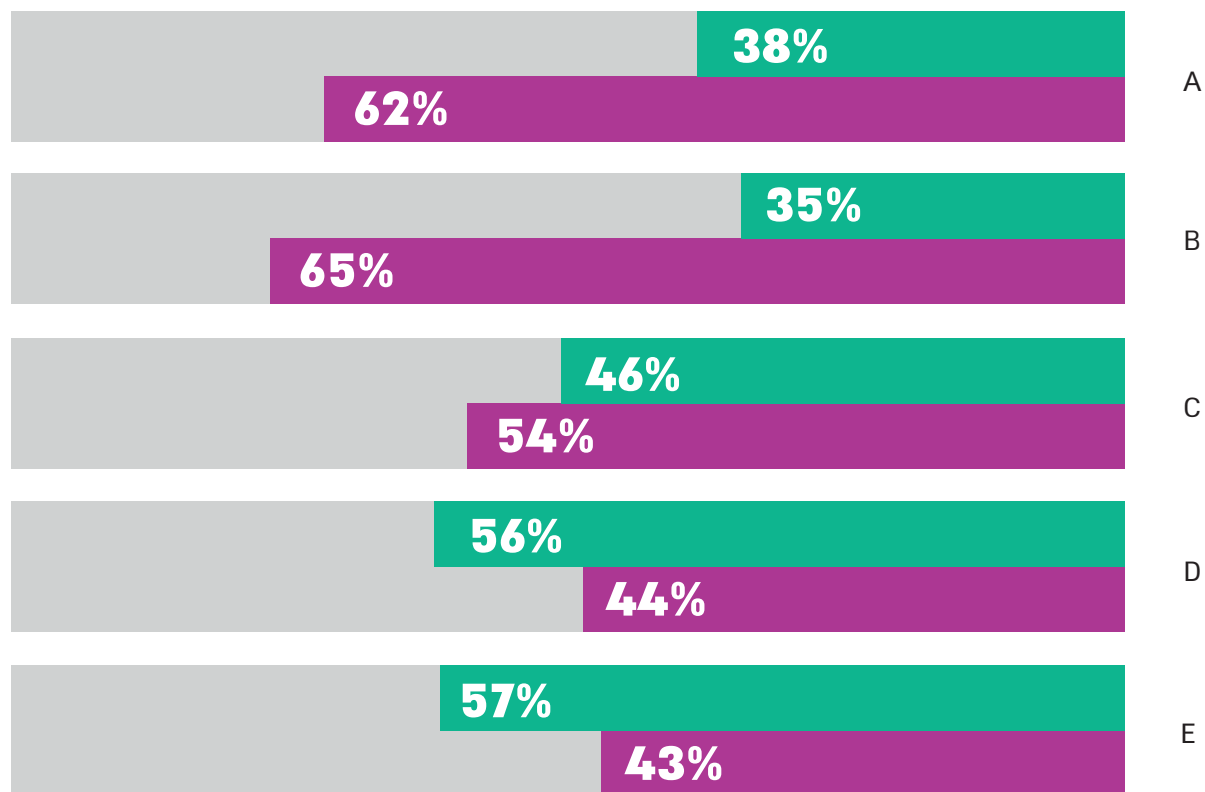
לשוחח עם מישהו שאני לא מכיר

בשאלון שאלנו את החניכים האם הם הכירו בשהותם להלן התפלגות התשובות לפי מחנות: במחנה חניכים מקבוצות שלא הכירו בעבר.

תרשים 18 | היכרות עם בני נוער מקבוצות חדשות

כן לא

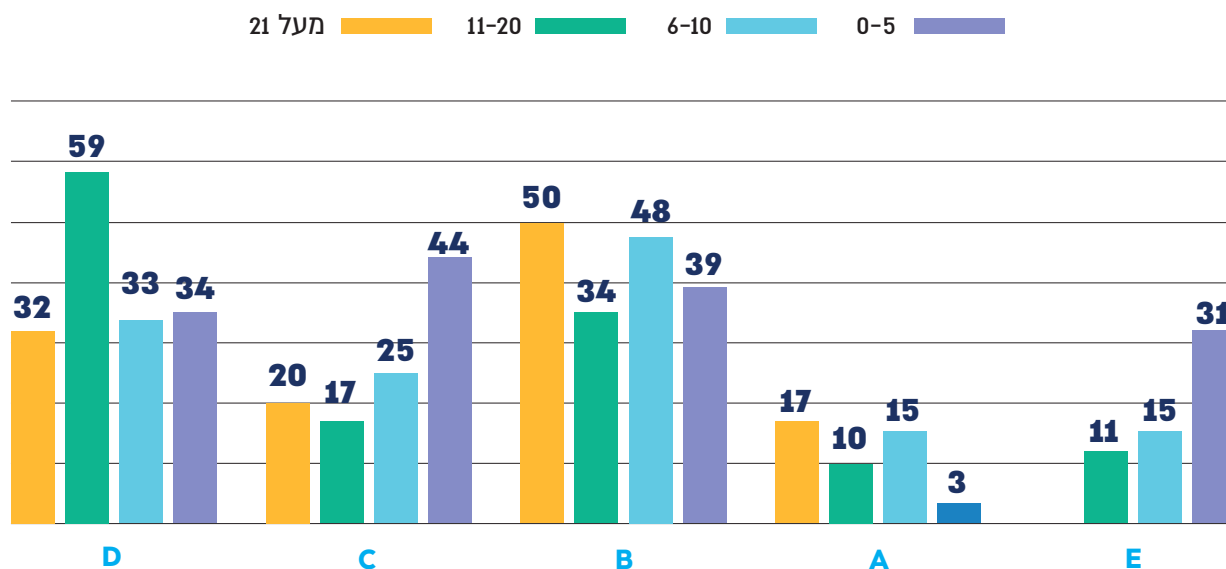

54% מהמשיבים דיווחו על היכרות כזו. במחנות "D" ו-"E" קצת פחות ממחצית המשיבים דיווחו על היכרות עם בני נוער מקבוצות שלא הכירו בעבר (44% ו-43% בהתאמה).

כפי שאפשר לראות, שיעור ההיכרות עם קבוצות שלא הכירו בעבר הגבוה ביותר היה במחנה "B" (65%). שיעור קרוב של בני נוער שדיווחו על היכרות עם קבוצות חדשות היה במחנה "A" (62%). במחנה "C"

שאלה נוספת שהפנינו לבני הנוער נגעה למספר ההיכרויות החדשות ("כמה אנשי קשר חדשים נוספו לך בטלפון בעקבות ההשתתפות במחנה?"). תרשים 19 מציג את התשובות לשאלה זו:

תרשים 19 | מספר החברים החדשים שנוספו לאנשי הקשר

במבט כולל, 119 חניכים הוסיפו מעל 21 חברים חדשים לאנשי הקשר. 131 חניכים הוסיפו 11-20 חברים חדשים. 121 חניכים הוסיפו 6-10 אנשי קשר חדשים ו-151 הוסיפו 5-0 חברים חדשים לאנשי הקשר שלהם.

בפילוח לפי מחנות, ב"ב" 50 חניכים דיווחו על מעל 21 חברים חדשים שנוספו לאנשי הקשר. ב"ד" 32 משיבים דיווחו על קטגוריה זו, ב"צ" 20, ב"א" 17. בקטגוריה של 11-20 אנשי קשר חדשים, ב"ד" דיווחו על כך 59 משיבים, ב"ב" 34 משיבים, ב"צ" 17 משיבים, ב"א" 10 משיבים וב"ע" 11 משיבים.

מבחינת הקבוצות החדשות שהשתתפים נחשפו אליהן, ב"ע" הקבוצה העיקרית שהמשיבים ציינו הייתה "דרוזים". ב"א" ציינו המשתתפים "ערבים", "אסייתיים" ו"ילדים מחוץ לעיר המגורים". ב"ב" ציינו המשיבים קטגוריות רבות כגון "עירוניים", "קיבוצניקים", "מסורתיים", "ימנים", "דתיים", "חילונים" ו"גיז". ב"צ" ציינו המשיבים "ערבים", "ילדים מבית ספר אחר", "אפריקאים", "פיליפינים", "רוסים", "אתיופים" ו"הקהילה הגאה". ב"ד" ציינו המשיבים "ילדים עם צרכים מיוחדים", "אתיופים", "מארצות אחרות/ עדות אחרות" ו"נוער בסיכון".¹

ב"ב" 50 חניכים דיווחו על מעל 21 חברים חדשים שנוספו לאנשי הקשר. ב"ד" 32 משיבים דיווחו על קטגוריה זו, ב"צ" 20, ב"א" 17. בקטגוריה של 11-20 אנשי קשר חדשים, ב"ד" דיווחו על כך 59 משיבים, ב"ב" 34 משיבים, ב"צ" 17 משיבים, ב"א" 10 משיבים וב"ע" 11 משיבים. בקטגוריה של 6-10 חברים חדשים, ב"ב" דיווחו על כך 48 משיבים, ב"ד" 33 משיבים, ב"צ" 25 משיבים, ב"א" 15 משיבים, ב"ע" 15 משיבים. בקטגוריה של 0-5, ב"צ" דיווחו 44 משיבים, ב"ב" 39 משיבים, ב"ד" 34 משיבים, ב"א" 3 משיבים, ב"ע" 15 משיבים.

1 | קטגוריות אלה נאמרו על ידי הילדים והבאנו אותן כאן כלשונן.

הכלה וסבלנות

תרשים 20 מציג את הממצאים במדד "הכלה וסובלנות". המדד הוא מדד משלים למדד כישורים חברתיים ומכיל ארבעה היגדים הקשורים לחשיפה לבני נוער מקבוצות שונות וליכולת ההכלה של דעות

תרשים 20 מציג את הממצאים במדד "הכלה וסובלנות". המדד הוא מדד משלים למדד כישורים חברתיים ומכיל ארבעה היגדים הקשורים לחשיפה לבני נוער מקבוצות שונות וליכולת ההכלה של דעות

תרשים 20 | הכלה וסובלנות משוקלל

גבוהה (3.7 ו־3.6 בהתאמה).

בנוגע להיגד "בעקבות ההשתתפות במחנה למדתי דברים שלא ידעתי על בני נוער מקבוצות שלא הכרתי בעבר", הממוצעים הם בטווח שבין בינוני לגבוה. הממוצעים במחנות "A" ו־"B" הם הגבוהים ביותר (4), במחנות "E" ו־"C" הממוצע הוא בינוני-גבוה (3.6) ובמחנה "D" הממוצע הוא בינוני (3.3).

אשר להיגד "בעקבות ההשתתפות במחנה הבנתי שהיו לי דעות קדומות על בני נוער מרקע שונה", הממוצעים הם בטווח הבינוני. ייתכן שזה נובע מהשפעה בינונית בתחום זה או שמלכתחילה המשתתפים לא הגיעו עם דעות קדומות ולכן לא דיווח על השפעה. הממוצע

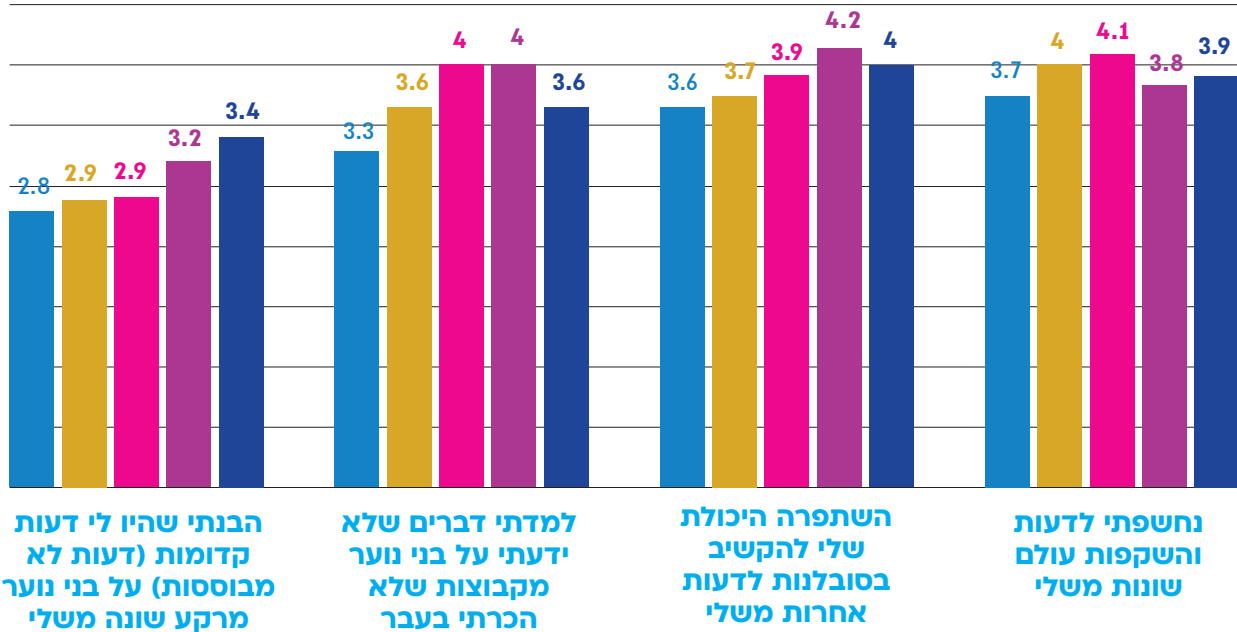
אשר להיגד "בעקבות ההשתתפות במחנה נחשפתי לדעות והשקפות עולם שונות משלי", כל הממוצעים הם בטווח הגבוה. הממוצע הגבוה ביותר הוא במחנה "B" (4.1 בסולם 1-5). במחנות "C" ו־"E" הממוצעים קרובים מאוד (3.9 ו־3.8 בהתאמה). גם הממוצעים במחנות "A" ו־"D" הם בפער מינורי (3.8 ו־3.7 בהתאמה).

אשר להיגד "בעקבות ההשתתפות במחנה השתפרה היכולת שלי להקשיב בסובלנות לדעות אחרות משלי", הממוצעים נעים בטווח שבין בינוני-גבוה לגבוה. הממוצע הגבוה ביותר הוא במחנה "A" (3.2). לאחר מכן "E" (4) ו־"B" (3.9). במחנות "C" ו־"D" הממוצעים נמוכים במקצת ומשקפים רמת השפעה בינונית-

הגבוה ביותר הוא במחנה "E" (3.4). לאחר מכן "A" זהה (2.9) ולבסוף "D" עם ממוצע דומה (2.8). (3.2), ואחרי כן שאר המחנות. "B" ו-"C" עם ממוצע

תרשים 21 | הכלה וסובלנות

D C B A E

מיומנויות

(4.3 בסולם 1-5). ב־"D" הממוצע היה גבוה גם כן (3.8) ובשאר המחנות ההשפעה הייתה בינונית-גבוהה (3.6). אשר למיומנויות "כלים טכנולוגיים", "מיומנויות מחשב" ו"מדע וטכנולוגיה" (בתרשים הבא) ניכר שהייתה השפעה בינונית-גבוהה עד גבוהה במחנה "A", שבו אכן יש מסלול של חוגים בנושאים טכנולוגיים. בשאר המחנות, שבהם לא היה כמעט עיסוק בתחומים אלה, ההשפעה הייתה כצפוי נמוכה או לא רלוונטית.

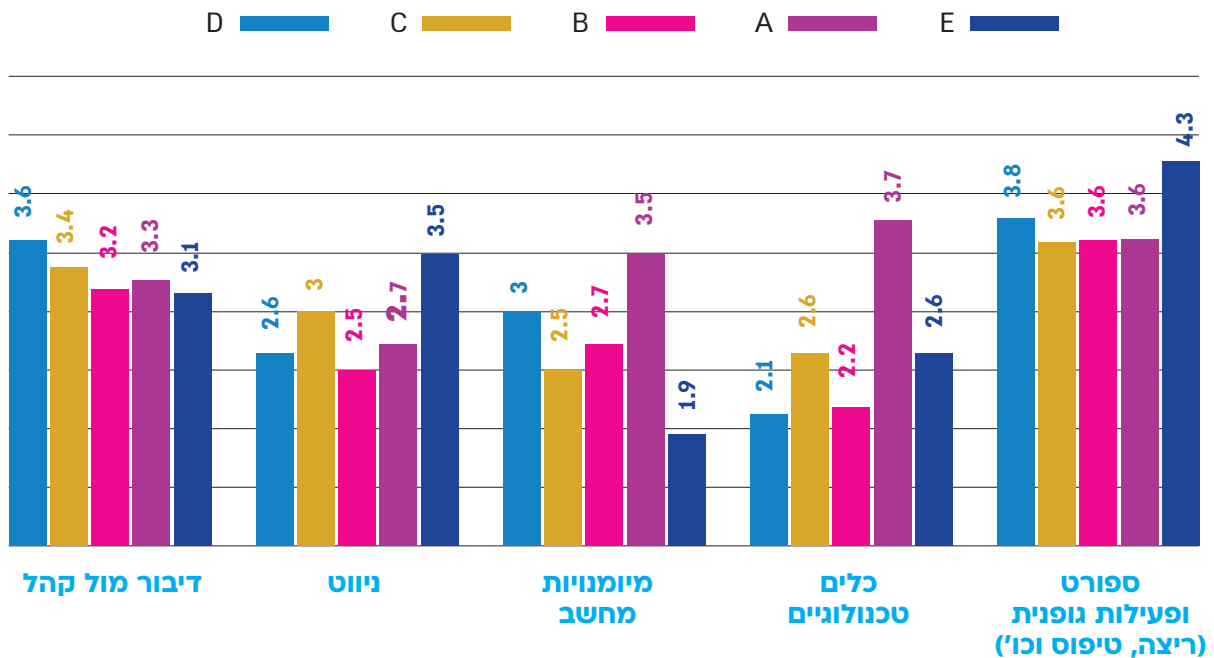
במיומנות הקשורה בניווט אנו רואים השפעה בינונית-גבוהה במחנה "E" (3.5) והשפעה בינונית במחנה "B" (3). בשאר המחנות, שכל הנראה לא עסקו כמעט בטיילות, ההשפעה בתחום זה ניכרת פחות.

במיומנות "דיבור מול קהל" אפשר לראות השפעה בינונית-גבוהה ב־"D" (3.6) והשפעות בינוניות בשאר המחנות: "C" (3.4), "A" (3.3), "B" (3.2) ו־"E" (3.1).

בתחום הבא בדקנו את השפעת המחנות על מיומנויות ספציפיות. בשאלה זו ציינו לראות הבדלים ניכרים בין המחנות כיוון שמחנות שונים שמו דגש על מיומנויות שונות, ולכן אין כאן למעשה מקום להשוואה בין המחנות (לצורך המחשה: יש מחנות שהדגש בהן נושאי, למשל טכנולוגי, יש מחנות ששמו דגש על אוכלוסיות – למשל מפגש בין שונים, יש מחנות שהדגישו פיתוח מנהיגות ויש מחנות עם חוגים במגוון נושאים לבחירת המשתתפים). נוסף על השונות, גם מספר המשיבים "לא רלוונטי" היה גבוה יחסית בשאלה זו כיוון שגם בתוך כל מחנה הייתה שונות בין מה שקיבלו חניכים שונים. תרשימים 12 ו־13 מציגים את השפעת המחנות על תחומי מיומנות שונים.

למרות ההבדלים, המיומנות שהייתה בה השפעה גבוהה יחסית בכל המחנות היא ספורט ופעילות גופנית. ההשפעה הגבוהה ביותר הייתה במחנה "E"

תרשים 12 | מיומנויות

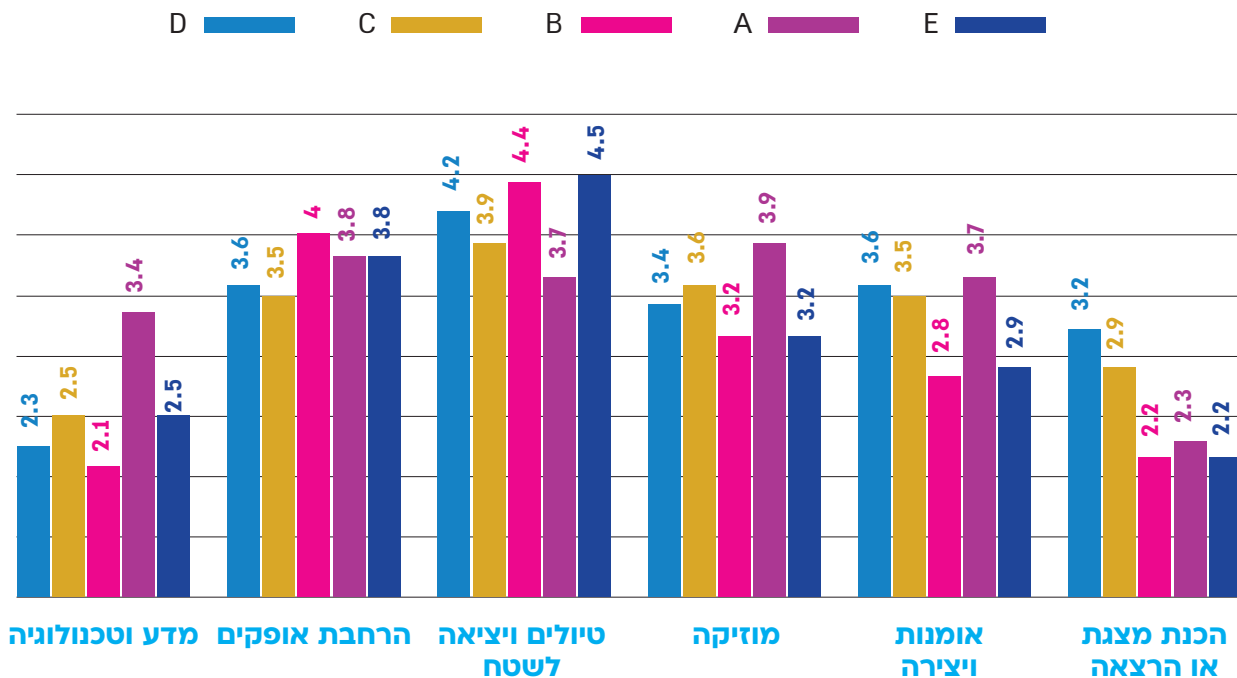
בתחומים "מוזיקה" ו"אומנות ויצירה" הדפוסים הם דומים. במחנה "A" הממוצעים הם בטווח שבין בינוני-גבוה לגבוה (3.9 ו-3.7 בהתאמה). במחנה "C" ההשפעה הייתה בינונית-גבוהה (3.6 ו-3.5 בהתאמה), במחנה "D" ההשפעה הייתה בינונית עד בינונית-גבוהה (3.4 ו-3.6 בהתאמה), במחנה "B" ההשפעה הייתה בינונית (3.2 ו-2.8 בהתאמה) ובמחנה "E" ההשפעה הייתה בינונית גם כן (3.2 ו-2.9 בהתאמה).

בנוגע למיומנות "הכנת מצגת או הרצאה", במחנות "D" ו" C" ההשפעה הייתה בינונית (3.2 ו-2.9 בהתאמה), ובשאר המחנות ההשפעה הייתה נמוכה.

אפשר לראות בתרשים 13 שגם לתחום הטיוולים והיצירה לשטח הייתה השפעה ניכרת בכל המחנות, עם הבדלים קטנים ביניהם. במחנות "B", "E" ו" D" ההשפעה הייתה גבוהה (4.5, 4.4 ו-4.2 בהתאמה). גם במחנה "C" ההשפעה הייתה גבוהה (3.9), ובמחנה "A" ההשפעה הייתה בינונית-גבוהה (3.7).

בתחום הכללי שהוגדר כ"הרחבת אופקים" אפשר לראות השפעה שנעה בין ממוצע בינוני-גבוה לגבוה. הממוצע הגבוה ביותר הוא במחנה "B" (4). לאחר מכן, בהבדל מינורי, "E" ו" A" (3.8) ולאחר מכן, בממוצעים דומים, "D" ו" C" (3.6 ו-3.5 בהתאמה).

תרשים 13 | מיומנויות (המשך)

כאמור, מספר המשיבים "לא רלוונטי" היה גבוה בשאלה זו בכל המחנות, לפי הדגשים של המחנות השונים. להלן שיעורי המשיבים "לא רלוונטי" בנוגע לכל תחום:

טבלה 5 | סוגי המחנות שהשתתפו בהם עבר

מדע וטכנולוגיה	הרחבת אופקים	טיולים ויציאה לשטח	מוזיקה	אומנות ויצירה	הכנת מצגת או הרצאה	דיבור מול קהל	ניווט	מיומנויות מחשב	כלים טכנולוגיים	ספורט ופעילות גופנית (ריצה, טיפוס וכו')	
0%	11%	11%	4%	6%	13%	0%	11%	0%	0%	0%	A
62%	23%	8%	35%	33%	52%	23%	41%	62%	54%	15%	B
67%	27%	15%	36%	24%	51%	14%	58%	64%	54%	11%	C
71%	37%	10%	30%	15%	53%	18%	66%	73%	72%	13%	D
15%	12%	0%	9%	15%	15%	12%	9%	15%	15%	0%	E

הרושם שלנו מממצאים אלו הוא שאף על פי שהייתה בהחלט השפעה של חלק מהמחנות על מיומנויות ספציפיות, הממוצעים בחלק זה נמוכים יותר כיוון שקשה לצפות להשפעה ניכרת בטווח זמן של 10-14 ימים. זאת ועוד, באותם 10-14 ימים מתנסים החניכים במכלול נושאים, ולכן גם אם יש דגש על מיומנויות מסוימות, הרי שהן רק חלק מן המכלול. הכוח של המחנות הוא כפי הנראה בהשפעה על תחומים כלליים יותר באישיות ובמידה פחותה על מיומנויות ספציפיות, אלא אם המחנה מגדיר את המיומנות כנושא מוביל בו.

כפי שאפשר לראות, ישנם תחומים מסוימים שלא רלוונטיים למרבית המשיבים במחנות מסוימים. כך לדוגמה "מדע וטכנולוגיה" לא רלוונטי ל-71% מהמשיבים במחנה "D", ואילו "ניווט" לא רלוונטי ל-58% מהמשיבים במחנה "C", והכנת מצגת סומנה כלא רלוונטית עבור 52% מהמשיבים במחנה "B". הסיבה לכך, על פי רוב, היא שתחומים מסוימים לא היו חלק מלוח הזמנים ומסל הפעילויות במחנות מסוימים, ולכן לחניכי אותם מחנות לא היה רלוונטי להשיב על שאלה זו.

זהות

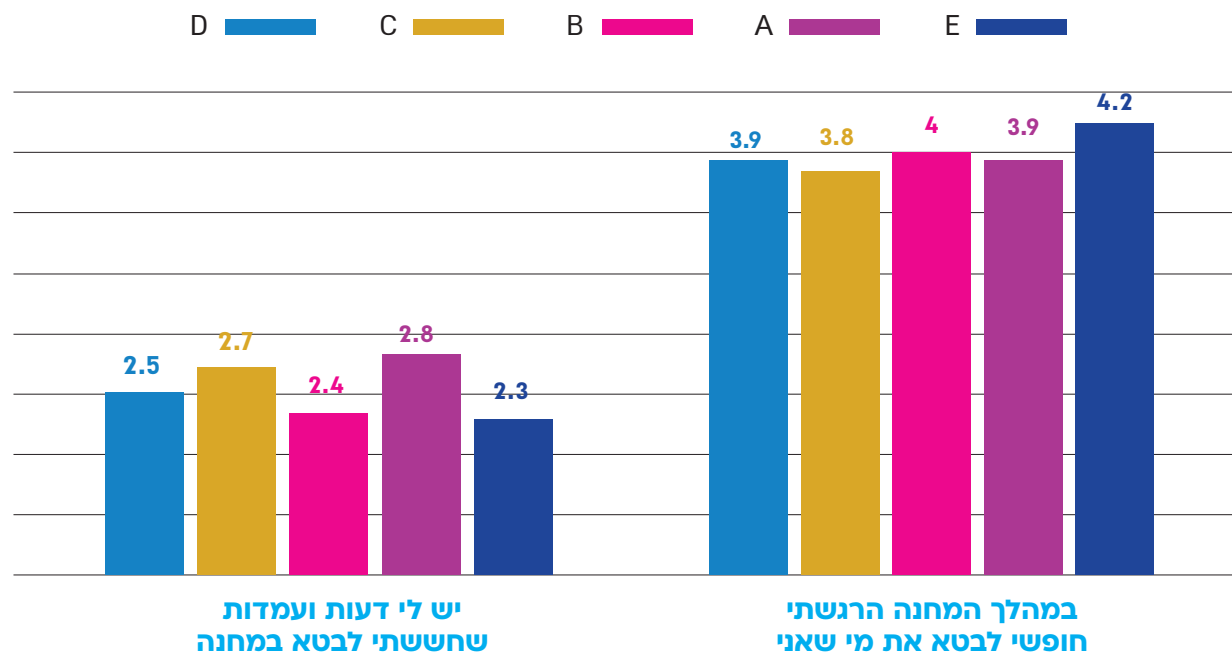
"B" (4), ובשאר המחנות הממוצעים דומים מאוד: "D" ו" (3.9) "A" ו" (3.8) "C".

ההיגד השני הוא הפוך, כלומר תוצאה נמוכה מצביעה על הכיוון הרצוי. כפי שאפשר לראות, התוצאה הנמוכה (הטובה) ביותר היא במחנות "E" (2.3) ו" (2.4) "B". במחנה "D" הממוצע קרוב מאוד (2.5) ובמחנות "C" ו" (2.7) ו" (2.8) "A" מידת ההסכמה עם ההיגד בינונית (בהתאמה).

תרשים 22 מציג את השפעת המחנות על נושא הזהות. שני ההיגדים המרכיבים מדד זה נוגעים בעיקר לתחושת החופש לביטוי עצמי ולדעות ועמדות הקשורות לזהות בזמן השהות במחנה ופחות לרכיבי זהות ספציפיים.

אשר להיגד "במהלך המחנה הרגשתי חופשי לבטא את מי שאני", כל הממוצעים הם בטווח הגבוה, וישנם הבדלים קטנים בין המחנות. הממוצע הגבוה ביותר הוא במחנה "E" (4.2 בסולם 1-5), לאחר מכן במחנה

תרשים 22 | זהות

של 4.3-4.5 (בסולם של 1-5). זאת ועוד, בכל המחנות הסכימו החניכים שהחוויה הייתה משמעותית במידה גבוהה (ממוצעים של 3.8-4.3). בנוגע למידת הסקרנות שהחוויה עוררה בהם, במחנות "E" ו" (3.7) "A" הממוצע הם בטווח שבין בינוני לגבוה. במחנה "A" הממוצע דומה (3.6). במחנות "D" ו" (3.6) "C" הממוצעים בנוגע להיגד

אחת מהפעילויות הקשורות בזהות היא "חויית השבת". כל מחנה עיצב חוויה זו עיצוב שונה לפי אופי קהל היעד שלו ותפיסת עולמו החינוכית. השאלות בחלק זה הן ברמה של משוב על החוויה עצמה. כפי שאפשר לראות, בכל המחנות חשבו החניכים שחויית השבת הייתה "כיפית" במידה גבוהה (ממוצעים דומים

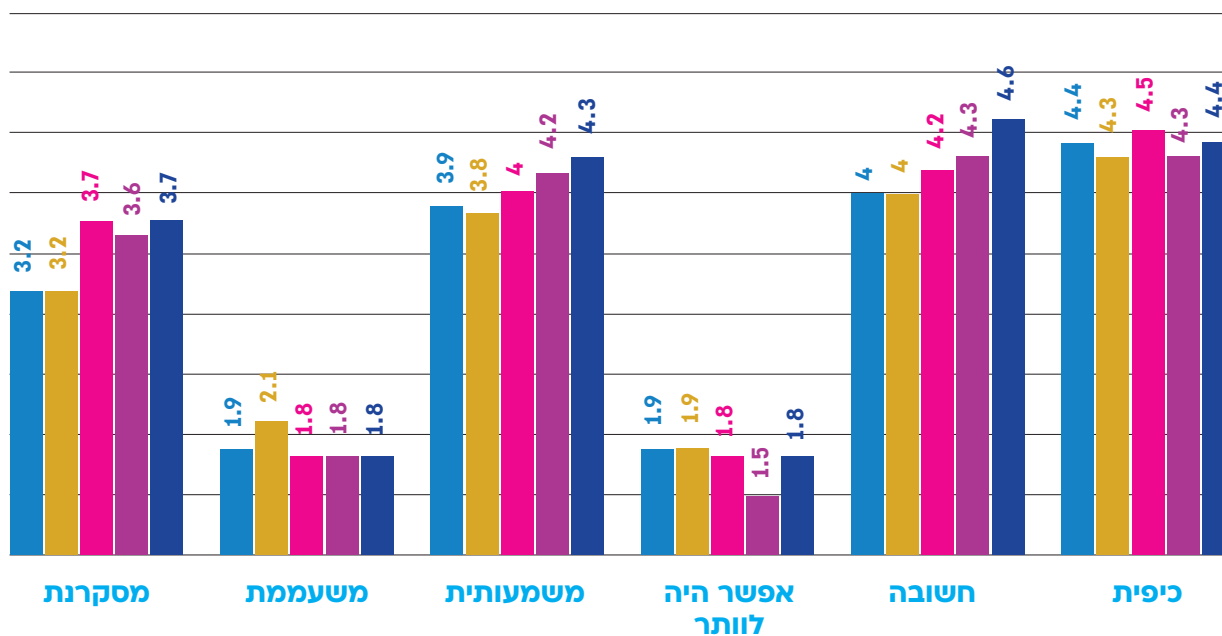

עם הטענה שחויית השבת הייתה משעממת ושאיפשר
היה לוותר עליה.

זה הם נמוכים יותר (3.2). שתי השאלות הנתרות הן
הפוכות, ואפשר לראות שמידת ההסכמה איתן הייתה
נמוכה עד נמוכה מאוד, כלומר בכל המחנות לא הסכימו

תרשים 23 | חויית השבת

D C B A E

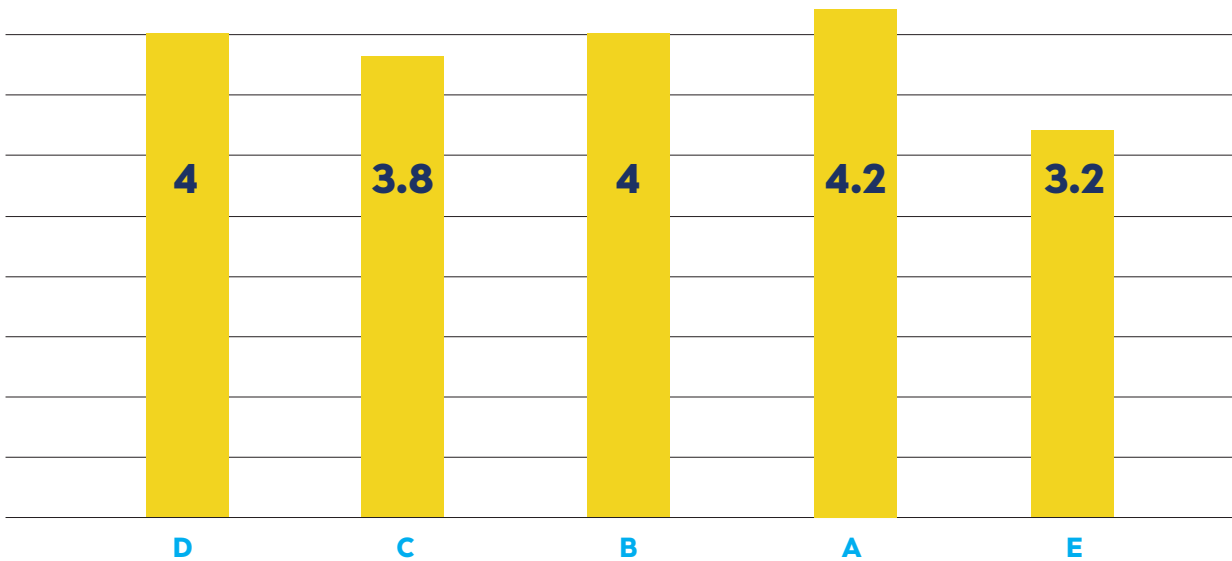

ניתוק ממסכים

אחד האלמנטים המרכזיים בכל המחנות היה ניתוק ממסכים ומהטלפונים הניידים למשך תקופת המחנה. המדד מורכב מארבעה היגדים, שניים מהם הפוכים. תרשים 34 מציג את הממוצע המשוקלל של המדד לפי המחנות ולאחר שקלול הממוצעים ההפוכים:

תרשים 34 | ניתוק ממסכים – משוקלל

אשר להיגד "למדתי שאפשר ליהנות גם בלי להיות צמוד למסכים", כל הממוצעים הם בטווח שבין גבוה לגבוה מאוד.

לבינוני-גבוה. הממוצעים הגבוהים ביותר הם במחנות "B" (3.6), "A" ו-"C" (3.5). במחנות "D" ו-"E" הממוצעים בינוניים (3.2 ו-3 בהתאמה). נציין כי מראש הציפייה שהשהות במחנה תשפיע על צמצום זמן המסכים בבית הייתה צנועה וריאלית, ולכן הממוצעים בטווחים האלה בסך הכול מעידים על השפעה בטווח הרצוי.

הממוצעים הגבוהים ביותר הם במחנות "A" ו-"C" (4.6 ו-4.5 בסולם 1-5 בהתאמה). במחנות "B" ו-"D" הממוצעים קרובים מאוד (4.4 ו-4.3 בהתאמה) וגם במחנה "E" הממוצע גבוה (4.1).

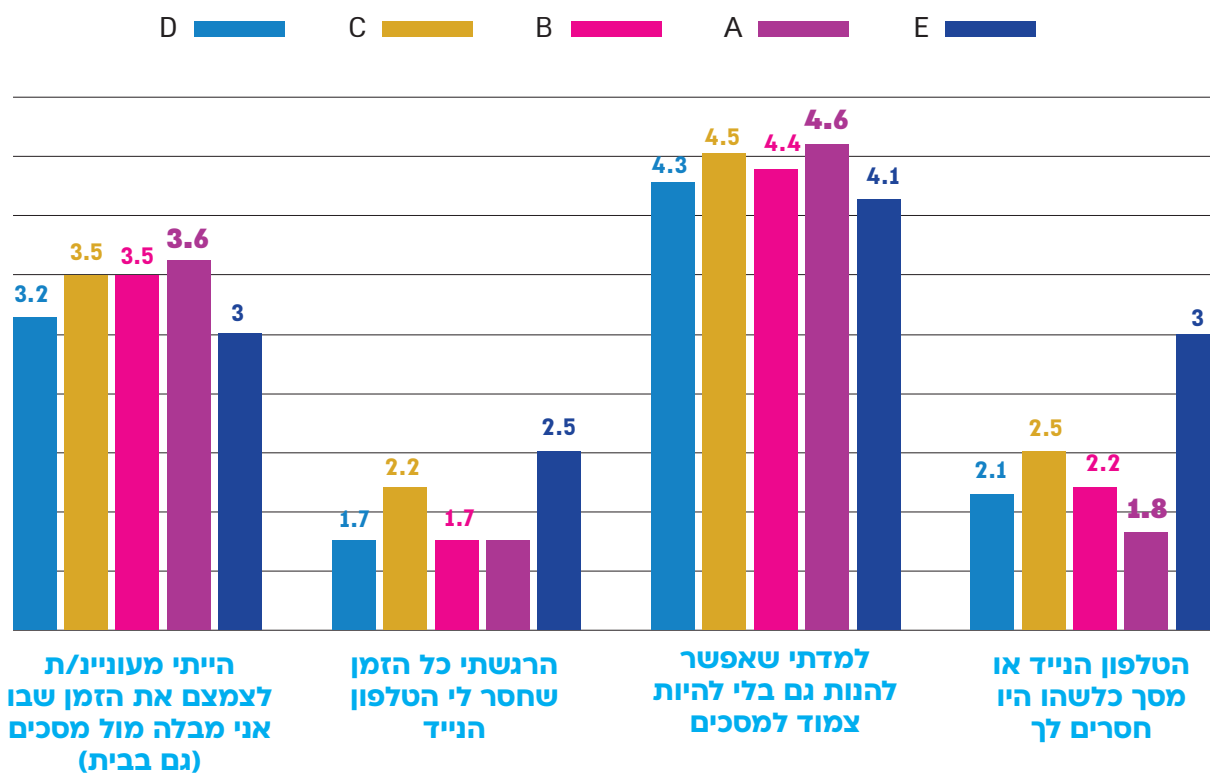
אשר להיגד "הייתי מעוניין לצמצם את הזמן שבו אני מבלה מול מסך בבית", הממוצעים הם בטווח שבין בינוני

אשר להיגד "הרגשתי כל הזמן שחסר לי הטלפון הנייד", בשלושת המחנות "B", "A" ו-"D" מידת ההסכמה הייתה נמוכה (1.7), במחנה "C" הממוצע הוא 2.2 ובמחנה "E" הממוצע נמוך עד בינוני-נמוך (2.5).

אשר להיגד "הטלפון הנייד או מסך כלשהו היה חסר לך", מידת ההסכמה היא נמוכה עד בינונית. מידת ההסכמה הנמוכה ביותר (טובה) הייתה במחנה "A" (1.8), ולאחר מכן במחנות "D" (2.1) ו-"B" (2.2). במחנה "C" מידת ההסכמה הייתה נמוכה-בינונית (2.5) ובמחנה "E" הממוצע בינוני (3).

תרשים 25 | ניתוק ממסכים

שביעות רצון

תרשים 26 מציג את הממוצע המשוקלל בתחום שביעות הרצון המשוקללת בכל המחנות היא דומה שביעות הרצון לפי המחנות. כפי שאפשר לראות, מאוד וגבוהה, בטווח שבין 3.9 ל־4.1.

תרשים 26 | שביעות רצון משוקללת

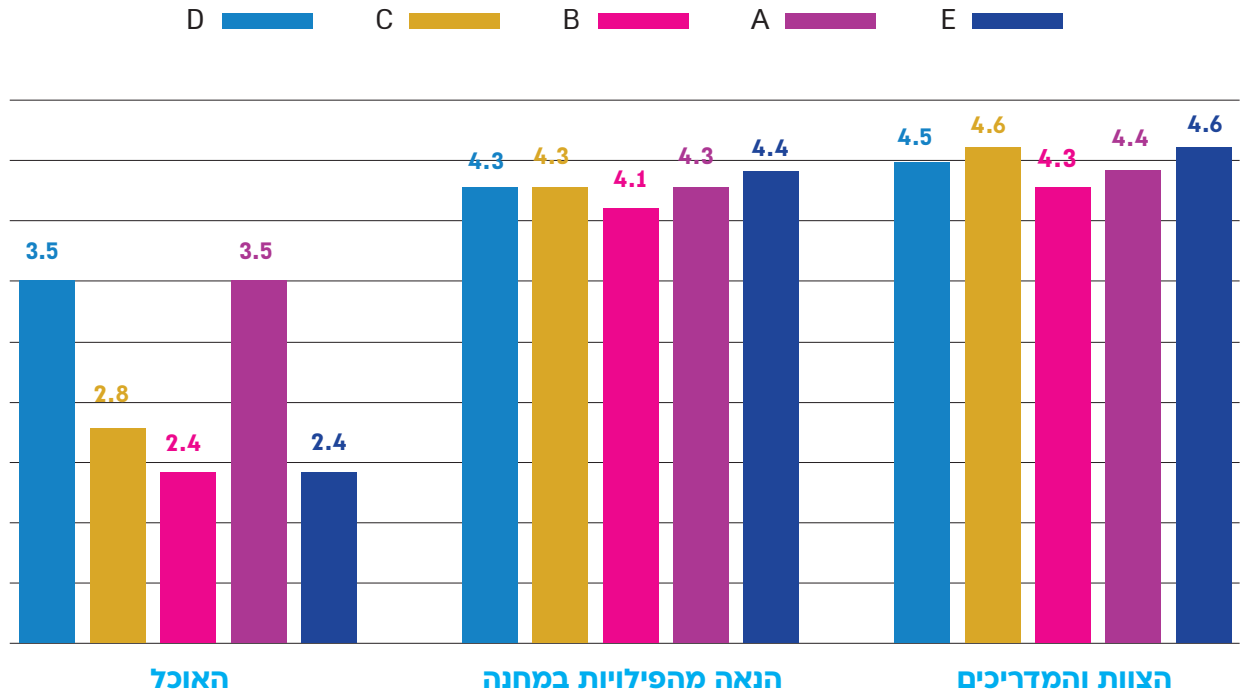
הממוצע הגבוה ביותר הוא במחנה "E" (4.4), ממוצע דומה מאוד בשלושת המחנות "A", "C" ו־"D" וממוצע קרוב במחנה "B" (4.1).

שביעות הרצון מן האוכל במחנות נעה בטווחים לא אופטימליים שבין נמוך לבינוני-גבוה. במחנות "D" ו־"A" שביעות הרצון מן האוכל הייתה בינונית-גבוהה (3.5), במחנה "C" בינונית (2.8) ובמחנות "E" ו־"B" שביעות הרצון הייתה נמוכה.

בכל המחנות שביעות הרצון מן הצוות והמדריכים הייתה בטווח שבין גבוה לגבוה מאוד. שביעות הרצון במחנות "E" ו־"C" הייתה גבוהה מאוד (4.6 בסולם 1-5). במחנה "D" הממוצע דומה (4.5), וגם במחנות "A" ו־"B" שביעות הרצון הייתה גבוהה (4.4 ו־4.3 בהתאמה).

זאת ועוד, גם מבחינת הנאה מהפעילות במחנה, שביעות הרצון בכל המחנות הייתה גבוהה, עם ממוצעים דומים מאוד שנעים בטווח שבין 4.1 ל־4.4.

תרשים 27 | שביעות רצון מהפעילות במחנה

בעצמם מגוון של אטרקציות ופעילויות שטח, ואילו ישנם מחנות שמזמינים פעילויות אלו מספק חיצוני או שאינם מקיימים פעילות כזו כלל. אחריהם, במוצעים דומים, נמצאים המחנות "D" (4), "B" (3.9) ו-"A" (3.7).

בתחום הלמידה, חוגים ופעילות יומית קבועה אפשר לראות שביעות רצון גבוהה במחנות "A" (4), "C" (4), "D" (3.9) ו-"B" (3.8). במחנה "E" שביעות הרצון מתחום זה הייתה בינונית (3.4).

מבחינת התנאים הפיזיים, שביעות הרצון הגבוהה ביותר נרשמה במחנה "B" (4.1), אחריו מחנה "C" (3.9), לאחר מכן מחנות "D" ו-"E" (3.7) ושביעות רצון בינונית נרשמה במחנה "A" (3.4).

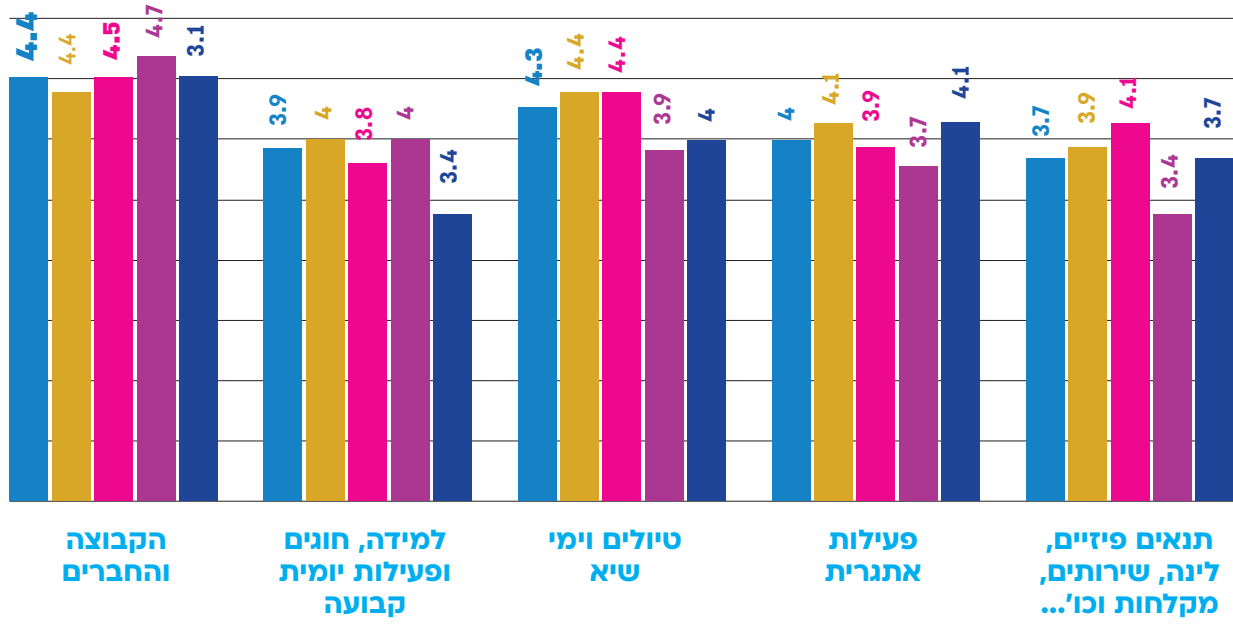
שביעות רצון גבוהה-גבוהה מאוד נרשמה בכל המחנות בתחום של הקבוצה והחברים. הממוצע הגבוה ביותר הוא במחנה "A" (4.7), לאחר מכן שלושת המחנות "E", "D" ו-"B" (4.5) ולבסוף מחנה "C" (4.4).

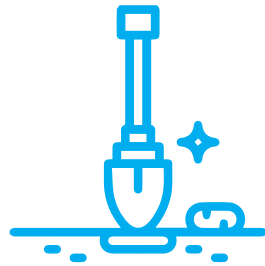
גם בנוגע לטיולים ימי שיא שביעות הרצון בכל המחנות הייתה גבוהה. במחנות "B" ו-"C" הממוצע הגבוה ביותר (4.4), במחנה "D" ממוצע דומה (4.3) ובמחנות "E" ו-"A" הממוצעים קרובים (4 ו-3.9 בהתאמה).

בתחום הפעילות האתגרית אנו רואים דפוס דומה – הממוצעים משקפים שביעות רצון גבוהה בכל המחנות, והממוצעים הגבוהים ביותר הם במחנות "E" ו-"C" (4.1). חשוב להדגיש כי מחנות אלה מפעילים

תרשים 28 | שביעות רצון (המשך)

D C B A E

נספח 2

**איכותני – העמקה
בחזויית המחנה**

רקע על אודות המחקר האיכותני

מנהל המחנה או דמות בכירה בארגון. בראיונות אלה עלו נושאים כגון מטרות המחנה, מאפייני המשתתפים, אתגרים ונקודות חוזק ועוד. לבסוף, כדי לקבל תמונה שלמה ככל הניתן, רואיינו הורים של ארבעה חניכים כשבועיים לאחר תום המחנה וחזרת בני הנוער לביתם. המטרה הייתה שתהיה להורים נקודת ראות לבחינת ההשפעה של המחנה על התנהגות ילדיהם בבית. השתדלנו שההורים שרואיינו יהיו הורים של ילדים שרואיינו, אך זה לא תמיד צלח.

בסך הכול כל המרואיינים מכל הסוגים שיתפו פעולה ברצון רב, והראיונות תרמו להבנה המעמיקה של חוויית המחנה.

מטרת המחקר האיכותני הייתה לספק העמקה מחקרית בחוויית המחנה מזווית שונה מן המדידה הכמותית וקרובה יותר ברוחה ובמהותה לאופן שבו חווים זאת המשתתפים, אנשי הצוות וההורים. לצורך כך, בכל מחנה בוצעו שתי תצפיות בפעילויות משמעותיות. מתוך התצפיות ביקשו החוקרים לראיין חמישה משתתפים מכל מחנה ששמו לב אליהם תוך כדי התצפיות. חלק מהחניכים שביקשו החוקרים לראיין היו פעילים במיוחד וחלקם כאלה שנראו שקטים או לא בולטים במיוחד. המטרה הייתה לתת ביטוי לילדים מסוגים שונים ולא רק למשתתפים הדומיננטיים. נוסף על הראיונות עם החניכים התבצעו בכל מחנה ראיונות עם שלושה אנשי צוות, אחד מהם מעמדה בכירה –

המרחב החינוכי השלם – 24/7

לחינוך הבלתי פורמלי, ולכן התכנים במחנה מותאמים לצרכים ולדגשים שמעלה בית הספר.

צוות ההטמעה נכנס לבית הספר וכל תפקידו ללמוד צרכים ולהביא לידי ביצוע. אנחנו מוזילים עלויות באמצעות העבודה עם קק"ל לאורך כל השנה, או למשל עם ספקים של גלישת גלים שיש איתם התקשרות בתהליך שנתי. ככל שנביא יותר קבוצות זה יעלה פחות. שלישית, זה בעצם רשתיות בית ספריות. פתאום אנחנו יכולים לייצר תכנית עם גוגל בין בתי ספר כי אנחנו עובדים על מסת תלמידים. אנחנו עובדים עם בית הספר ולא צריך לגייס תלמידים לפעילות, בית הספר רואה ומכניס למערכת השעות. הסילבוס שנתי ומותאם לצרכי בית הספר. המדריך שלנו מכיר את המחנכת, ההורה והמנהל. כרגע עובדים באזור ירושלים 15 בתי ספר ונגיע לאזור 40. המיזם עובד כשלוש שנים (מנהל המחנה)

מתוך כלל בתי הספר בהם פועלת תוכנית המרחב החינוכי השלם ויצאו למחנות קיץ, ליוונו בית ספר אחד משכונת הר חומה בירושלים.

מאפייני בית הספר

בית הספר הר חומה ממוקם בשכונת גילה בירושלים. זהו בית ספר מעורב מבחינה סוציו-אקונומית. בית הספר צומח ומיועד לציבור החילוני והמסורתי. השכונה נחשבת דתית יחסית והאוכלוסייה החילונית מקבלת בה מענה פחות. תושבי השכונה החילונים צורכים שירותים לרוב במרכז העיר. לכן הוחלט להקים את התיכון ולהטמיע את תפיסת "המרחב השלם".

תהליכי עבודה

לדברי מנהל המחנה, כל התכנים תוכננו יחד עם צוות בית הספר ובהתאמה לתוכנית הלימוד השנתית. המטרה היא לייצר המשכיות בין החינוך הפורמלי

דוגמה לפעילויות במחנה

אחד הדברים שנחשפנו להם בתצפיות הוא החיבור בין המרחב הפורמלי לבלתי פורמלי. הצלחת המחנה תלויה בקשר עם המדריכים. היות שלחניכים ברובם יש היכרות מוקדמת עם המדריכים נוצר חיבור יפה, ובקבוצה אחת קראו למדריכים "אבא" ו"אימא".

בדוגמה הבאה אפשר להתרשם כיצד עורך המחנה את הקשר בין המרחב הפורמלי לבלתי פורמלי:

הייתה מישהי שנמצאת במקום התנגחות מול בית הספר והרגישה שבית הספר לא רואה אותה. היא הצטרפה למנהיגות ג'יפים. מבחינתה זו לא פעילות של עמותת ג'יפים, זו פעילות של בית הספר והיא יודעת להעיד שבית הספר נותן לי מקום להביע עצמי בפעילות לא לימודית. נכון שהיא לא תלמידה הכי טובה, אבל המחנכת שלה מעורבת בתהליך ורכזת השכבה מעורבת. פתאום המחנכת, שהתעקשה על לימודים, אבל צריכה באמצעות השטח לרתום אותה. יש תקשורת בין מדריכת הג'יפים למחנכת והן הולכות יד ביד (מנהל מחנה). מעורבת בתהליך ורכזת השכבה מעורבת. פתאום המחנכת, שהתעקשה על לימודים, אבל צריכה באמצעות השטח לרתום אותה. יש תקשורת בין מדריכת הג'יפים למחנכת והן הולכות יד ביד

(מנהל המחנה)

המטרות ותחומי העיסוק העיקריים של המחנה הם:

- בשל מעל שנה של קורונה וריחוק חברתי, המטרה הראשונה והחשובה שהוצבה היא סיפוק, חוויה מהנה וכיפית.
- עיסוק בזהות.
- חשיפה לתרבויות שונות ולאנשים מגוונים.
- שימת דגש על ערכיות.
- עבודת צוות ומיומנויות חברתיות.
- פיתוח יכולות עצמאות, התמודדות אישית וקבלת אחריות.
- רכישת מיומנויות מקצועיות, למשל בשטח: ניווט, גלישה, בטכנולוגיה: קידוד או רובוטיקה וכדומה.
- העברת סדנאות ופעילויות גיבוש.

אהבת הארץ וחיבור לארץ. היו שאלות, למשל היינו היום בעכו – חשבו שזו הכנרת, פתחנו מפה והראיתי להם איפה הם נמצאים ואיפה הם ביחס לירושלים. אלו תכנים שלא מקבלים במקום אחר. כגשו את החברה הדרוזית. היה מאוד מרגש ופתחו קבוצת וואטסאפ משותפת

(מדריכה)

לראות מהתיאור הבא, לאחר התגברות על האתגר, התוצאה היא תהליך רב-ערוך שעוברים החניכים:

החיבור בין דמויות שהחניכים מכירים מהמרחב הביתי ספרי לפעילות הקיץ יכול להיות מאתגר, אך כפי שאפשר

דוגמה נוספת:

יש לי בת אחת שיש איתה המון ויכוחים והתחצפויות. העבירו אותה לקבוצה במהלך השנה. היה לי רגע שאמרתי 'אין לי מושג איך אתמודד איתה'. בימים הראשונים היה לי קשה, ואז לא בטוחה אם שיחה שעשיתי איתה הייתה הטריגר

(מדריכה)

**"היא עשתה פשוט סוויץ'.
מדרבנת ויוזמת שינוי, אני
בהלם מזה, לא ציפיתי"**

מודה שהגעתי עם חששות לאחריות על ילדים. הם לא רגילים להיות מחוץ לבית כל כך הרבה ימים בלי הורים, הם יחסית צעירים. הרגשתי בימים הראשונים שהיה קשוח. כל הזמן בדקו גבולות וחיפשו ועדיין לא היה אמון. אנחנו מכירים אותם בסיטואציה אחרת ופה אנחנו 'מאמצים' אותם לשבוע. הרגשתי איך האמון נבנה. אתמול בלילה היה כבר מאוחר, אמרתי להם הכי בכנות 'אני עייפה היום, תלכו לישון בזמן, גם אני רוצה לישון'. הם התגייסו, וחבר'ה של כיתות ח' ביקשו מכיתות ז' 'תלכו לישון, אנחנו רוצים שמשאת תלך לישון'. התרגשתי... אני מאוד רגישה. עברתי תהליך בניית אמון וקשר ביניהם. רואים התבגרות. הם יודעים להגיד תודה, מדברים בכבוד וכחות מקללים. היום היה איסוף זבל – לא התלוננו, פשוט באו ועשו את זה

(מדריכה)

דוגמה לפעילויות במחנה

תוך כדי הפעילויות נחשפים החניכים לאתגרים שהם לא רגילים אליהם ביום-יום: באחת מהתצפיות הייתה פעילות של הורדת גזם ביער קק"ל – ורוב הילדים לא עבדו עם מזמרה קודם לכן (ראה תיאור בהמשך).

יש ילדים שמפחדים ממדוזות ובכל זאת נכנסים למים. עושים מעגל בבוקר ומדברים: 'מה הפחדים שלכם?' ומסמנים אותם. בסוף היום שואלים: 'איך התמודדת? ואיך גדלת מתוך התמודדות?' יש גבול של פחד ומזה אפשר לטפס. זה דבר שהוא מטורף. בשבת עשינו משחק ODT – עבודה על קבוצה. מתחילות צעקות [...] הם מבינים שהם לא הולכים לחדרים עד שלא נצליח לעבוד ביחד, ובסוף מצליחים. החיים שלהם לא ישתנו ביום יום, אבל אני כן רואה אותם בגיל 26 ולשם המטרה שלי

(מדריך)

הלו"ז של המחנה צפוף מאוד – יש פעילויות גיבוש, מפגש עם החברה הדרוזית, טיולי שטח, ביומיים האחרונים ישנו לילה בשטח, פעילויות ספורט, טיול ג'יפים, שיט בעכו ועוד. ככלל, פעילות פנים אל פנים בכיתה עובדת פחות ומעוררת התנגדות מצד החניכים.

אין ספק שיותר מאתגר אותם לשבת בתוך כיתה. הם לא רגילים לשבת שעה, זה לא חבר'ה של תנועות נוער. בשבת היה קטע מדהים, והעברנו שעה על זהות. חששתי, כי אני דתייה, איזה אווירה תהיה לי פה בשבת, והייתה לי חוויה, מאוד כיבדו אותי. הם לקחו יוזמה שלא מתווכחים בשבת והיה מדהים ורגוע וכיפי. פעילויות סביב מים הם יותר אוהבים. גם לשבת עם חברים בערב מהמקום החברתי הם אוהבים

(מדריכה)

תיאור פעילות ערב (מתוך התצפית):

אחרי שיחת הסיכום משחקים בשני משחקים חברתיים מוצלחים מאוד: מחלקים את החדר לשניים. בחלק הראשון יש כיסאות וכולם עומדים עליהם. המטרה היא להעביר את כל החניכים מארץ האש לארץ החלומות בלי לגעת ברצפה. החניכים מסיימים בהצלחה תוך כדי שיתוף פעולה בין בנים ובנות. בהתחלה הם מקטרים, אבל אחר כך זורמים. היה יפה מאוד לראות את שיתוף הפעולה. במשחק השני (מתועד גם בצילום), פורשים חבל במעגל ותלמיד קטן במיוחד מטפס עליו וצריך ללכת מסביב מקצה לקצה. מנסים פעמיים, מעודדים אותו ומנסים לסייע לו. הם לא מצליחים עד הסוף, אבל זה עדיין שיתוף פעולה חשוב, ויפה לראות אותו מהצד. ככלל, החניכים שהתראינו טענו שהם נהנים מאוד מהפעילות המגוונת – גלישה, קיר טיפוס, בריכה, טיולי לילה. חלקם תיארו התגברות על פחדים וחששות:

תיאור פעילות קק"ל – גזם יער (מתוך התצפית):

הקבוצה של כיתות ז' מחולקת לשניים. קבוצה אחת בפעילות של יערנות עם מדריכי קק"ל וציוד (כפפות, מסורים וציוד גיזום). החניכים מקבלים הדגמה והסבר ומתחילים לעבוד, אוספים ערמות גזם גדולות. רובם משתפים פעולה, אך ככל שעובר היום יש חניכים רבים יותר שיושבים בצד. הקבוצה השנייה ביער נפגשת עם מדריך מנוסה של קק"ל. החניכים מורידים אפליקציה לטלפון המשותף (יש לכל שלושה ילדים בקבוצה טלפון) ומשחקים משחק חידות אינטראקטיבי על נושא הניקיון ואיכות הסביבה. הם משתפים פעולה עד הצהריים, אך כשהחום גובר קשה יותר להניע אותם. בשטח יש מים וצל וארוחת הצהריים נאכלת ביער. הנוכחות של המדריך האישי של הקבוצה, שמכיר את החניכים ומרים אותם, קריטית להצלחת הפעילות. קוראים למדריך "אבא עידן" ולמדריכה "אימא נרי". המדריכים פותרים בעיות משמעת קלות ("למה אתה לא איתו בצוות? לך תעזור לו"). בסוף היום חלק מהחניכים אומרים שמשעמם להם. אין בשלב הזה הגבלה על טלפונים, ופה ושם מישהי מצלמת סלפי בגנבה, אבל אין נהירה או בהייה בטלפונים.

"פחדתי להיכנס למים בגלישה. אחר כך ניסיתי והיה כיף. התגברתי

על הפחד שלי" (חניכה)

ניתוק מניידים

אחת ממטרות המחנה היא למידה לייצר זמן איכות ללא תלות בניידים. לטענת המדריכים זה היה אחד מהחלקים המאתגרים במחנה.

זה היה החלק הכי קשה להם [צוחקת], זה נראה כמו גמילה. מפקידים טלפונים בבוקר, בצהריים מקבלים להפסקת צהריים, בערב מזמן חופשי ועד למחרת בבוקר. זה היה על גבול מלחמה אבודה, הם לא רצו שייפול למים בקיאקים [...] כל הזמן שואלים אותי מתי הם מקבלים טלפונים. מצד שני זה יוצר אצלם הזדמנויות לשוחח אחד עם השני. עשינו קיר טיפוס ולא רצו לטפס והיה זמן מת, כתאום כמה בנות ישבו והמציאו משחק. השעמום שימש כגורם יצירתי

(מדריכה)

לעומת זאת, החניכים שרואיינו לא תיארו את הניתוק כמאתגר במיוחד ואפילו טענו שזו הייתה חוויה חיובית.

לא אכפת לי מטלפונים [...] מביאים לנו בלילה, מתקשרים לאימא [...] ובבוקר לוקחים לנו את הטלפונים

(חניכה)

לי ממש כיף בלי טלפונים, כי אני חווה את החוויה. יש ילדים שנלחמו על הטלפונים [...] אנחנו מכורים וזה זמן להתנתק [...] ההורים הכריחו אותי לצאת וגם רצו להיות מלווים, אחי בכיתה ח' וההורים שכנעו גם אותנו לצאת, זו חוויה כמו הכנה לצבא. אנחנו רגילים לישון באוהלים בטיולים משפחתיים אז לא אכפת לי (חניכה)

מכגשים

לא כל השכבה יצאה למחנה. היו חניכים שבאו ללא החברים מהכיתה וזכו להכיר ילדים אחרים מהשכבה. המפגש עם בני נוער דרוזים היה מוצלח מאוד. אלה לימדו אותם ערבית, והחניכים פתחו קבוצת וואטסאפ משותפת יחד עם בני הנוער הדרוזים.

בגרות ועצמאות

כמעט כל המרואיינים תיארו חוויות הקשורות בעצמאות ובהתבגרות. נושא הניקיון האישי והמרחבי בלט בהתייחסויות של המרואיינים כסמן להתבגרות.

המחנה שינה אותי להיות יותר עצמאי [...] היה לנו מחנה אימונים של כדורגל ואני הייתי צריך לארגן ולכבס את הבגדים

(חניך)

"המחנה שינה אותי להיות יותר עצמאי"

אני יותר סטרילי [...] יותר מנקה את החדר [...] גם הייתה הצפה בשירותים וניקינו את זה [...]

(חניך)

הרגשתי שאני לא כזה מפונק. אנחנו שורדים יותר משבוע לא בבית ובחדרים וצריכים לדאוג לניקיון

(חניך)

אוכל ותנאים כיזיים

לטענת החניכים האוכל במחנה לא היה טעים, לא טרי ולא מגוון. חניכים רבים אכלו חטיפים או מנות חמות בשעות הערב.

לא ציפינו לאוכל של אימא, אבל משהו קצת יותר נורמלי.

כל הזמן אורז עם אפונה ושניצל תירס.

האוכל לא וואו [...] הייתה אתמול ארוחה לא טעימה אז הזמינו לנו פיצות. דואגים לנו.

שבת

לטענת המדריכים יש חשיבות רבה לשהייה במחנה בשבת: בחלק מהמחנות שומרים שבת במרחב הציבורי ובחדרים כל אחד נוהג לפי אמונתו. החניכים בגיל של אחרי בר מצווה, ורבים מהם רוצים להתנסות בשבת, היא מייצרת גיבוש חזק. במחנה הזה בחרו להדגיש מבחינת תכנים חיבור בין החניכים וניתוק בין המושגים "ישראליות" ו"יהדות", כלומר ציון השבת כחוויה ישראלית ולא דווקא יהודית-דתית.

במחנה שמרנו שבת. בבית אנחנו לא שומרים. היה כיף, פשוט כל החברים יושבים ומדברים בלי טלפונים (חניכה)

בשבת היה מאוד משפחתי. הבנות הדליקו נרות והבנים התפללו. רציתי להיות בבית וגם הרגשתי טוב פה. פה שמרתי שבת, כי הרגיש עם החברים יותר מרתק (חניכה)

שבת היה אחד הדברים הכיפיים. בבית אני לא שומרת שבת. רוב הבנים שמרו והלכו להתפלל במגרש. כולם לבשו לבן, זה היה יפה מול השקיעה והים. חיכיתי לשבת שיהיה יותר גיבוש. גם כיבדו עניין של טלפונים. זה סקרן אותי. יש לנו מדריכה שומרת שבת ושמעתי על דברים שעושים בשבת. אסור לעבוד בשבת ואסור אפילו לסדר תיק בשבת [...] זה היה חדש ולמדנו (חניכה)

לשיכור

להלן הנקודות לשיפור שציינו המדריכים והחניכים:

- **יחס מדריך-חניכים גדול יותר:** המדריכים אחראים על פרטים לוגיסטיים רבים, וזה מקשה על ההדרכה ועל הפניות לחניכים. זאת ועוד, המדריכים יכולים ללכת לישון רק אחרי החניכים, וכך נוצרת עייפות מצטברת לאורך ימי המחנה.

- **בניית לו"ז מאוזן יותר:** היו ימים ארוכים מאוד, עם נסיעות ארוכות, והיו ימים מרווחים. הלו"ז משתנה תמיד כמובן, אבל אפשר לנסות לאזן אותו.

המלצה לפעילות לא לתקוע הכול ביום אחד – היו ימים בלי פעילות והיו ימים יותר מדי עמוסים (חניכה)

- נדרש **תגבור בצוות הלוגיסטי.**

התחום הלוגיסטי היה מקל עלינו מאוד [...] לגייס עוד צוות שלא הכול ייפול עלינו [...] אנחנו גם מדריכים וגם בצד הלוגיסטי של אוכל, טיפול בחולים, בעיות משמעת [...] היה עניין שהתארגנו וחלק מהאוכל היה חסר. לא הייתה אפשרות להיכנס לחלק לחניכים אוכל, אז ארגנו אוכל בחוץ וזה היה קשה בגלל החום (מדריכה)

לתחושת הצוות, המחנה הוכיח את עצמו גם מול החניכים וגם מול הצוות החינוכי של בית הספר:

● ההורים חשבו **שלמחנה יש חשיבות קהילתית וחברתית.**

מנהל בית הספר הגיע, ואני רואה בעיניים שלו הבנה של גודל האירוע שיש פה. הם מרוכזים כמו שלא ראו אותם אף פעם בבית הספר. המנהל ראה איך ילד מחזיק מזמרה ועובד. זו הצלחה לבוא עם בית הספר ולעשות אירוע קיץ שמייצר תהליך שנתי. זה המשך של שנת הלימודים בקיץ, שמביא ילדים לגיבוש ברמה אחרת תוך התמודדות עם קשיים. יש הקשר חינוכי מאוד חזק, אפילו קצת מחזק אותי בשנת הלימודים לעשות שבועות אינטנסיביים בחוץ, כי רואים שבוע שלם יכול לתת לילד גם בפן הלימודי וגם בשאר התחומים המון

(מדריך)

יש חשיבות גדולה לחבורה. לא סתם מחנה קיץ עם ילדים שלא מכירים, פה יש ערך קהילתי וגיבוש. יש מכנה משותף ליצירת נרטיב וסיפור. כשנועם חזר, אמרתי לו 'היית יוצא שוב?' והוא ענה שכן. זה הספיק לי כמדד ראשוני. זה גם עוצמתי בהיבט יצירת קהילה, הילדים לא היו עושים את זה לבד. בתור קהילה זה לא קורה. התרומה של מחנה היא בלתי נתפסת. במקום העבודה שלי עושים טיול אגפי של שלושה ימים, ואחר כך מדברים עליו שלוש שנים

(אבא)

● **אחרי שנת קורונה הורים רבים היו מעוניינים שהילדים יצאו למחנה.** ההורים תיארו פגיעה בהתנהגות הרגשית והחברתית של הילדים בעקבות הקורונה.

אני מאמינה בצוות בית הספר. הם לרגע לא היו מסכנים את הילדים. ברגע שקיבלנו תשובות לשאלות על מידת ההשגחה ואם יהיה זמן חופשי, האם יתערבבו בנות ובנים, הרגשתי שתהיה הקפדה. זה נמסר לנו בשיחה בזום ואחר כך בריכוז של שאלות ותשובות. פתחנו קבוצת וואטסאפ ודיברנו עם רן בעיקר. הרגשתי שיש תשומת לב לפרטים"

(אימא)

הייתה קורונה, תקופה מאתגרת. באופן פרטי ראיתי ילד מסתגר מלא במסך, הרגשתי שאני לא מגיעה אליו. הרגשתי שפחות נפתח, לא יוצא עם חברים. התחלתי לדאוג. גם בלימודים, כן נכנס, לא נכנס, מראה לי תעודה ואני אומרת 'זה לא אתה'. לא ציון נכשל ולא שבע, זה ילד של מאה. נפגשתי עם היועצת והתחלנו תהליך. איך שהסתיימה הקורונה הוא חזר לעצמו. חזר להיות דומיננטי, כל פעילויות המרחב השלם גרמו לילד לפרוח, לצאת משוטטות ברחוב כי הוא משתתף בפרויקט כזה. קיבלתי את הילד בחזרה ורציתי להודות על כך

(אימא)

נקודות מראינות הורים

● **הכנה טובה של תיאום הציפיות מהמחנה.**

● רוב הילדים לא יצאו למחנה ארוך כזה מימיהם.

פעם ראשונה בכלל שיוצא מחוץ לבית [...] גם טיול שנתי עם לינת לילה לא יצא בגלל הקורונה. אני אמרתי לו 'תקשיב, אני ואבא בסטנד ביי עם רכב, ברגע שתגיד שרוצה לחזור...' וכל יום הוא אומר רק כמה כיף לו. שבת ראשונה בחיים שהוא מחוץ לבית! (אימא)

● **עלות מסובסדת:** זרז משמעותי בהחלט ליציאה למחנה, שכן הוא אינו מיועד רק למי שיכול להרשות לעצמו.

הילדה חזרה בעננים. הכסף לא מובן מאליו. יש הורים שזה היה שיקול מכריע אם לשלוח או לא. לפעמים גם לשלוח לקייטנה זה שיקול. אנחנו נערכים ליולי אוגוסט מראש [...] כל הכבוד, כי זה מאפשר לעוד ילדים להשתתף בחוויה בצורה שוויונית (אימא)

● רוב ההורים שמו לב לשינויים בילדים כשחזרו, והם התבטאו בדברים קטנים – ילד בררן שהתחיל להסתדר עם האוכל, ילדים שדאגו לניקיון החדר במחנה ולניקיון הבגדים. אימא אחת אמרה שהייתה גאה בילד על כך שכל הציוד שלו חזר חוץ מהכובע, ומבחינתה זה הישג גדול.

בסוף, כשהגיעו לירושלים, אמר לי 'אני חוזר באוטובוס עם חברים'. הסתדר, לא איבד כלום, הראש חזר מחובר לגוף

*

רצה להיות עם כל השכבה, אמר למדריך שהוא רוצה עצמאות. אצלנו זה ילד אחרון, הכי מפונק ממש. רוב הדברים נעשה עבורו. זה מקום לעצמאות, להסתדר לבד, והיה אחראי על ציוד – חוץ מכובע, הכול חזר

*

כשחזרה אמרה לי 'אימא, אני מקפלת כביסה'. זה שינוי משמעותי. לא לוחצת להעסיק אותה. המחנה מילא חסך שהיה, בקיץ רגיל זה בדרך כלל 'משעמם לי, מה אעשה היום? איך אבילה את היום?' הפעם היא הגיעה רוויה. כבר לא מציקה 'מה, אשב בבית אשמור על אחיות שלי?

(אימא)

● שילוב ילדים עם צרכים מיוחדים מהכיתה המקדמת – יצאו השנה מעט מאוד ילדים מהכיתה, אבל מי שיצא היה שמח מאוד מהשילוב החברתי עם שאר השכבה. יתרה מזאת, אימא לילדה מאותגרת חברתית ציינה שבתה הרחיבה את המעגל החברתי שלה.

● בסיום המחנה הייתה אופציה לצאת ליומיים בשטח, וחלק מהחניכים חששו מזה. לבסוף כל מי שיצא לשטח חזר מרוצה מהניסיון.

לסיכום, אפשר לראות שההורים שבעי רצון מאוד מהמחנה, בייחוד לאחר הפגיעה בילדים בשנת הקורונה. העובדה שהמחנה מתחבר לשייכות של הילדים לקהילה, לבית הספר ולשכונה במשך כל השנה נתנה ללא ספק ערך מוסף לתפיסת ההורים את ההשפעה שלו. זאת ועוד, היות המחנה מסובסד תרמה תרומה ניכרת לחוויה הקהילתית.

● **ניתוק ממסכים** – ההורים מגבים זאת בעיקר לאחר שנת קורונה.

● ההורים ציינו **שהצוות היה מיומן וקשוב** גם להורים.

**“הצוות היה משכמו ומעלה.
לא היה משהו שלא הסתדר,
שלא היו שם לצידו. הצוות
מלח הארץ. לימדו אותם ערכות
הדדית, קהילה ולהיות עצמאים”**

“
הילדים לא היו עם טלפונים, אז במהלך היום דאגנו, והם הודיעו מה הם עושים. היו דואגים לדווח שכולם בסדר, להגיד מה עשו, הכילו בנים ובנות. הצליחו להכיל גם את ההורים, וכולם חזרו מאושרים [...] היית צריכה לראות תגובות של הורים. וגם הבן שלי משוויץ למשפחה ובני דודים [...] איזה מחנה הייתי, אני לא מאמין” (אימא)

מסע ישראלי – מחנה קיץ ישראלי

היערכות

זו השנה הראשונה בה עמותת מסע ישראלי, המפעילה מסעות חינוכיים מעצבי זהות לאלפי תלמידי בתי ספר, הפעילה לראשונה בקיץ 2021 מחנה קיץ פתוח לקהל הרחב לתלמידי חטיבות הביניים – מחנה קיץ ישראלי. במחנה פעלו 15 קבוצות שהודרכו על ידי 15 מדריכים, שתי בנות שירות, רכז חברתי ורכז תפעול. הפרסום נעשה דרך רשתות חברתיות. החניכים מגיעים מכל הארץ: כפר סאלד, הקריות, קיבוץ יחיעם, מושבים ועוד (לרוב מפה לאוזן). יש יישובים שלהם נציגות קטנה של שניים-שלושה ילדים ויש קבוצות גדולות של שמונה-עשרה ילדים מאותו יישוב. בסך הכול השתתפו במחנה כ־230 חניכים.

המדריכים מנוסים מאוד, מגיעים מרקע מגוון ויש להם ניסיון עם בני נוער. כולם מדריכי מסע ישראלי ותיקים ומנוסים, וחלקם רכזים בגילאי 21-23.

יתר על כן, הם עברו שלושה ימי הכנה לקראת המחנה. עם זאת, המחנה מוגדר פיילוט, והיה צורך לשנות תוך כדי תנועה תכנים ולהתאימם לשכבת הגיל הרלוונטית (גיל שלמסע ישראלי לא היה בו ניסיון קודם), גם בגלל מגבלות מזג אוויר והקורונה.

מאפייני המחנה

החניכים מגיעים ממעמד סוציו־אקונומי גבוה יחסית. העלות לחניך היא זולה יחסית למחנות קיץ דומים. יש חניכים של תנועות נוער, יש בני מושבים וקיבוצים ויש נוער מרקע דתי.

בנינו קבוצות – השאיפה לייצר כמה שיותר חלוקה שווה בנות ובנים, דתיים וחילונים ולא ליצור קבוצות מיישובי אם (מנהל)

בהרכבי הקבוצות היו פערים מבחינה חברתית, והם יצרו אתגרים לעיתים, אך הם גם הבליטו את ההטרונגיות ואת חוויית המפגש בין קבוצות שונות בחברה בישראל.

לי הייתה קבוצת ילדים שעולים לכיתה ח' מגוונת וחצויה: תשעה ילדים מנחושה ומודיעין, ציונות דתית, ילדים חזקים מנטלית ושובבים, עם ילדה חילונית אחת וכמה דתיות מרעננה ומאשקלון מאוד 'חננויות'. מפגש לא קל [...] השיח הדתי היה בין כולם וכולם הבינו. בשיח דתי הכוונה שמדברים על שבת, פתגמים מהמשנה ויודעים על מה מדובר (מדריכה)

אתמול שמעתי שיחה – שתי בנות, דתייה וחילונית – הדתייה מספרת לה איך היא קובעת עם חברים בשבת וזה מייצר שיח. יושבים ומחכים לאוכל ומדברים בנים ובנות. שואלים אותי 'תקשיב, זה בסדר שנשים מוזיקה על יד אנשים?' זו הסתכלות אחרת [...] הם רואים אותן סדרות, מדברים אותו דבר, אבל שבת אחרת לגמרי (מדריך)

האמת, עשו לנו הרבה הכשרה [...] היה ערב מפגש שעברו על מה הולך להיות. עשינו שלושה ימי הכנה בכפר ויצרנו תכנים משלנו, ויומיים נוספים הכשרה בנוסף בזום (מדריכה)

למחנה אין ניסיון על עצמו, הוא פיילוט [...] תוך כדי עבודה התחלנו להבין איך זה יראה. שנה הבאה יותר יתברר כמה זה מחנה קיץ וכמה זה קייטנה ואיך זה יראה כשהיו פה שכבה י' (מדריך)

- נושא חשוב הוא חיבור לכל חלקי החברה בישראל. יוצרים קבוצות הטרוגניות מלכתחילה מתוך מְכַנְנֵת לכבוד הדדי.

אם אני משתמש בנייד בשבת, לא צריך למנוע את זה. צריך לחיות ביחד ולברר כל אחד איך חווה שבת בבית. שומע ילדים שואלים 'מותר לנגן?' 'אם אני מדליק לך את השירים, זה בסדר?' 'איך זה קורה אצלך?' ממש ערך חשוב בעיניי אם נצא מכאן יותר מחוברים. גם עבור הורים דתיים לשלוח למחנה שיש בריכה וקבוצות מעורבות, גם שבת ותפילות וגם חילונים, אמנם במרחב ציבורי אין חילול שבת, אבל זה מאתגר, אבל גם ערך עליון

(מנהל)

- יצירת **קשרים חברתיים** בין החניכים.
- הטמעה ותרגול של **מעגלי שיח**.

הם יוצאים טיפה יותר בוגרים, יותר רגישים, יותר רואים אנשים סביבם, פחות מתלוננים. מעגלי שיח זה מעין טקס – בבוקר, בשש וחצי, אתה מביא את הרעיון של היום. ככה זה במסע ישראלי, כל יום יש לו רעיון עם מעגל פתיחה בבוקר. נאמר אני מביאה קטע ואז יש שיתוף של החניכים. כשהם באים לקבוצה, הם חלק ממהו. חניכים אחר כך אמרו לי 'נהניתי מזה הכי בעולם'

(מדריכה)

הפעילויות במחנה היו מגוונות, וכללו מסלולי מים, ריקודים וסדנאות חיצוניות – כתיבה יוצרת, אומנות, פסיכודרמה, תנועה, מחול. זאת ועוד, המדריכים יצרו תוכן עצמי – סדנאות מוזיקה, תיאטרון, יצירה וכתיבה, פינת הירגעות עם משחקי קופסה, שח מט ושש בש. פעילויות הספורט היו יוגה וכדורסל. היה ערב שיא בנושא חלוצים וחלוצות – כיוון שניר העמק הוא מקום של חלוצים.

מטרות המחנה

- המחנה מותאם לגיל הקבוצה ומבטא את **הערכים של מסע ישראלי**: "הזהות היהודית, ציונית וישראלית אליה מחנך מסע ישראלי, יש בה קריאה למעורבות אכפתיות ולקיחת אחריות של כולנו כפרטים וכחברה. זהות המכילה וכוללת את עולם הערכים שבין אדם לחברו, זהות המדגישה חסד ומעורבות חברתית, חיבור לעם ולארץ ואזרחות תורמת במדינת ישראל". (מתוך אתר מסע ישראלי)
- קידום ערכים של בגרות ואחריות.

המחנה מקדם ערכים של אחריות ובגרות. החניכים בגיל בין ילדים לגיל ההתבגרות. אחת המטרות המרכזיות 'להגביה ילדים בס'מ' כשחוזרים הביתה – הם כבר לא בכיתה ז' או ח', הם יותר בוגרים. אנחנו בתפר בין כיף ופאן גם קבוצתית לבין נושאי תוכן במעגלים – בשישי ושבת מדברים על בית ומשפחה, מה זה המשפחה שלי, משתפים איך שבת נראית

(מנהל)

● **ליצור מקום בקבוצה לבני הנוער** שמגיעים מרקע דתי או חילוני ושכלכל אחד יישמר המקום הבטוח שלו.

דיברנו הרבה על הבית. כל אחד הביא את הבית שלו ומה הוא הכי אוהב. בשבת ישבנו לדבר על זה – למשל מדריך שהסביר על קידוש. לא שמעתי קיטורים, חילונים שמחו להבין מה זה שבת

(מדריכה)

ניתוק מניידים

במחנה יש מדיניות של ניתוק מטלפונים ניידים, אך הניתוק אינו קיצוני, ולמי שרוצה יש את האפשרות להיות זמן מסוים עם הטלפון.

רוב היום הטלפונים נעולים בחדרים ויש זמן מוגדר לטלפון. בזמן ארוחת ערב החדרים נפתחים. בגלל החום פותחים חדרים גם בארוחת צהריים, ומי שרוצה יכול להיות בנייד.

אנחנו לא שוטרים, אבל מעבירים אחריות. בשאר הזמן אין טלפון. זה מאתגר אותם. בשיח אנחנו רוצים לרכוש מרחב נקי ממסכים. לצאת רגע, להבין שכל מי ומה שצריך נמצא סביבי

(מנהל)

כל החניכים שהתראיינו ציינו לטובה את נושא הניתוק מהטלפון הנייד.

היה ממש טוב שלא אפשרו טלפונים. זה נתן לנו הרבה תקשורת עם החבר'ה. גם שהיה בערב אפשר, פחות הייתי עם הטלפון וכולן זה ככה

(חניכה)

יש הרבה בנים אחרי בר מצווה ויש אתגרים. לדתיים אני אומר 'תנסו להתחשב בערכים שבאתם מהבית'. מבחינתי אני יד של ההורים פה, ההורים יבינו שזה מה שהם קיבלו. לא באתי להרוס חינוך. בדברים כמו בריכה מעורבת, בגלל שזה מחנה דתי-חילוני, בבריכה יש שעות לבנים ובנות מעורב ובנפרד. מה שמרגיש להם ולהן יותר נוח. דבר נוסף – בעיות של דימוי גוף. אנחנו יודעים שזה מייצר פה רעש ויש סביב זה המון לחץ, אז זה פתרון שמאפשר. הרעיון לתת משהו משמעותי והכי בנוח וביתי כן אפשר להגיע עם שיח אחר בלי לאיים על החיים שלי

(מדריך)

זהות

אחד מהתהליכים העיקריים שעוברים החניכים במחנה קשור בבירור הזהות שלהם. הם בוחנים בחינה מתמדת את גבולות הזהות שלהם פנימה והחוצה – מול קבוצות שונות. על צוות המחנה למצוא בכל פעם מחדש את נקודת האיזון המאפשרת למסע הזהות הזה להיות מסע של עצמאות מצד אחד ושל שמירה על מסגרת וגבולות מן הצד השני. לדוגמה:

הכותרת מסע ישראלי זה חיבור קצוות בחברה. המשימה יותר מורכבות בעיניי. אלה ילדים צעירים, בסוף יש עניין של זהות. היה מקרה של ילדים דתיים שלא קמים לתפילה. דיברנו בצוות האם התפקיד שלנו לשמור זהות, מה התפקיד במורכבות זו. היה מדריך שלקח על עצמו את עניין התפילה (מדריכה)

נהייתי מההפסקות והיה אפשר להתחבר לקבוצות אחרות. גם בלילה היה כף, ובעיקר להכיר אנשים מחוץ לקבוצה שלי. היה גם מסגרת אבל משוחרר (חניכה)

לא היה חסר טלפון או מסכים כי אני כל הזמן בפעילויות. הדבר היחיד שהיה חסר לי שרציתי לצלם ולשלוח להורים (חניכה)

הכיף הכי גדול זה להכיר אנשים חדשים. ממש התבאסנו שלא ערבבו בין הקבוצות. נהנינו מאוד מהזמן החופשי, נגיד בשישי בערב, כי היה אפשר לדבר עם אנשים חדשים (חניך)

"ממש שמחה שזה ככה והיינו בלי טלפונים. אם היינו עם הטלפון, לא היינו יכולים להתחבר"

הכרתי כאן חברים מכל הארץ. אצלי זה די מקובע. רוב החברים שלי דתיים, אבל פגשתי הרבה אנשים חדשים שחלקם דתיים וחלקם חילונים וגם מאוד נפתחתי כאן, יותר מבתנועת הנוער. כאן הרגשתי שאני יותר מי שאני היום ויכולתי להיפתח (חניכה)

הייתי כאן שעה בטלפון ובבית פי כמה יותר. בבית אין משהו לעשות, וכאן תמיד היה מה לעשות. הטלפון שלי התריע לי שירד לי הרבה זמן מסך. ירדתי משש שעות ביום לשעה כאן (חניך)

זה היה מאוד נחמד להכיר חברים ממגזרים שונים. נגיד חילונים, אנשים מהצפון שאין סיכוי שאכיר אותם. **להכיר סיפורים של אנשים אחרים זה מעניין** (חניך)

מפגשים

הנושא החברתי עלה במובהק בנושא בעל החשיבות הרבה ביותר אצל כל החניכים שרואיינו. הם באו להכיר בני נוער מגוונים וכמה שיותר.

המקום כאן והמסגרת נותנים אפשרות להכיר ולדבר ולהיפתח לילדים חדשים, וזה מפתיע שזה ככה וזה מאוד כיף ומעניין. מאוד אוהבים להכיר חברים חדשים. בבית ספר זה קורה, אבל מאוד לאט ובאווירה שונה לגמרי (חניך)

נהייתי שהיה לנו זמן חופשי להיות גם עם קבוצות אחרות, כי זה אפשר להיפתח ליותר אנשים. בקבוצה אנחנו לא הרבה חניכים, וזה ההזדמנות להכיר הרבה אנשים חדשים (חניך)

זה עם ישראל ולא משנה מאיפה אתה מגיע, יש חיבור שכולם מתחברים, לא משנה מה הדעות. לא צריך להכליל ובגלל השונות יש חיבור (חניך)

"למדתי לכבד אורח חיים של אחרים"

קשר למדריכים

החניכים שהתראיינו הביעו חיבור וקשר טוב למדריכים אף על פי שציפו ממדריכים במחנה קיץ שיהיו נוקשים קצת פחות.

יש לנו מדריכה מעולה ואני מאוד אוהבת אותה, והיא ניסתה להעביר ולפעמים לא נתנו לה, ובנושאים גדולים שמעוררים דיון חם היה פחות אפשר. הרגשתי שעשינו את זה יותר לבד (חניכה)

הכול פה לפי מסגרת, אז אם אתה מאחר, אז כן, קשוחים אתך. דמיינתי את זה יותר קליל. זה קצת פחות מהקשיחות של בית ספר, אבל יש חוקים שאתה שואל למה אתה צריך אותם? כי היינו יכולים להיות יותר בנעימות (חניך)

החניכים היו שמחים לעוד זמן חופשי בעיקר כדי להכיר עוד בני נוער מקבוצות שונות. ניכר שחווית המפגש הייתה רבת-עוצמה עבורם.

ביאס אותי שאין הרבה זמן חופשי. הכול פה במסגרת מפעילות לפעילות, וזה עם המדריך ולפי סדר. זה קורה כי צריך ויש הרבה ילדים. היה חסר זמן חופשי ופתוח (חניך)

חוזר כל הזמן שחסר זמן חופשי ומאוד היינו רוצים יותר זמן חופשי להיפגש עם אחרים (חניך)

תוך כדי המחנה התפתחו קשרים יפים מאוד בין נוער חילוני ודתי ודו-שיח מעניין. יש סקרנות רבה בין הנערים.

כבר ביום הראשון הגעתי לשיחות עומק שלא הגעתי עם חברות שלי בבית. נגיד שיחות על דת. המון בנות חילוניות רצו ללמוד איך להתפלל (חניך)

היה כיף להיות עם אנשים חילונים ולהפך. היו דתיים שרצו לשמור ועזרתי להם (חניך)

פעילויות

החניכים חשו שנתרמו לפחות באחד מהתכנים שהציע המחנה. הם אהבו גם פעילויות חווייתיות מחוץ למחנה.

הלכתי לסדנה של 'סוף העולם'. היה דיון והרצאה על כל נושא אתגרי הסביבה. הרגשתי שגם למדתי מזה וגם שאני יכולה ליישם את זה

(חניכה)

היה לנו ביום שלישי ושישי והיום סדנאות – נגיד סדנת מוזיקה. הגיע מישהו שקצת דיבר על כלי נגינה ועל מוזיקה, שהיא יכולה להיות שמחה ועצובה, וכולנו ניגנו ביחד

(חניך)

לטיולים התחברתי מאוד, שכל טיול היה שונה – היה טיול לצפת ופקיעין בלילה, וזה היה לראות אנשים שונים, ומבחינתי זה שיעור לחיים לדעת לקבל את השונה. היה טיול לילה לבן, לא זוכר לאן, ואז בבוקר לקחו אותנו לקיאקים בכפר בלום. הטיול הראה שגדלנו בשנה, והיה טקס התבגרות שבו הקריאו ארבעה קטעים ודיברו איתנו על להתבגר ומה זה אומר – אחריות, עצמאות וכדומה

(חניכה)

ערכים והתבגרות

החניכים ציינו לטובה גם את הנושא של ערכי המחנה.

קיבלנו ערכים, לא רק כף. דיברו על דברים חשובים לחיים – קבלת השונה, בין אדם לאדם, הכוחות שלי, המשפחה שלי, התמודדות לחיים

(חניך)

נתנו לנו שיעורים לחיים, ניסו ללמד אותנו להיות אנשים טובים יותר בפעילות ובשיעורים שמלמדים שיעורי חיים. באמצעות משחקים ושיחות וכל פעם נושא אחר. לדוגמה ביום השני דיברו איתנו על הכוחות שלנו ושכל אדם יכול לעשות מה שהוא רוצה מבלי יותר להתייחס למה שאחרים אומרים. והיו עוד הרבה פעילויות כאלה

(חניכה)

החניכים סיפרו על חוויית ההתבגרות וכן ציינו תחומים נוספים שהתפתחו בהם בעקבות חוויית המחנה.

יצאנו בוגרים יותר. למדו הרבה דברים שבבית ספר לא ילמדו אותך בחיים. לדוגמה ניהול זמנים, להיות אחראי לעצמך ולהתנהגות שלך (חניך)

לנהל את החיים שלי יותר טוב. לא לזרוק את עצמי בבית ולהיות שש שעות על המסכים והטלפון. עכשיו כשאני במחנה זה נראה לי הזוי. לצאת לטייל יותר ולפגוש מקומות חדשים

(חניך)

למדתי להסתדר עם זמנים, לקבל סמכות ולמה מעירים לי. למדתי לכבד יותר אנשים אחרים. לכבד דעות של אחרים. יש פה הרבה הרגלים שונים. אני ממקום דתי, וזה מעניין לראות איך זה אצל אחרים, ולכבד את המקום שלהם

(חניך)

זה ביגר אותי, חד־משמעית, לטובה. להתמודד עם קשיים. מרגישה שבבית ספר אם יהיה לי קשה, יהיו לי דרכים להתמודד. זה גרם לי להיות יותר זורמת ופתוחה לדברים חדשים. עד לא לפני הרבה זמן היה לי קשה לקחת אחריות והייתי עצלנית, ואני מרגישה שהמחנה עזר לי להתגבר על זה

(חניכה)

חניכים רבים עוברים גם שינוי התנהגות. מגיעים סגורים ונפתחים או שלומדים להסתגל לאווירה הקבוצתית של המחנה.

"למדתי לנסות ולהיפתח ולהיות חיובי בכל החיים לדברים חדשים. להכיר ולא לפחד מדברים חדשים"

יש חניך שבא סופר סגור וציני. אימא שלו דיברה איתי שהוא אוטטיידר. ראיתי שנפתח ונפתחו אליו. היום שאלתי עם מי אתם רוצים להיות באוהל? והרבה אמרו שאיתו. אתמול הצלחתי להביא אותו לקבוצה. הגיע סופר ציני על כולם [...] מבואס, כל דבר 'לא, לא, לא', ואתמול הופתעתי לראות – הוא הוביל את ההצגה שלי, הניע את החבר'ה ברמה חברתית, נמצא בפרונט, מדבר אצלי בקבוצה

(מדריך)

למדתי להסתדר לבד בלי ההורים, למדתי להיות יותר אחראי על עצמי ועל הדברים שלי

(חניך)

לשיכור

אנשי הצוות שרואיינו העלו כמה נקודות לשיפור:

- יש להוסיף כוח אדם (כבר הוחלט שיוסיפו לשנה הבאה עוזר מדריך, עם עדיפות לבוגר מחנה).
השאיפה היא שהמחנה יהיה צומח, ובוגרים יהיו לעוזרי מדריך. כל זאת כדי שאיש הצוות יוכל להתעסק בהובלה של הקבוצה ולא בלוגיסטיקה ובבעיות משמעת.
- אין קליטה (סלולרית) מיטבית בכפר הנוער. אומנם גם ככה ברוב היום החניכים מנותקים מהניידים שלהם, אבל בעיית הקליטה מפריעה לתפעול המחנה.
- החוסר בשעות שינה מקשה על הצוות.
 - נדרשים אביזרים כמו מדונה או מגפון לטיוילים.
 - צריך לשפר את האוכל – שתהיה חביתה בבוקר וקצת פינוקים ושדרוגים.
 - צריך שיהיה ברור יותר אילו תכנים בחוברות ההדרכה מתאימים לאילו שכבות גיל.
- על הקבוצות להיות הטרוגניות יותר כדי שיהיה קל יותר לפצח אותן מבחינה חברתית.

החניכים, מצידם, התחברו פחות לפעילויות של כלל המחנה כמו ה"סלטרון", כיוון שקשה ליצור בהן אינטימיות ומרחב חברתי. הם ציינו חיבור בעיקר לפעילויות פתוחות, שאין בהן מסגרת סגורה, אלא אופציות בחירה ואפשרות להכיר עוד אנשים.

הרגשתי שזה מקום מאוד גדול וקשה להשתלט. נגיד יושבים בדשא הגדול וכולם על המחצלות והמדריך מפעיל, וצריך לעשות פירמידות או לשיר שירים ולי זה פחות עבד (חניכה)

זה הרגיש שזה לא עשה את העבודה וזה נבלע בקבוצות. זה נראה שזה אמור היה לגבש, ואי אפשר לדבר עם הקבוצה שלך וגם לא עם אחרים כי היה המון רעש (חניך)

נקודות מראינות ההורים

- המכנה המשותף לכל ההורים שרואיינו – הם חיפשו פעילות ערכית לקיץ שיש בה חיבור לכסיפס הישראלי.

לא האג'נדה חשובה לי כדגל, אבל אני בעד הטרוגניות וזה השתלב עם תפיסת עולמי [...] ציונות קצת אולד סקול כזה (אימא)

- הורים לילדים חילונים חששו מהדתה, והורים לחניכים דתיים חששו משבת משותפת. רובם ככולם התבדו כששמעו חוויות מהילדים. אפשר לראות שחוויות הילדים (כפי שסיפרו להוריהם) משקפות את המפגש החיובי בינם ובין קבוצות שעד המחנה היו זרות להם.

● ההורים ציינו שהפן החברתי והמפגש עם נוער מגוון מכל הארץ היו החוויה הכי חשובה עבור ילדיהם. רובם המשכו להיות בקשר ואפילו להיפגש בהמשך החופש.

הדבר שהיה הכי טוב מהתחלה זה החבר'ה. היא התאקלמה ישר. מיעטה לדבר בטלפון (והיא ילדת אינסטגרם ותמונות וטלפונים)

*

[הילדה] אמרה שזו אחת החוויות הטובות בחיים. בשבת כבר נפגשה עם בנות ו-12 חבר'ה נסעו לתל אביב ביחד. הייתה בהי [...] הם ממש נהיו חבר'ה טובים

(אימא)

הרגשתי שמריח לי לא טוב, הדיבור היה גבוה, ערכים וכו', אבל כששואלת רזולוציה 'מה תכל'ס עושים?' אנחנו קיבוץ חילוני עם זיקה חילונית, מה זה אומר? כשנכנסים לאינטרנט לביקורות על מסע ישראלי ודבר ראשון מופיע שם הדתה

*

[הילדה] אמרה שממש לא הייתה הדתה. היא בחרה לשמור שבת, לא עדכנה אותנו [...] אמרה שפגשה חברים מהתנחלויות. היא שמרה על ה'אני' שלה, זה מה שהיה חשוב לי

*

לי היו חששות שלא תסתדר חברתית, שלא יהיה לה טוב. התבדיתי – חזרה עם חוויות מטורפות, פורחת. אנחנו לא שומרי מסורת. הייתה חוויה חיובית משמעותית. החליטו לשמור שבת, גם התלהבה מזה וסיפרה על זה

*

היו לנו חששות. היה חבר שלא הצטרף למחנה מפחד לחזרה בשאלה. ההורים היו בלחץ מזה [...] אנחנו לא חרדים, חיים ביישוב משותף, אבל זו כן התמודדות מבחינת הפרדה בנות ובנים. הוא פגש עוד חבר'ה, אמר שלא הייתה שבת כמו פה ביישוב, אבל החבר'ה החילונים זרמו איתם

*

הבן סיפר ששמעו מאחרים שיתופים על דברים ומעגלי השיח היו טובים, שיתפו על בעיות [...] גם על דתיים אמר לי ש'גיליתי שהם כמונו'. עניתי לו 'מה הגילוי?' פעם ראשונה שיש לו קשר עם נערים דתיים

(אימא)

- כל ההורים הביעו שביעות רצון מהמחנה וציינו שישמחו לחזור בשנה הבאה. ניכרה שביעות רצון גדולה גם מהארגון של המחנה.

סך הכול עשו עבודה נהדרת. לא ציפיתי שתחזור עד כדי כך בהיי מהדבר הזה. חיפשנו יותר פשטות, ציונות וערכים מגוונים. גיוון מאיפה אתה, מכל הארץ. החליפו טלפונים, היו בקשר, הפרידה הייתה קשה. נשמח להשתתף שוב

*

קונספט ידוע [...] ארגון מאורגן, וסמכתי עליהם שלא ישנים באוהלים או מצ'וקמק. זה שיש חניכים מכל הארץ נשמע מצוין. מערך של תקשור להורים, הסעות מסודרות, לו"ז ששלחו מראש [...] גם תכנים, המון טיולים, גם מבחינה ערכית. יצא להם להכיר חבר'ה ממקומות שונים והם כבר נפגשו שוב

(אימא)

לסיכום, ניכר מתגובות ההורים ששביעות הרצון גבוהה מאוד. החששות שהיו לא התממשו ולהפך – נראה שהילדים נהנו מעל המצופה, חוו מפגשים ייחודיים ויצרו קשרים שמחזיקים מעמד גם לאחר סיום המחנה.

- כל ההורים בירכו על הניתוק מניידים.

כשנתנו כבר טלפון, היא לא הייתה צריכה אותו [...] היא לא העלתה תמונה אחת לרשתות חברתיות כי הייתה עמוסה ומלאה. עוד בחזור היא אמרה שעשרה ימים זה לא מספיק

*

זה ממש לטובה שלא נתנו טלפונים, הצלחה מספר אחת. קצת בבוקר וקצת בערב. רואים שלא היו זמינים

(אימא)

- ההורים סיפרו על שינויים קלים בילדיהם לאחר החזרה מן המחנה.

מבחינת מזון הוא סלקטיבי והסתדר, מבחינת בגרות הוא מאוד בוגר ואחראי, לא חל בו מהפך, אבל מתוך אמירה שלו חווה אחת החוויות החזקות

*

חזר צרוד או שמתחלף לו הקול [...] חזר יותר עצמאי. נסע היום לבד לאוטובוס לים [...] יותר בוגר. גם עניין של פתיחות, הכיר עוד ילדים, גם חבר'ה דתיים שעכשיו הוא מבין שהוא כמוהם

(אימא)

מחנה מנהיגות תל אביבי־יפו (באמצעות Camp Kimama)

לברר ביחד מה זו מנהיגות? פעילות על התמודדות, אתגרים ופחדים. מה מונע ממני להעז. דיבייט, עמידה מול קבוצה ואקטיביזם חברתי. להפוך אותם לכוח יוצר ולא נוער צרכן

(מנהלת מחנה)

רצון לתת לחניכים חוויה של חופש אחרי שנת קורונה.

חופש של קיץ, להיות אני, להוריד מסכות, לרקוד, לצעוק, לשיר, לעורר שיח עמוק. דבר שני, ביחד. אחרי שנת קורונה וזומים, מחנה נטול מסכים, יש חוויה של תקשורת בין אישית וכמובן פיתוח מנהיגות, ביטחון עצמי דרך מנהיגות, דרך יוזמות והובלה

(מנהלת מחנה)

העצמה ותחושת ערך עצמי באמצעות התנסות בפעילויות אתגריות כמו גלישה.

מְכַנְנֹת לקבלת האחר בכלל ולהט"ב בפרט. אחד מהמדריכים האהובים שם העביר פעילות בנושא ונשמע שהנושא נוכח בשיח.

[מדריך] העביר אקטיביזם של הקהילה הגאה, גם האישיות שלו התבלטה. צריך מדריכים שיש להם אישיות צבעונית – צריך לדעת איך לסחוף. מאוד התעניינו. היו שתי בנות שעשו לי פרצופים על הפעילות. הסברתי שזה קיים ושצריך לדעת על זה

(מדריכה)

מחנה המנהיגות של עיריית תל אביב יפו נועד לתלמידי נבחרים מבתי הספר בדרום העיר וביפו, מתוך מטרה לתת חוויית קיץ איכותית ומלהיבה, שתצור נבחרת עירונית שתוביל את המנהיגות הצעירה בבתי הספר. כגורם מפעיל למחנה, נבחר Camp Kimama.

תהליכי עבודה

- לדברי שי, מנהלת המחנה מטעם קימאמה, נוצר שיתוף פעולה פורה וחיובי בינם ובין הגופים האחראיים בעיריית תל אביב-יפו מבחינת תפעול, תוכן וכדומה.
- מבחינת הכשרת הצוות – היה צורך לעבור "הכשרה למנהלי קייטנות" במסגרת העירייה ומשרד החינוך. ההכשרה בעיקר מחדדת נהלי בטיחות וביטחון.
- בעקבות הקורונה ננקטו צעדים מחמירים, ובכללם כל איש צוות וכמובן החניכים עוברים בדיקות מהירות בכניסה למחנה ובמקרה של חשש לקורונה במחנה. עדיין נאלצו לסגור את המחנה יום לפני הסיום מחשש להתפרצות קורונה. היום האחרון יוחזר חניכים בצורת האקתון חברתי בתל אביב.
- מבחינת הכשרה למדריכים – יש מדריכים שהיו בעצמם חניכים וידעו לקראת מה הם באים. לאחרים, לעומת זאת, הייתה חסרה הכנה.

מטרות המחנה

- פיתוח מנהיגות – הכותרת של המחנה. הציפייה של העירייה ושל בתי הספר היא שקבוצה זו תוביל תהליכים בית-ספריים בשנת הלימודים שלאחר המחנה. יש ניסיון לגעת במנהיגות בצורות שונות, בעיקר בתכנים שהצוות מעביר פנים מול פנים.

דוגמה לפעילויות במחנה

למעשה, רוב התכנים בקאמפ קימאמה הרגיל דומים מאוד לאילו שבמחנה מנהיגות תל אביבי־יפו: גלישת גלים, מייקרט, אילוף כלבים, מאסטר שף, תוכן בנושא מנהיגות, מתחם נינג'ה, ווטר טאג – פעילות מים, יציאה לרפטינג ופעילות בליסטראות.

החניכים נהנו הנאה גורפת מכל הפעילויות החיצוניות, הספורט והאתגר. בפעילויות פנים מול פנים ובתוכניות בכיתה – הדומים ללמידה בבית הספר – הם הלכו מעט לאיבוד. בפעילויות בסוף היום, כשהחניכים היו עייפים, הם לא כל כך הצליחו לשמור על הקשב שלהם.

אתמול הייתה לנו מדורה בערב. היו דרבוקות, אווירה כיפית, גם ניצחתי בשש בש. אילוף כלבים היה כיף והווטר טאג גם היה כיף

(חניך)

שבת

במחנה מתקיימת פעילות שבת לבני נוער דתיים ולא דתיים. הפעילות מכוונת בעיקר ליצירת זמן ייחודי של הפוגה מן האינטנסיביות של השבוע וליצירת מרחב רגשי.

בשבת יש קבלת שבת מרגשת בשקיעה. ארוחת שישי מכבדת ויפה, קידוש בחדר האוכל – ילדים העבירו. בשבת יש לנו פעילות שבת שבה מפזרים מלא תחנות וכל אחד הולך לפי רצונו – מגלשת מים, טאי דאי, שש בש, מוזיקה (כי אנחנו לא מחנה שומר שבת). לשומרי שבת הייתה פעילות חליפית באחד המועדונים

(מנהלת המחנה)

החניכים שהתראיינו טענו שהם נהנו והתחברו לפעילות השבת.

אני לא שומרת שבת ולא מתחברת למסורת. פעם ראשונה עשינו ביחד והרגשתי שייכת לקהילה. היינו ביים, בשקיעה היה מופע עם גיטרה ומישהי שרה, היה יפה. אחר כך אכלנו מלא אוכל

(חניכה)

מתוך התצפית על פעילות חברתית במחנה: החניכים מעלים מערכון שכולל חיקוי דמויות מהמחנה. השאר נהנים וצוחקים. הילדים יושבים באודיטוריום ממוזג עם מסכות וממש מתלהבים מן הפעילות. אווירה של תנועת נוער [...] כמה חניכים עולים לשיר מזרחית. החניכים מברכים – "הפכתם את הקיץ שלנו למשמעותי". בסוף יש מצגת עם השיר "משהו חדש מתחיל" וכולם עולים לבמה. מנהלת המחנה נואמת על "מהו מנהיג ומהי הנהגה". החניכים קשובים ונראה שנהנים מאוד. אחר כך כמה מהם אומרים שחשוב להם שלא תהיה אווירה של בית ספר.

מפגשים

מהראיונות עולה כי עבור בני הנוער החלק החברתי הוא החשוב והמרכזי ביותר במחנה. האיסור על טלפונים ניידים תרם ליצירת קשרים חברתיים.

היה כיף להכיר אנשים, גילינו שכולנו גרים באותה שכונה וקבענו מפגשים גם אחרי המחנה, ומתכננים להיות ביחד גם בהפסקות. הכרתי בנות שאוהבות כמוני את ביטלס וקווין...

(חניכה)

עצוב לעזוב. התחברנו ממש לבנים שליך החדר שלנו, מדי פעם עושים צחוקים, משחקים טאקי [...] עכשיו פחות כי יש נוהל קורונה, מנסים קצת להפריד. הם מבית ספר אחר, בית ספר לטבע. אבל החלפנו טלפונים ואינסטגרם. זה מחנה יותר בקטע חברתי, לא ציפיתי להתחבר לבנות ובטח לא לבנים, ובסוף כן התחברנו

(חניכה)

פחדתי מקטע חברתי, מילדים שלא אוהבת ועם מי אהיה בחדר. היה קל להתחבר לאנשים כשאין טלפון וכשזה הדדי, שאני לא ייחודית בזה שבאה להכיר אנשים, ושנשים לא ייתקעו בחבורות. נפתחתי גם לאנשים מהשכבה שלי

(חניכה)

יש לי 40-50 אנשי קשר חדשים בשעה וחצי שנתנו לנו את הטלפונים

(חניך)

הכי חסר לי יהיה בבית – צחוקים וכולם ביחד ודיבורים עם הכנופייה. לפני שישנים כולם מרכזים [...] הכרתי בנות מחדרים והלכנו אליהם, עשינו צחוקים וסיפורים מפחידים. גיליתי שותפות לחדר שכמוני קוראות ספרים וקבענו להיפגש

(חניכה)

"פגשתי ילדים שאיתי בבית ספר שהם בול אנשים שאני רוצה בחיים שלי [...] איבדתי תחושת זמן, כאילו רק אתמול באנו"

צמיחה אישית

מעבר לפעילויות הכיפיות יש במחנה תחושה של חופש, והיא מאפשרת צמיחה אישית גם מתוך טעויות. התצפיות והראיונות העלו אווירה של פרגון הדדי, והוא מחלחל גם לחניכים.

ביטחון עצמי [...] נותנים לנו לעשות ולא מעירים על כל דבר. מרימים לנו, בכלל פה כולם מרימים לכולם. נגיד בכדורגל מישו עושה טעות – כולם אומרים לו 'לא נורא' (חניך)

אוכל

החניכים שהתראינו הביעו שביעות רצון גבוהה מן האוכל, ולטענתם הוא היה טעים ובהיצע נרחב.

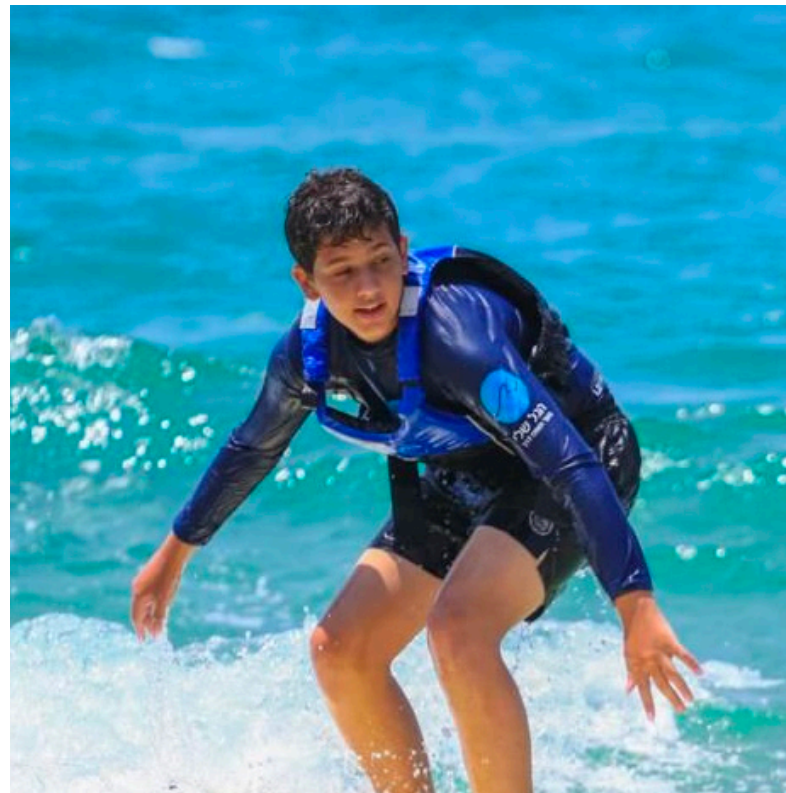
התנאים טובים מבחינת חדר אוכל טוב, אני טוחנת פה, בבוקר יש מעדנים ומבחר, יש הרבה פסטות, בורקס, בשר (חניכה)

אוכלים פה הרבה [...] אני כל הזמן רעבה, כבר נגמר לנו הבמבה ומנות חמות, כל הזמן שמים לנו שוקולד למריחה ולחם שאנחנו אוכלים בלילה (חניכה)

ניתוק מניידים

המחנה מוגדר נטול טלפונים ניידים לגמרי. יש מדריך זמין 24 שעות ביממה לפניות הורים, ודמות חשובה מאוד במחנה היא צלם המחנה, שדואג לתעד את כולם.

שיקפנו ואמרנו בכל שיחת הכנה בזום וכל הצגת מחנה לפני כן בבית הספר זה נאמר [שהמחנה נטול טלפונים]. ההורים הביעו התנגדות הרבה יותר גדולה מהילדים. הטלפונים נלקחו לפני שעלו לאוטובוס. יש לנו קבוצת שידור. כל יום שולחים הודעה, תמונות לפייסבוק וקישור לדרייב. יש לי מנהל משרד זמין לטלפון מההורים. זה הופך כל כך לא רלוונטי [...] כל כך עסוקים בחוויה החברתית, שהטלפון לא רלוונטי. מדהים כמה חששות זה העלה וכמה ברגע שקורה זה כבר לא מעניין (מנהלת המחנה)

בגרות ועצמאות

המדריכים תיארו כמה מקרים של שינוי בביטחון העצמי וחוויות של התבגרות. מהראיונות איתם עולה כי אלה תהליכים נפוצים במחנה.

הייתה לי חניכה שבערב הראשון באה עם קצת חששות [...] קושי לישון מחוץ לבית. בלילה הראשון היה קשה ובכתה. בא אליה חובש והצוות הכיל אותה, וגם בלילה שני ושלישי [...] והיום היא ילדה אחרת (מנהלת מחנה)

בתחילת המחנה היו בנות שהתביישו וכחות רצו וכחדו [...] בסוף התלהבו, כולם הצליחו. זה הרגיש כמו שינוי משמעותי [...] לעמוד בפחד, להיכנס למים, לעבור לבגד ים (מדריך)

גם החניכים שרואיינו תיארו תהליכים של התבגרות ועצמאות.

נהייתי אחראי. בבית אני לא עושה כלום, פה אני עושה כביסה [...] גם נהיינו יצירתיים. עשינו חוטי כביסה ותלינו קולה על המזגן שתתקרר (חניך)

נראה שגם החניכים שרואיינו הבינו את הערך שבמחנה נטול טלפונים.

אני, לעומת חברות שלי, לא אמרתי 'איזה באסה שאין טלפון', זה היה שחרור [...] אתמול הלכתי לקרוא בשקט. בגלל שאין טלפון, איבדתי תחושת זמן (חניכה)

לפני המחנה אני בין 7-11 שעות בטלפון. אני צופה גם בנטפליקס בטלפון [...] לא פחדתי מהטלפון, רק מהמצלמה לתעד, אבל גם יש לנו פה צלם (חניך)

אפילו לא הבאתי את הטלפון מהבית – תקשרתי עם הורים דרך חבר, עד עכשיו אני אוסף מספרי טלפון (חניך)

כשהביאו לנו טלפונים, דיברתי עם ההורים וזהו [...] אפילו לא הסתכלתי באינסטגרם [...] הבאתי גם ספרים (חניכה)

אתגרים של מדריכים

בראיונות המדריכים עלו כמה אתגרים ייחודיים הקשורים לאוכלוסייה של המחנה, שאינה זו שהמדריכים רגילים אליה. האתגר הגדול היה נושא המשמעת, בעיקר בימים הראשונים. חלק מהחניכים חשבו שבאו לעשות רק כיף וצחוקים ובדקו גבולות תדיר. גם נושא התאמת התכנים עלה כאתגר. עם זאת, רוב האתגרים, למרות הקושי הכרוך בהם, נעשו לפלטפורמה לתהליכים חינוכיים.

צריכים לבחור מדריכים עם ביטחון עצמי. לבחור מדריכים נכונים עם ביטחון ויודעים את העבודה. אני אוהבת הדרכה למרות הקושי, וחושבת שאני טובה בזה. אוהבת לדבר בגובה העיניים, וכאן זה הרגיש לי יותר לפקד. למרות שהיום בנות באות להגיד 'לילה טוב' לפני השינה. פונת למה שצריכות. אצלי חיבור עובד טוב עם חניכים כי רכשתי אמון (מדריכה)

הוציאו לי את המיץ בשבוע הראשון – הם בכיתה ז' ולא רגילים לחוקים ולהקשבה. לא רגילים למסגרת ולקשב. בימים הראשונים אני בונה חוקים וכללים. לישון בשעה מסוימת, להיות מוכנים בזמן שיש בקבוק מים וכובע על הראש ובכיתה לא להתכרף (מדריכה)

בימים הראשנים קיבלנו שוק טוטלי. תמיד יום ראשון זוועתי, כולם מגיעים בשוק והלו"ז אינטנסיבי, מותחים גבולות ולא יודעים מה מותר ואסור. מתיש. לא התמודדנו עם ילדים כאלה בעבר. קיבלנו פצצה. אחרי כמה ימים התחלנו להכיר שמות, מי יותר בעייתי, מי אפשר להשתמש בעזרה למדריכים, כל מיני כאלה. לאט לאט זה השתפר ורק עלה (מדריכה)

חשוב להבין שהולכים להגיע ילדים שקצת יותר בעייתיים. גם הכנה לפעילויות, מבחינת תכנים שמעבירים – במנהיגות יש מערכים מובנים, אבל זה לא תמיד כזה ברור (מדריכה)

לשיכור

צוות המחנה העלה כמה נקודות לשיפור:

- **להגדיל את מספר המדריכים** כדי לשפר את היחס מדריך-חניכים (עומד כרגע על שמונה חניכים למדריך).
- יש עומס רב על המדריכים במחנה. הם כמעט שלא ישנים והייתה חסרה להם **מסגרת שבה אפשר לשתף זה את זה** ולהתאורר מכל אירועי היום. מפגש יומי קבוע יוכל לענות על צורך זה.

היה קושי והלם, לא ידעתי לקראת איזה ילדים אני מגיעה. היו ימים טובים והיו ימים שלא ידעתי איך לעבור את כל היום עם הקבוצה. הרגשתי שצריכה זמן עם מדריכים אחרים כדי לפרוק [...] זה חשוב לשתף ולפרוק (מדריכה)

- חשוב להביא **צוות הדרכה שיש לו ניסיון עם בני נוער מסוגים שונים**.
- "במחנה רגיל יש שימוש בתחפושות, הכול הרבה יותר צבעוני. זה היה חסר במחנה מנהיגות".

בשיחת הסיכום של המדריכים עלה הצורך **בפגישת היכרות מקדימה של החניכים**. כפי הנראה, עלו במחנה דברים שחלקם דורשים טיפול או התייחסות מקצועית יותר (אותם דברים עלו גם בראיונות ההורים).

”
דיברנו בצוות בשיחת סיום במחנות שכדאי לבוא לבית הספר לפגישה מקדימה עם ילדים ורכזת. להכין אותנו לבעיות בבית. חניכים מספרים לנו דברים [...] הייתה אצלי הבת של אדם מפורסם שיושב בכלא [...] דברים הזויים [...] גם אני ילדה ולא יודעת להכיל [...] לא תמיד יודעת להגיד דברים נכונים. החניכים צריכים שיכילו אותם, שישמעו אותם, שיתנו להם חיבוק ומקום להתבטא, ולא מעבר (מדריכה)

”
אחת מהמדריכות שהייתה בעבר חניכה בקימאמה טענה שהרוח של המחנה לא התבטאה מספיק במחנה מנהיגות תל אביב־פו.

”
צריך לעשות הכנת צוות כי הייתה התעסקות ונהלים, והכנת פעילויות זה חשוב, אבל יש הרבה מעבר. בילדים האלה זה יותר רגשי – להכיר ילדים, להעביר להם מה זה קימאמה [...] קימאמה זה מורלים והרקדות, מתחפשים [...] קימאמה זה כל מה שלא יכול בבית [...] ברשימת ציוד רשום 'כל מה שיש לך ולא השתמשת נמצא לזה שימוש במחנה'. במנהיגות, לסוג חניכים האלה, זה פחות בא לידי ביטוי. זה מביך אותם והם לא באים למטרה הזו. אולי צריך לעשות מפגש לפני עם מדריכים וחניכים, מפגש היכרות כזה, להגיע לבית הספר, לראות את הרקע שלהם (מדריכה)

"ילדה מופנמת וסגורה, המון בעיות חברתיות עד המחנה. בתקופה האחרונה היא בחדר סגורה, בודדה [...] זה מה שעשתה עד המחנה, לא יצאה עם חברות. אני יכולה לספור על כף יד אחת. היו לי חששות. הילדה סובלת מחרדות. אמרתי 'בכל מחיר אני שולחת אותה כי זה מוצא אחרון, אם שם היא לא תסתדר ותתחבר, אני לא יודעת מה לעשות' [...] היא מטופלת קבוע אצל פסיכיאטר. הייתי בטוחה שבאותו יום מתקשרים [...] היו יומיים קשים, שלחתי לה טיפות הרגעה נגד חרדות, והמדריכים אמרו שישבו איתה בלילה, הראו לי תמונות. אמרו 'תראי איזה כיף יהיה' [...] חזרה עם מלא חברות חדשות" אימא

[אותה ילדה] סיפרה שהיה מדהים – חוץ מהיומיים הראשונים, שהיו לה קשים, החברות עטפו ועזרו, ישנו איתה [...] יום אחרי היא סיפרה חוויות – היא אף פעם לא שיתפה אותי בעבר.

(אימא)

נקודות מראיונות הורים

● כל ההורים שמחו שילדיהם משתתפים במחנה. זו הייתה מבחינתם חוויה חשובה עם אתגרים והתנסויות לא שגרתיות. מובן שאחרי שנת הקורונה, הדברים מקבלים משנה תוקף.

זה היה בשבילה איזשהו אתגר וחוויה מיוחדת וקיצית גם אחרי שנה של קורונה שבה לא יצאו לשום מקום [...] מאוד התגעגעו. סיימו יום לפני – זה היה שובר לב

*

ליד יש חרדה לגבי קורונה. דווקא שמחתי – עשינו לו הכנה עם מטפלת רגשית וגם אמרנו שיהיה עם חברים. היה נרגש לפני שנסע, פעם ראשונה שעזב את הבית

(אימא)

● כל ההורים ציינו לטובה את התחום החברתי.

הילדה התרשמה מהיכולת להיות בקשר עם תלמידים אחרים. אינטראקציה גם עם בנים. בשבילה חוויה מיוחדת כי היא לא בקשר עם בנים, וגם בבית הספר, מעבר לכיתה, לא הייתה בקשר עם בנים. היא בחוג בלט ואין לה אינטראקציה עם בנים

(אימא)

יש לה בעיה עם חרקים [...] כי בטבע ובחוף מפחדת מחרקים, ולכן כל פעילות על דשא כרוכה באיזו שהיא נמלה, זה בעייתי [...].
(אימא)

- כל ההורים ציינו לטובה את הארגון של המחנה, את הקשר עם מדריך המחנה ששולח תמונות בכל סוף יום. אף הורה לא בא בטענות בנוגע להתפרצות הקורונה. ההורים ציינו לטובה גם את האיסור על טלפונים ניידים.

הייתי מקבלת יום ראשון הודעה מהרכזת שהגיעו, ועוד יום קיבלנו הודעה ממנהל. מזכירות לקחו את האחריות לעדכן את כל ההורים [...] יום שלם חוויות ותמונות, היינו רואים את הילדה בשלל תמונות. בסך הכול היה מרגיע (אימא)

זה שזה בלי נייד, אין ברירה, חייבים לפתח דושיח, זה עשה פלאים לילדה

(אימא)

הילד מחובר לנייד בדרך כלל, ואמר שלא שמו לב שאין נייד. הוא לקח משחק קופסה וגם חברים שלו, והם לימדו אחד את השני

(אימא)

ביום הראשון היה לנו קשה בגלל חוסר תקשורת. ב-23:00 הייתי מחכה לתמונות מפיטר, הצלם, והתמונות בהחלט הפיגו מתחים. דיברנו איתו ביום תקשורת, אמר שלא מתגעגע [...] שאין זמן לחשוב על זה. כשהשיקו את הפרויקט בזום עם הורים, אמרו שאין טלפונים [...] צחקתי עם אשתי יותר איך אני אחזיק מעמד (אבא)

[אותה ילדה] סיפרה ש'היו מדריכים זורמים וצחוקים ושמענו מוזיקה [...] את לא מבינה'. סיפרה על שיחות עם חברות, שלעולם לא קרה. הייתי בשוק. אפילו אמרה שאחד הילדים שלומד בכיתה שלה אמר 'את בכיתה שלי? פעם ראשונה שומע את הקול שלך' (אימא)

היה לו חששות מהקטע החברתי, כי אין לו הרבה חברים. דווקא חברים מהיסודי היו איתו במחנה. מהחטיבה אין לו אף חבר. ניסינו לתווך, יצרתי קשר עם אימא. גם קשה לו קצת בלימודים. אמר שהיה לו כיף. קיבלו תחומי אחריות. ניסה דברים שפחד מהם כמו גלישה. באותה נשימה כיבדו אותו. כשאמר להם שיש דברים שיותר קשה לו, נאמר נינג'ה – הוא גדול, ספורטיבית קשה לו – אמרו 'בוא תנסה' (אימא)

- חלק מההורים סיפרו על שינויים שחלו בחניכים בעקבות חוויית המחנה.

אני חושבת שזה כן סוג של התבגרות, אפילו אם רק תשעה ימים. עצמאות, לקחת החלטה על עצמך כי אתה נמצא בלי הורים. גם מבחינת התנהלות בחבורה, התנהלות כלפי אנשים שאתה לא מכיר. בהתארגנות של היום היא הייתה מעירה חברות שלה. אחראית על הקימה (אימא)

מחנה דרוו

מחנה דרוו הינו מחנה קיץ לנוער דתי, הפועל במשך שבועיים וחצי ברחבי הגולן והגליל, עבור נערות ונערים מהארץ ומהעולם העולים לכיתות ו'–ט'. לצד שלל הפעילויות החברתיות והאטרקציות ניתן דגש במהלך המחנה על פיתוח עצמי, לימוד והעשרה יהודית, תכנים ערכיים, התנדבות ועוד...

מחנה דרוו הינו מחנה קיץ לנוער דתי, הפועל במשך שבועיים וחצי ברחבי הגולן והגליל, עבור נערות ונערים מהארץ ומהעולם העולים לכיתות ו'–ט'. לצד שלל הפעילויות החברתיות והאטרקציות ניתן דגש במהלך המחנה על פיתוח עצמי, לימוד והעשרה יהודית, תכנים ערכיים, התנדבות ועוד...

תהליכי עבודה

כל המדריכות היו חניכות המחנה ויש להן רקע של הדרכה בבני עקיבא. מדריכות שלא היו חניכות במחנה הופתעו מהאינטנסיביות שלו.

תהליכי עבודה

כל המדריכות היו חניכות המחנה ויש להן רקע של הדרכה בבני עקיבא. מדריכות שלא היו חניכות במחנה הופתעו מהאינטנסיביות שלו.

היה צריך להגדיר בצורה פרקטית לגבי מקרים ספציפיים – נגיד חניכה לא באה לתפילה, או איך להתמודד עם בעיות משמעת. היה חסר טיפים יותר מדויקים. שייבירו גם למדריכות מה בדיוק העבודה שלנו. ברמה של מקרים ותגובות וסדר יום. הגדרת התפקיד לא הייתה ברורה עד הסוף וגם לא היה לכן מספיק ידע פרקטי איך להתמודד עם כל המקרים שצצו במחנה

(מדריכה)

הבנו שאנחנו צריכות להיות כל רגע. היו מדריכות שלא היו חניכות, והן קיבלו שוק תרבותי. מה שעזר לנו זה שהיינו חניכות, אבל מדריכות שלא היו בעבר היה להן שוק תרבותי

(מדריכה)

מראיונות המדריכות עולה כי ההכשרה בת היומיים אינה מספקת, וכי יש להכשירן להתמודדות עם סיטואציות יום-יומיות מול החניכים. יתר על כן, יש להוסיף עוד ידע מעשי ולא רק תאורטי.

מטרות המחנה

צוות המחנה תיאר כך את המטרות:

- פיתוח כישורים חברתיים.

המחנה הוא מקום מפלט להרבה בנות לבטא את עצמן, וכאן הן מקבלות המון ביטחון. יש הרבה בנות שהגיעו בלי חברות, והן פוגשות בנות חדשות בחדר. הן מפתחות כישורי חיים ולומדות להכיר ולהיפתח לבנות חדשות

(מדריכה)

הדגישו הכול מהכול, אבל לא מספיק הכינו אותנו לסיטואציה ספציפיות כמו – שהייתה חניכה שהיה מאוד קשה איתה ומאוד חוצפנית אלינו, ולא ידענו איך להתמודד עם זה

(מדריכה)

- ניתוק ממסכים.

שיגדלו כאן, שיהיו יצירתיות, שיהיה להן ראייה והבנה וזווית אחרת על איך העולם יכול להתקיים בלי טלפון

(מדריכה)

"ברגע שהגענו יש אווירה אחרת – ממש בית, יש אווירת חברות גם עם בנות שלא בקבוצה. בנות מגיעות לפה וחוזרות עם חוויות טובות"

- עשיית כף.

דוגמה לפעילויות במחנה

- המחנה בנוי מעושר של פעילויות מגוונות, והעושר הזה נותן לכל חניכה וחניך אפשרות לביטוי עצמי

הפעילויות הן למשל מלחמת הצבעים, כתיבת שירים, ריקודים, יצירה על קנבס עם צבע אקריליק, מורל, משחקים, אטרקציות חיצוניות, קיאקים, מסלול מים, סדנת דיבור מול קהל, החלקה על הקרח, ריקוד, התעמלות, מחניים, יצירות איכותיות, אקווה כף בכנרת, משחקי לילה ועוד.

זה קצת כמו נופש, זה מקום רגוע, היה לי חשוב לפנק אותן. נתנו להן אחריות להדריך, וזה נתן להן המון ביטחון עצמי. להכיר חברות ושיהיה להן טוב. לא להיות בבית, להחליף סביבה כיפית, בלי טלפונים

(מדריכה)

- מתן חוויה משמעותית.

זה שהן בפעילות תמידית, הן מרגישות שהן עושות דברים – אין תחושה של שעמום או שנפלים לדאון

(מדריכה)

שיהיה להן כף, שיזכרו את זה כל השנה או כל החיים. אני כל השנה הייתי מתגעגעת ומחכה למחנה. משהו שיעשה להן טוב

(מדריכה)

- מושם דגש על מתן אחריות לתכנים לחניכות

- קידום ערכים של בגרות ואחריות.

בנות העבירו פעילות לחברות הקבוצה שלהן, וזה היה מדהים, הן הרימו פעילות איכותית, לבד, ערב קבוצה מגבש. כל הרעיונות היו שלהן וכולן נהנו מהן

(מדריכה)

להוציא את הכוחות שלהן לפועל באמצעות מתן אחריות. ולא רק עם אחריות, אלא שהן רואות חניכות צעירות ועוזרות להן באופן טבעי

(מדריכה)

כל לימוד בוקר מכוון כחצי שעה-שעה – שרוצה לקדם יכולת חברתית מסוימת – לדוגמה מנהיגים, ביטחון עצמי, על הייחוד העצמי, על היחס להשם. נתנו להן לבטא את עצמן שלפעמים כועסים עליו ולפעמים מחוברים, ואמרנו שלכל אחד יש דרך להתחבר וזה בסדר. זה נושא שלא כל כך מדברים עליו בפתיחות

(מדריכה)

חויית מחנה קיץ בחו"ל

רבות מהמשתתפות חוו מחנה קיץ בחו"ל (בעיקר בארצות הברית) וחיפשו מסגרת דומה גם בארץ, לבדן או באמצעות ההורים.

הייתי במחנה קיץ לפני שנתיים בארצות הברית, והיה ממש כיף אבל רחוק, אז חיפשתי מקום בישראל

(חניכה)

חברה טובה שלי כל שנה טסה לאמריקה והיא דיברה על זה שזה כיף, ואני ממש רציתי להיות במחנה, ואז שמעתי מחברה של אחותי שיש את מחנה דרור. התחלתי לחפש בגוגל מה זה וביקשתי מאבא שלי, שעשה בדיקות וראה שזה טוב, וצורפתי

(חניכה)

לקבוצת המנהיגות נתנו להרכיב את הספסלים מעץ, וזה קול – כל המחנה הסתכל עליהן באמצע הרחבה, והן הרגישו ממש מגניבות. זה פעם ראשונה שהן בנו פיזית עם מקדחה ומדידות. אחת קוראת את ההוראות, אחת מבצעת ואחת מעודדת

(מדריכה)

● מושם דגש על פעילויות ערכיות.

בבית המדרש בוקר היינו מעבירות פעולות לדברים ספציפיים. לדוגמה קושי לדבר יפה אחת לשנייה ולהיות נחמדות. אז העברנו פעולה על עין טובה, ועל איך מסתכלים על הדברים מנקודת המבט של השנייה

*

היה ODT – חבלים, עצים שצריך להחזיק. המטרה הייתה להשיג עבודת צוות וגיבוש. וזה הצליח, כי כולן עבדו ביחד [...] וזה השפיע גם על מה שקרה לאחר מכן בחדר ובהמשך הפעילות. היו הפתעות בחיבורים שבין בנות שפחות היו בקשר בימים הראשונים ולאחר הפעילות זה התחבר

*

עשינו פעילות על ביטחון עצמי [קבוצת מנהיגות]. אמרנו לכל אחת להגיד משהו שהיא אוהבת בעצמה. היו כאלה שהיה להן קשה להגיד דבר אחד. נתנו להן נאום נמרץ והקראנו להן טקסט מהרב קוק ועזרנו להן למצוא את הדבר שהן טובות

(מדריכות)

מפגש חברתי

הבנות שרואיינו ציינו שרצו לעשות משהו משמעותי בחופש. ביטאו רצון רב לצאת מאזור הנוחות ולהכיר חברה חדשה ומגוונת יותר. הנושא החברתי התבטא ביתר שאת בראיונות החניכות, והפעילויות במחנה מדגישות אותו. חלקן ציינו את הריחוק מהבית ואת המפגש עם בנות חדשות.

בנות אחרות הדגישו יותר את חוויית השייכות לקבוצה גדולה, את האחוה ואת העזרה ההדדית בין בנות הקבוצה.

אני מאוד אוהבת שכולם רוקדים בארוחת בוקר וכולם שמחים ביחד, וזה גורם לי להרגיש שאני חלק ממשהו גדול. יש לי חברות שעולות לכיתה ה' וחברות שעולות ל־ט', וזה לא כמו בבית ספר, שאתה רק בכיתה שלך, וכאן הגיל פחות משחק תפקיד

*

בקיסקים אם מישהי נפלה למים אז ישר עזרו, ועברתי לסירה אחרת גם עם בנות שאני לא מכירה וכולן עזרו לכולן, שכולן פה ממש עוזרות אחת לשנייה ודואגות

(חניכות)

מרגישה שלהיות רחוק מהבית זה להשתחרר, לא להיות על המחשב, וזה כיף לפגוש אנשים אחרים חדשים שלא הכרתי

*

בימים הראשונים ממש התבאסתי שכל החברות שלי בחדר אחד, ואחרי זה ראיתי שזה היה יותר טוב עבורי כי הכרתי חברות חדשות.

*

אני אוהבת שיש לי עוד מעגל של חברים ולהכיר בנות חדשות ולייצר קשרים חדשים, לא בנות מבית ספר. יש לנו קבוצת וואטסאפ מהמחנה לפני שנתיים והיה ממש כיף.

*

"בהתחלה הרגשתי קצת חסרת ביטחון, אבל ראיתי שכל הבנות בקבוצה ממש חמודות ומגובשות, וגם אם יש שתי קבוצות שונות, עדיין מרגישים שזו שכבה אחת. כולן ממש מקבלות

*

אצלנו בבית שמש כולן מהקהילה, וכאן את מכירה בנות ממקום חדש, הבנות שונות ומגיעות ממקומות שונים וזה כיף

(חניכות)

דת ואמונה

חלק מהבנות שהתראיינו ציינו שהתחזקו באמונתן ובמידות הטובות שלהן. החניכות ציינו בעיקר את פעילות "עין טובה" (שהזכירה קודם לכן אחת המדריכות), אך גם את התחושה הכללית של ההתחזקות.

בבית אני שוכחת או לא רוצה להתפלל, וכאן זה היה ממש בכיף ובקלות, זה הכניס אותי למסגרת וזה חידש לי את הרצון להתפלל.

*

ציפיתי שהקיץ יהיה משמעותי. יש כל בוקר בית מדרש, ולומדים דברים חשובים כמו עין טובה, אהבת חינוך – משהו משמעותי.

*

העניין של אמונה, ממש ראיתי את הבנות שהתפללו מכל הלב, וזה היה ממש מרגש וממש התחזקתי באמונה.

*

השקיעה בשבת מול האגם, כששרנו שירי שבת, זה גרם לי להרגיש קרוב יותר לבנות, לשם ולמחנה. כולן שרו וכולן ממקומות אחרים, והייתה תחושה חזקה של ביחד.

*

דיברנו על דעות שונות, על חרדים וחילונים ודתיים, והיה דיון קטן וכל אחת הביעה את דעתה. עסקנו באיך ניתן להסתכל על העולם בעין טובה. בנוסף, הביאו לנו סיטואציות, ומנסים ללמוד איך ניתן ללמד על אנשים כף זכות, ומנסים לראות את זה משני הצדדים, הטוב והרע, ואיך ניתן להסתכל לטובה.

(חניכות)

עצמאות ובגרות

מראיינות רבות תיארו תהליכים של התבגרות ועצמאות שעברו בעת שהותן במחנה. כפי שאפשר לראות, חלק מהתהליכים קשורים בניקיון, בתזונה, בדאגה לפרטים כגון קרם הגנה ודברים נוספים שבבית היו באחריות ההורים. חניכות אחרות תיארו תהליכים של גילוי עצמי, של תכונות שלא הכירו בעצמן כגון מנהיגות או כישורים חברתיים. הטווח, כפי שאפשר לראות בדוגמאות למטה, הוא רחב מאוד:

אני אדם לא תמיד סבלני, וכאן למדתי להיות סבלנית. וכאן גם למדתי את הנושא של לנקות ולהיות אחראית על המקום שלי

(חניכה)

"למדתי להיות עצמאית, שעצם לחיות לבד בלי ההורים והמשפחה במקום שאני פחות מכירה וזה לא רק שלי, לא כמו בחדר שלי, וזה סוג של בית גדול. להיות עצמאית לבד, לדאוג לבד למקלחת ולדעת מה אתה צריך לבד, בלי שהמשפחה תעזור"

ניתוק ממסכים

כל הבנות ציינו תחום זה לחיוב. הניתוק מהמסכים נתפס אצלן כהזדמנות לחוויה מלאה יותר של המחנה ולניצול טוב יותר של הזמן. חלקן אמרו שינסו לשמור על דפוס זה גם בבית.

זה ממש כיף לא להיות עם הטלפון, את מוקפת בהרבה דברים וממש אין צורך. ממש לא משעמם פה

(חניכה)

*

זה בלי מסך, אני לא מתגעגעת לטלפון או רוצה אותו כי אני עסוקה מאוד. חברה הייתה במחנה אחר לפני שבועיים והייתה עם טלפון, וזה ממש לא היה כיף ופגע בהתחברות האישית. אם היה את הטלפון בדרור, לא הייתי יודעת מי הבנות כאן ולא הייתי נהנית (כל הבנות יחד) כאן – כל שעה מלאה

(חניכה)

*

לפני שבאתי חששתי איך אני אתמודד בלי טלפון, ואני בכלל לא מתגעגעת לטלפון שלי ומקווה כשאני חוזרת שלא אהיה בו הרבה זמן. הניתוק ממנו עזר לראות שאפשר לעשות דברים כיפיים

(חניכה)

כשאני הגעתי, לא הייתי ממש בוגרת וקצת מפונקת, ולא התרגלתי לעשות דברים לבד כמו לנקות את החדר, ופה התרגלתי לזה, ואני חושבת שאמשיך עם זה בבית. מרגישה שאני יותר עצמאית.

*

למדתי לדאוג לעצמי. לאכול בריא [...] אין הורים שיגידו לי מה לעשות [...] לקחת אחריות על המים שאני שותה בטיול ולשים קרם הגנה, ואני הייתי צריכה לדאוג לעצמי – זה מכין לחיים וטוב לי.

*

אני מרגישה שממש השתניתי, ואני רוצה לקחת את האני החדש שלי ולהביא אותו הביתה [...] פעם לא הייתי עושה מורלים ואווירה יותר מדי, והיום אני יותר אנרגטית ויודעת להרים אווירה. אמרו לי כאן שאני מנהיגה, ואני מתחילה הרבה מורלים ומרימה את האווירה, ואני מנסה לעשות את זה עוד יותר ועוד יותר טוב, וזה ממש כיף. כל פעם שאני יוצאת עם החברות אני צריכה תמונות, וכל הזמן מצלמים, וכאן אין צורך, המדריכה עושה תמונה אחת וזהו, זה בלב.

*

אני הרבה יותר עצמאית ובוגרת, אני יותר מסודרת פה, אני לפעמים קצת אימא לבנות, אני משתתפת במטלות של החדר, אני עושה כביסה ופחות מפונקת וילדה קטנה. אני לוקחת דברים שאני אזכור אותם להרבה זמן, חברות לכל החיים. מישהי שהכרתי רק שבועיים וחצי והיא נשמרה לי בלב

*

למדתי שחשוב שגם אם אין לך כוח, להוציא הכי הרבה ממה שניתן, ופחות להתבכיין. גם המסלול קשה. זה חשוב לשים לב שאנחנו עומדים בזמנים ושמגיעים לכל פעילות ולא מפספסים, ואני יודעת שזה יכול לעזור לי בבית. נגיד, בקורונה פחות נכנסתי לשיעורים ולא היה לי כוח

(חניכות)

קבלת השונה

חלק מהמרוואיינות סיפרו על החוויה של שילוב אנשים עם צרכים מיוחדים במחנה. באחת הקבוצות אנחנו רואים שילוב חניכה על הרצף האוטיסטי בקבוצה מסוימת וזה נראה כמודל שמצליחים להכיל.

יש איתנו גם את יח"ד, שזה אנשים עם צרכים מיוחדים. למדתי לקבל את השונה ולא לשכוח

(חניכה)

יחס לצוות

כל הבנות ציינו שהצוות והמדריכות היו נפלאות והעידו על חיבור חזק מאוד בין ובין הצוות.

המדריכות מאוד מתעניינות ועוזרות. זה צוות אחד גדול שכולן עוזרות. מקבלות את כולן.

*

כמעט בכל פעולה יש מדרש בוקר, וזה לא מרגיש שאנחנו מפחדות מהן או שהן מעלינו [...] הן כאילו חברות שלנו שדואגות לנו, אפשר לדבר איתן.

*

יש לנו מדריכה שהיא כמו האימא שלנו, ואחת שממש מרימה את האווירה. אחת שניתן לדבר איתה ואחת להרים איתה.

(חניכות)

נקודות מראיונות הורים

מראיונות ההורים עולה כי לשיעור ניכר מהם יש היכרות מוקדמת עם נושא מחנות הקיץ מילדותם בארצות הברית (לא בדקנו אחוזים, אך שיעור ניכר מהמשפחות הן ממוצא אנגלוסקסי – ארצות הברית, בריטניה ואוסטרליה), שבה מחנה קיץ לנוער יהודי הוא דבר שבשגרה. ילדים רבים מכירים את המחנה בגלל השתתפות אחים גדולים שהיו מדריכים וכדומה.

בארצות הברית מקובל לבלות כך את הקיץ. זה רגיל, במיוחד ליהודים יש מחנה ספציפי, ואצל יהודים זה אפילו יותר מקובל

(אמא)

יש לנו כמה ילדים שהיו בדרור, כמעט כולם היו במחנה קיץ או כאן או בארצות הברית. אני ובעלי גדלנו לרעיון של מחנה קיץ והילדים שלנו גם המחנה בארצות הברית ארבעה שבועות

(אמא)

אם יש מחנה קצת יותר דוסי כזה, אולי יותר טוב. היה חשש לשלוח [...] יש יתרונות, נותן ביטחון להתבגר, קצת חששנו אולי טוב לשלוח אותו גם בשבילו, רציתי מחנה יותר דוסי

(אמא)

● עלויות: חשוב להורים שהמחנה יהיה איכותי. עלויות של מחנה בארצות הברית הן גבוהות הרבה יותר, ומבחינת רבים מן ההורים זוהי נקודת ההשוואה. עם זאת, אם העלויות היו זולות יותר, גם אוכלוסיות נוספות ומגוונות היו יכולות להשתתף. אחד ההורים הגדיל לעשות ודרש בנועם מבתו להשתתף בעלויות של המחנה כמעשה חינוכי

אני מבין את העלות, אבל זה לא לכל אחד. לצערי, חושב שכל ילד יכול להרוויח מזה

(אבא)

היא הודיעה שהיא הולכת למחנה. אמרתי שתתחיל לעבוד, אצלי כל הילדים עובדים. זה ערך חשוב יותר מכסף [...] 'אני אשלם שלושת רבעי, ואת מוכנה לעשות מאמץ'. בסוף הייתה לה חוויה טובה

(אמא)

● כל ההורים שמחים על כמה שיותר פעילות משמעותית בחופש לעומת זמן מסך.

● להורים חשוב שאת המקום מנהל צוות מוסמך ומהימן.

המחנה מפוקח ומנוהל על ידי בוגרים ולא ילדים. יש הבדל עצום ויש משהו אחראי ומבין מה המשמעות של ההורה

(אבא)

למרוויין אחד חשוב שתהיה אווירה דתית, אבל חשובה יותר האווירה הכיפית.

המחנה עם אופי דתי, אבל אנחנו לא שמנו אותה שם שתהיה יותר דתייה. זו מסגרת דתית, יש תפילות שבת, דברים שמכירה מהבית. הציפיות שיהיה לה כף, פחות עניין חינוכי

(אבא)

● הנושא העצמאות וההתבגרות קיבל גם כן ביטוי בציפיות ההורים ובחוויה שלהם מן הילדים שחזרו מן המחנה.

זה פותח [...] חוזרים משבועות אלו הם גדולים, גם בחוץ וגם בפנים, נותן להם ביטחון שהם יכולים ללכת איפה שרוצים

(אמא)

בהחלט כן, היא יותר בוגרת גם בגלל החוויה החיובית, מוסיף לביטחון העצמי, היא יצאה לבד והתמודדה [...] הכירה חברות חדשות

(אמא)

● משפחות רבות הן מרובות ילדים, ועצם המחנה נותן להורים גם אפשרות לקבל מעט נחת.

מחנה תובנות בחינוך (באמצעות Big Idea)

מיון, להצטרף למחנה ארצי המשלב בני נוער מכמה בתי ספר.

מחנה תובנות בחינוך פנה אל בתי הספר המלווים על ידי העמותה והציע לקבוצה נבחרת שעברה תהליך

תהליכי עבודה

מטרות המחנה

- העצמה טכנולוגית.
- מתן חוויית קיץ כיפית.
- חיזוק כישורים חברתיים.
- פיתוח אחריות אישית.
- חיבור בין בני נוער מרקעים שונים.

מאפייני חניכים

במחנה השתתפו כ־ 80 חניכים, רובם מן הפריפריה החברתית והגאוגרפית של ישראל. בראיונות נתקלנו במספר גבוה יחסית של ילדים של מהגרי עבודה (נוצרים)

במחנה "תובנות בחינוך" אותרו הילדים מקרב בתי הספר של תובנות, ואת סדר היום החינוכי שקבעה תובנות יישם מחנה Big Idea. ב־ Big Idea ככלל נערכת בתחילת כל קיץ הכשרה בת שבוע וחצי במחנה עצמו. ישנה קהילה גדולה של מדריכים שעובדת וחוזרת משנה לשנה. מסלול הכשרת המדריכים מובנה לכך כבר בהיותם חניכים. יש מסלול למי שהיה חניך בשכבה בוגרת – הוא יכול לחזור כ־ CIT (מדריך בוגר), להשתתף במחנה ללא תשלום ובמהלכו לעבור הכשרה להדרכה. בסופו הוא מוכשר להיות מדריך, אך עליו לעבור עוד שלב של קורס – ואם הוא עובר אותו, הוא יכול להיות מדריך צעיר.

במחנה מושם דגש רב על אנשי צוות, וזה מתבטא בין השאר בכמות שלהם. על 200 חניכים יש 20–30 אנשי צוות מוביל ועוד 30–40 מדריכים. מדריך על כל שמונה חניכים. החניכים נחלקים לארבע שכבות גיל:

● ננו | כיתות ב'–ד'

● קילו | כיתות ה'–ז'

● מגה | כיתות ח'–י'

● גייגה | כיתות י"א–י"ב.

המחנה פועל בתבנית של לוח מובנה יומי אחיד. כל חניך בוחר שלוש סדנאות מתוך מגוון של 35 בנושאי טכנולוגיה, מדיה, עיצוב, גיימינג, היפיהופ, אומנויות לחימה ועוד. כל יום הוא לומד את שלושת תחומי העניין וכן תחום אחד Unplugged (התנסות ולמידה שאינה דיגיטלית).

מחנה תובנות בחינוך פנה לבתי ספר ספציפיים ברשת תובנות, והוא נערך במיוחד לקהל יעד פריפריאלי, שמגיע כקבוצה ממוינת ונבחרת מתוך בתי הספר.

טווח גילאים 12–16. כיתות ז'–ט'. כולם באים מהפריפריה – חולון, בת ים, לוד, מגדל העמק. יש הרבה חבר'ה מצטיינים לימודית ומחוננים. זה ניכר ורואים את זה באינטליגנציה הרגשית של החניכים

(מדריכה)

הקבלה למחנה כרוכה כאמור בתהליך של מיון:

אני בעלת יכולת הכלה ויכולת חברתית גבוהה. בחרו את הכיתה שלנו מכל השכבה כי זו כיתה מצטיינים. המורה הציגה את זה כמשהו שיכול ללמד אותנו דברים בחיים. אצלנו המצוינות היא סביב מנהיגות ויכולת לעמוד לדבר. אני בכיתה נאומים, חשוב להיות בעלת יכולת חברתית גבוהה כי את מגיעה למקום חדש וצריכה להכיר חברים חדשים

(חניכה)

דוגמה לפעילויות במחנה

תיאור פעילות (מתוך תצפית):

החניכים מבלים ברחבה שבין הכיתות. יש מוזיקה שמחה ומשהו שנראה כמו אלתור היפיהופ שמעביר אחד המדריכים. עם תחילת הפעילות נפסקת ההמולה בבת אחת וכולם מתפזרים לכיתות. בכיתה הראשונה נערכת סדנת רובוטיקה. הילדים נחלקים לזוגות, המדריך מחלק להם את הרובוטים שהתחילו לעבוד עליהם בפעם הקודמת ומבקש להמשיך. אומר שהיום יתחילו לעבוד על תכנות הרובוט, וכל זוג שמסיים להרכיב מגיע אליו לקבלת הדרכה על התכנות. הרובוטים שהם מרכיבים מחייבים יצירתיות וחשיבה. הם מתייעצים ביניהם: "איפה לשים את החיישן?", "באיזה גובה הגלגלים?" הכול באווירה טובה ותוך כדי שהמדריך עסוק עם הזוגות שסיימו והגיעו אליו להדרכה.

בכיתה אחרת מתקיים חוג תכנות משחקי מחשב. החניכים יושבים מול מחשבים והמדריכה מסבירה משהו שקשור לעיצוב ולאנימציה. הם מראים לי את המשחקים שעיצבו: יצירתיים ומקוריים. אני עובר בין הכיתות. בכל כיתה יש התרחשות אחרת לפי הנושא. זה נראה קצת כמו בית ספר, אבל כזה שהתלמידים ממש נהנים בו ממה שהם עושים. לאחר כשעה כולם מתאספים שוב ברחבה, מתחילה מוזיקה ויש התקהלויות שונות. אני שם לב לכמות הגדולה של אנשי הצוות. הם נמצאים בכל מקום. חלקם נראים לא רחוקים בגיל ובמראה מן החניכים, וחלק אחר נראים מבוגרים בהרבה.

נראה שהחניכים הביעו התלהבות רבה מרוב הפעילויות. המרואיינים התייחסו לפעילויות רבות שעוררו בהם עניין והיו כיפיות. חלקן קשורות ישירות לתחומים שבחרו ואחרות כלליות.

קורס דיג"י – יש תוכנה במחשב שיכולים ליצור טרקים. יש יציאות לגלישת גלים, כל אחד בחר ארבע סדנאות שהתעניין בהן. בחרתי דיג"י, הישרדות בטבע והיפיהופ. יש גם פעילות אנפלאגד, שזה לצאת ממסכים כמו פעילות בריכה. יש לגו רובוטיקה, שבונים ומתכננים רובוטים בלגו. היה לנו מופע כישרונות, ואחד החניכים עלה והציג את הרובוט ואיך תכנת אותו עם חיישן תנועה, מגע וצבע. היה גיימינג – תכנות ועיצוב משחקים, צילום, עיצוב גרפי ותלת־ממד. גלישת גלים זה כל שלושה ימים. זה לא מזכיר את בית הספר, אנחנו באים ליהנות ולא ללמוד. השילוב של סדנאות וזמן חופש סבבה

(חניך)

מפגשים וכישורים חברתיים

נראה שאחת מהחוויות המרכזיות במחנה היא המפגשים בין בני נוער מסוגים שונים. המרואיינים תיארו בהתלהבות חברויות חדשות שנוצרו וסוגי בני נוער חדשים שפגשו.

שמענו על המחנה בבית הספר, לא כולם עפו על ההזדמנות. המורה דיברה עם אבא שלי, ולאבא היה חשוב שאכיר עוד אנשים חוץ מחברים שלי, להכיר ולהתחבר עם ילדים מכל הארץ. אני הכרתי **מלא חברים שאני בטוח שנשמור על קשר**

(חניך)

פעם, אם דיברתי עם בן אדם ומקשיב לבעיות שלו, הייתי קם והולך כי לא היה לי עצבים, ופה זה אחרת, יש לי יותר קשב בדרך כלל, אני לא מרוכז יותר מדי בבן אדם. פה אני יותר מרוכז בשיחה עם בן אדם, יש כחות דברים שמפריעים להתחבר

(חניך)

יש מישהי שרשמה בפנקס את כל האינסטגרם של כולם – אני הולכת להעתיק ממנה. זה ילדים מכל הארץ. בגלל שיש איתי בקבוצה ילדים מלוד ובני ברק שלא הייתי מכירה בהזדמנות אחרת, אנחנו יושבים ומדברים בחדרים, אפילו יש לי ידידה מסביון

(חניכה)

יש ילדים שמניחים תפילין פה, אני אפילו הולך איתם לבית כנסת. יש בקבוצה שלי מוסלמי ונוצרים מלוד, הם חברים טובים שלי ואנחנו מדברים וגם חילונים [...] לדוגמה בשבת לא השתמשנו ברמקול ומתנתקים ממסכים. זה היה מדהים, בשולחן שבת יושבים נוצרים, חילוני ומוסלמי וזו סיטואציה מדהימה

(חניך)

ממש התעניינתי להכיר חברים חדשים. רציתי לדעת על עצמי אם אני יכולה להיות בלי הורים וחברים – ללמוד על עצמי אם אוכל לדבר איתם. היו לי חששות, הגעתי עם חברות מהשכבה, אבל הכרתי גם חברות חדשות שאנחנו באותו חדר. אני אוהבת להכיר חברים חדשים

(חניכה)

עבור חלק מהחניכים היו המפגשים החברתיים כרוכים בהתגברות על חששות ועל דימוי עצמי מוקדם.

החניכים ציינו גם את היכולת שפיתחו להקשיב ולהכיל דעות שונות ובני נוער מרקעים שונים.

היה קשה ופחדתי שלא אדבר ושישפטו אותי, אמרתי לעצמי 'פעם אחת בחיים תנסי לדבר ולהתחבר

(חניכה)

"אני יוצאת יותר מכילה. כל אחד בא עם מטען דעות קדומות וצריכים להתמודד הרבה יותר. פה למדתי להכיל ולקבל"

השתניתי בזרימה – הייתי ביישנית ויצא לי לזרום, יותר כיף להתחבר לאנשים כי יותר זורמים ורוקדים, בחוץ אם את רוקדת יהיה מביך, פה יש יותר וייב

(חניכה)

היום אני ישנה כפיות עם חברות שלא הכרתי לפני שבוע

(חניכה)

אני אדם יותר קר, פחות חם ומחבק ושמח ורוקד, אלא אם כן אני מכירה. פה היה כיף למצוא אנשים חמים, זה עזר לי להיפתח, הכרתי סוגי אנשים שונים וזה עזר לי להתמודד

(חניכה)

גם המדריכים מתארים התמודדויות של חלק מהחניכים ואת תפקידם של המדריכים במצבים כאלה.

יש חניכים עם כישורים חברתיים לא גבוהים, שבקושי הכירו חברים חדשים. המדריכים דוחפים אותם לסיטואציות שיהיה לזה יותר קל לקרות. יש חניך מאוד ביישן. פעם ראשונה היה במסיבה, ונגיד לרקוד זה לא קל לו לעשות ולהשתחרר ולזה המחנה ממש עוזר

(מדריך)

”אפשר לראות על הרבה חניכים איך הופך מאדם שקט לחברתי שכולם סביבו ורוצים בקרבתו”

בנות למשפחות מהגרי עבודה מהפיליפינים – היו פשוט מהממות אחת אחת. הגיעו ביחד, הכירו בכללי, לא היו חברות. אומרות לי בסוף 'תקשיבי, אנחנו יוצאות חמישייה חברות הכי טובות, לא הכרנו לפני

(מדריכה)

שינויים אישיתיים

החניכים שהתראיינו דיברו על השינויים שחלו בהם בעקבות השהייה במחנה: מרביתם התייחסו לדברים שקשורים באחריות אישית – לקום בזמן לפעילות, לדאוג להיות במקומות שבהם צריך להיות בזמן ועוד. זאת ועוד, חלק מהמראיינים ציינו נושאים שקשורים בעצמאות והשתנו לטובה אצלם: הם החלו לכבס בגדים, לנקות את החדר ועוד.

המראיינים ציינו גם את השינויים שחלו בהם בעקבות הפעילות. דברים שלא חשבו על עצמם וגילו שמתאימים להם ושהם היו רוצים להעמיק בהם:

לפני המחנה לא התעניינתי בטבע – עכשיו אני רואה שזה יותר מעניין מאשר סתם לשבת במזגן. נגיד אם יש לנו כחית וחבל איך אפשר לשרוד

(חניך)

הגעתי לסדנת דיג'יי – ביום ראשון רציתי לצאת, אמרו לי 'תני צ'אנס' – אפילו עליתי למופע כישרונות צעירים עם טרק שעשיתי ויצא יפה. אני הולכת להוריד את התוכנה ולהמשיך עם זה בבית

(חניכה)

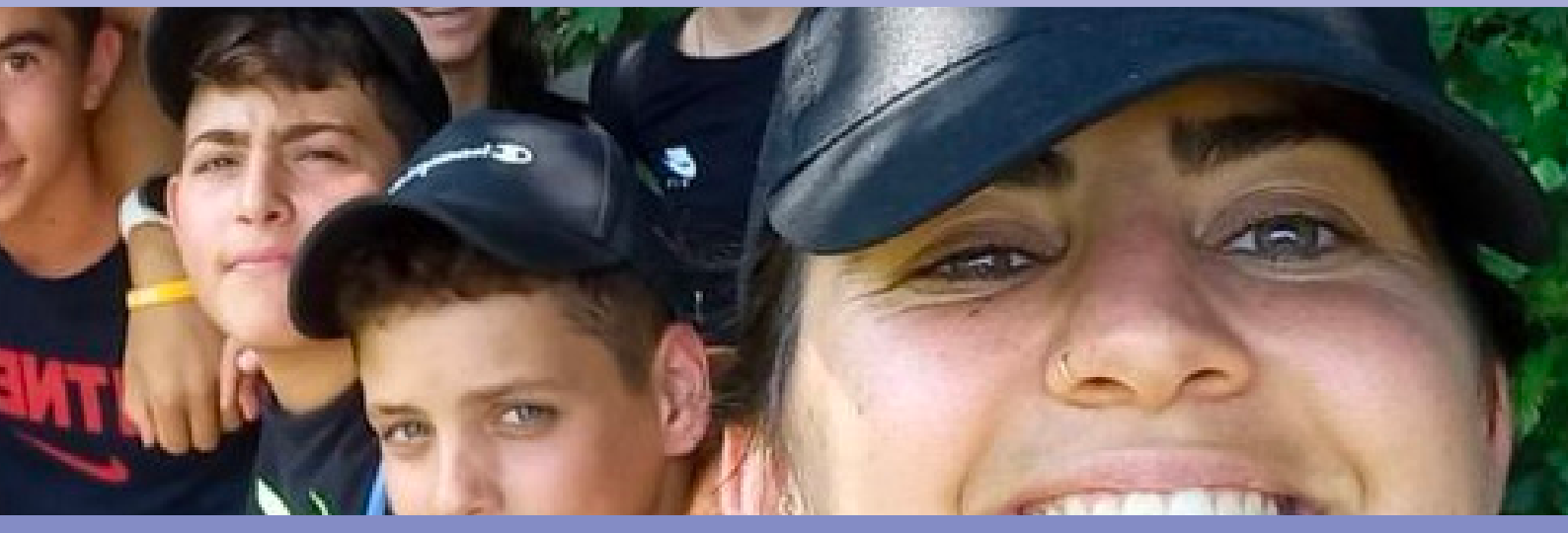
צוות

החניכים שהתראיינו סיפרו על קשרים מצוינים שנוצרו בין החניכים לצוות.

כל הצוות והמדריכים הם כמו אחים שלנו. [מדריך] מוביל אותנו ואין דיסטנס, פתוח איתנו [...] לדוגמה רצו לפרק ולהעביר את הקבוצה שלי לבניין בקצה השני, והוא דיבר איתנו והבין אותנו. הצוות מעניין ומדהים. רוקדים עם חניכים ומדברים איתנו על דברים אישיים גם שלהם וגם שלנו

(חניך)

"כיף איתם. הם לא יותר מדי גדולים מאיתנו, מצד אחד מבינים אותנו ומצד שני נותנים לנו כבוד"

אנחנו מתייחסים לשבת כיום ששונה בהגדרה. מתייחסים לזה כאל הזדמנות להשתמש בערכים של קהילה, משהו משפחתי, שירה בציבור, רוקדים ביחד, מנוחה וחוגים. יש קבלת שבת, במחנות שהם יותר קהילות תפוצות אז יש יותר דגש ומשמעות דתית על זה, אבל בתיווך בכל מי שזו לא ההזדהות שלו. יש פעילות שהיא לא דתית. לחבר לחברים ולייצר זמן מיוחד ביחד

(סמנכ"ל)

החניכים שרואיינו תיארו חוויית שבת חזקה ועוצמתית. מעניין שגם ובמיוחד עבור בני נוער שאינם יהודים חוויית השבת הותירה רושם חיובי, והוא נתן מענה לסקרנות ועניין, בדרכים נעימות ומעניינות.

בבוקר היינו בדשא מול נוף – עם מחצלות. היה מדריך ממש רגוע, שר בגיטרה, היה מאוד חווייתי ושרנו בשפת סימנים בעברית ובאנגלית. גם התלבשנו חגיגי. פעם ראשונה שחווה שבת. זה יותר כיף משלנו שרק הולכים לכנסייה [...] קידוש – רציתי לדעת איך עושים את זה כי אני לא יהודייה ומעניין מה אחרים עושים

(חניכה)

בבית זה רגיל, עושים קידוש במשפחה ופה זה עם חברים, יותר כיף ועושים צחוקים, היה קבלת שבת – שני המחנות התכנסו והיה שירה וגיטרה, כולם לבשו חגיגי

(חניך)

שבת – יום רגוע. היינו הרבה בבריכה, היה הרבה זמן חדרים, יש למי שרוצה אפשרות לשמור שבת. גם עשינו הבדלה ורקדנו והיה מהמם

(חניכה)

ניתוק מניידים

לטענת המדריכים, החניכים מצליחים להתחבר אחד לשני בזכות הניתוק מהמסכים. אומנם המחנה טכנולוגי ויש בו גישה יום-יומית למסכים, אך היא נעשית במסגרת לימודית ויצירתית. מבחינת החניכים, לא נראה שהניתוק ממסכים יצר התנגדות או אתגר. נהפוך הוא, מרבית המרואיינים שמחו על ההזדמנות לנצל את הזמן ליצירת קשרים חברתיים ולהנאה מן הפעילויות.

לשיכור

להלן נקודות לשיכור שהעלו בעיקר המרואיינים מקרב הצוות.

- חילופי חניכים בקורסי הבחירה יצרו מעט בלגן לצוות ההדרכה.
- עקב הקורונה היה חוסר באנשי צוות וקבוצות נבנו מחדש, וזה יצר קושי.
- אף על פי שהמחנה מוגדר טכנולוגי, רצוי להוסיף סדנאות אומנות או העשרה בתחומים אחרים.
- ליצור גיבוש טוב יותר בין המדריכים – אף על פי שמגיעים למחנה קצר, רצוי להשקיע גם בפן הזה.

הפריע לי שהמדריכים לא היו מגובשים. אני רגילה לחיבור של צוות וקבוצה ושתומכים בי ויש חבר שיכולה לשתף. לא היה זמן לעשות פעילויות גיבוש. אנשים באו לשבוע, שמים פס על העניין הזה. כשמישהו נותן לי יד, כולנו באותו מצב. לא היה לי והיה לי קשה והסכימו איתי. יום לפני אחרון עשינו פעילות מגבשת רק של מדריכים

(מדריכה)

במחזור זה היה קצת בבלגן, היה קטע של קורונה – הם ניהלו קרייסיסים במקביל, מקרייסיס לקרייסיס. אני כמדריכה ניסיתי להכיל קבוצה, היה לי קשה. לא היה זמן, ובאמצע מחנה הלכו חניכים לבידוד. הגעתי אחרי שהתחיל המחנה, העבירו אותי מהמחנה הרגיל של Big Idea למחנה תובנות בחינוך, כי היו חסרים אנשי צוות שנכנסו לבידוד

(מדריכה)

כיף להתנתק. אם היה עם טלפון, לא הייתי מכירה כל כך הרבה חברים, וזה סתם היה הורס את החוויה

(חניך)

נקודות מראיונות הורים

- כל המרואיינים הם הורים לתלמידים מצטיינים לימודית. ההרשמה למחנה הייתה כרוכה במיונים מקדימים, וההורים ראו אותם כמעניקים יוקרה למחנה.
- ההורים מרוצים מאוד מצוות המחנה. נערך יום ביקור טרום המחנה, ובו הסבירו על הסדנאות והתכנים.
- כל ההורים חששו משהייה ארוכה מחוץ לבית ומן האתגרים החברתיים.
- במחנה הייתה כאמור התפרצות קורונה.
- הורה אחד סיפר על רקע משפחתי קשה.

הם כבר עשו מפגש בעזריאלי עם חבריה ממרכז. היה להם כיף בקבוצה, שומר על קשר, ילד מאוד מנהיג, כאילו חליפה תפורה למידותיו [...] לא רק גילה עצמו, אלא עשה קפיצת דרך מבחינת התבגרות, אינטנסיביות וניתוק פרופורציות. גם מתגעגעים הביתה, לומדים להעריך. עשה קפיצה. היה לו נהדר, חזר צרוד, מלא חוויות, מסתודד עם בנות בטלפון שאני יודע שהן משם

(אבא)

- יש ציפייה מצד חלק מההורים שתהיה המשכיות למחנה בשנת הלימודים בצורה כלשהי. חניכים רבים היו רוצים להמשיך להדריך בתובנות.

מקווה שתהיה המשכיות במסגרת בית הספר. הוא נגע בזה [...] מדבר על להיות מדריך. ההתלהבות טובה. צריך למנף מי שבאופי מנהיגות ויזומה, צריך לעשות עם זה משהו. זה אתגר גדול בסימן שאלה

(אבא)

- ההורים סיפרו על חוויה חיובית מאוד מצד הילדים ואפילו חוו שינויים קלים – הערכה לבית, בברנות פחותה באוכל, פיתוח קשרים חברתיים ומוטיבציה רבה יותר ביום-יום.

אימא של [חניך] נפטרה לפני שנה בהפתעה, והמחנה הגיע אחרי שנה דחוסה ומאוד קריטית. המחנה בא בזמן [...] אני יודע שהוא נהנה, הרגשתי אותו גם מרחוק. ראיתי תמונות. במתכונת בלי טלפונים קשה לנו כהורים, אבל כל כך שמחתי שזה מה שעובר עכשיו

(אבא)

- כל ההורים ציינו עניין רב בחיבורים חברתיים לא שגרתיים בעקבות ההשתתפות במחנה.

סיפר שהיה ילד שהייתה לו חרדה עם קוצר נשימה [...] הילדים השגוהו עליו ביחד. הוא הכיר הרבה חברים מערים אחרות, חלק יהודים וחלק ערבים [...] מאוד נחמדים והתחברו

(אבא)

summercamps.co.il